

1983/84:41

Onsdagen den 7 december

Kl. 10.00

1 § Justerades protokollet för den 29 november.

2 § Föredrogs och hänvisades

Förslag

1983/84:7 till arbetsmarknadsutskottet

3 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1983/84:267–269 till trafikutskottet

1983/84:270 till konstitutionsutskottet

4 § Föredrogs men bordlades åter

Socialförsäkringsutskottets betänkande 1983/84:13

Kulturutskottets betänkande 1983/84:6

Utbildningsutskottets betänkande 1983/84:6

Jordbruksutskottets betänkanden 1983/84:8, 10 och 13

Näringsutskottets betänkande 1983/84:5

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1983/84:8

Bostadsutskottets betänkande 1983/84:7

5 § Barnomsorg och social hemhjälp

Föredrogs

socialutskottets betänkanden

1983/84:11 om forsknings- och försöksverksamhet på barnomsorgsområdet
m. m. (skr. 1983/84:11).

1983/84:12 om statsbidrag till barnomsorg och social hemhjälp (prop.
1983/84:9) m. m. samt

1983/84:13 om avgift för social hemhjälp.

Onsdagen den
7 december 1983

*Barnomsorg och
social hemhjälp*

Anf. 1 TALMANNEN:

Socialutskottets betänkanden 11, 12 och 13 debatteras i ett sammanhang. Yrkanden beträffande samtliga dessa betänkanden får framställas under den gemensamma överläggningen.

Anf. 2 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Barnens situation i vårt samhälle tilldrar sig allt större uppmärksamhet. Det är glädjande, för den värld barnen möter är ofta hård och otrygg. Tusentals barn svälter i vår värld. Miljoner far illa. Också i vårt välfärdsland har många barn det svårt. Vi står nu inför tvånget att spara hårt i offentliga utgifter. Det måste ske utan att barnens situation ytterligare förvärras.

Inför dagens behandling av statens stöd till barnomsorgen har många hört av sig. Den främsta anledningen till det är regeringens snåla inställning till de enskilda daghemmen. Så här skriver t. ex. föräldrakooperativet Trädet i Göteborg i ett brev: "Även i kärva ekonomiska lägen bör man vara vaken över vilka värderingar som styr besluten. Vi anser att barnen är vår främsta och ömtåligaste resurs. Detta glöms alltför ofta bort eftersom barnen inte själva kan föra sin talan. Målsättningen måste vara barnens bästa – är den inte det får de insparade medlen betalas ut många gånger om senare, för skador uppkomna i de känsligaste åren."

Utskottets eniga önskan är naturligtvis denna: att utforma statens stöd till barnomsorgen med barnens bästa för ögonen. Men vi har delade meningar om hur det bäst sker.

Debatten om statsbidraget till barnomsorgen kan uppfattas som en diskussion om lämpligaste teknik för överförande av pengar från staten till kommunerna. Men där bakom döljer sig något mycket viktigare. Det handlar om en viktig del av familjepolitiken. Familjepolitiken i sin tur rör en rad för människor centrala frågor. Man kan inte diskutera den utan att beröra föräldrarnas möjlighet att försörja sig på ett arbete, frågan om hur skattesystemet bör utformas eller hur bostadspolitikern skall se ut, eller skolan, etc.

En diskussion om familjepolitiken driver därför fram de grundläggande värderingarna om hur ett gott samhälle byggs. Även med en gemensam önskan om att utgå från barnens bästa blir förslagen skiljaktiga, därför att våra visioner om hur ett gott samhälle för barn och vuxna ser ut skiljer sig åt.

Det hade mot denna bakgrund varit en fördel om förslaget om statsbidrag till barnomsorgen hade kunnat diskuteras samtidigt med statens ekonomiska stöd till barnfamiljerna. Hur mycket staten använder för att subventionera daghem och fritidshem borde ställas i relation till hur mycket stöd föräldrarna får i övrigt. Det är inget tvivel om att det samlade stödet till barnfamiljerna i dag snedfördelas.

Ett sätt att komma till rätta med det är att låta mer av statens stöd till den samlade familjepolitiken gå direkt till föräldrarna. Därmed skulle deras ekonomiska möjligheter förbättras att betala föräldraavgifter i kommunal barnomsorg eller i familjedaghem; för att tillsammans med grannar starta ett

kollektiv eller för att klara inkomstbortfall när någon av föräldrarna stannar hemma på heltid eller deltid. Föräldrarna bör enligt folkpartiets mening anförtros större ansvar. Deras valfrihet bör vidgas. De bör ha chansen att ordna barn tillsynen på det sätt som stämmer bäst för den enskilda familjen.

Nu har vi emellertid inte möjligheten att i ett sammanhang diskutera hela familjepolitiken. Men när olika statsbidragssystem för barnomsorgen ställs mot varandra bör man hålla i minnet att föräldrarnas möjlighet att klara sin del av kostnaderna kan förstärkas via statens direkta ekonomiska stöd till barnfamiljerna. Folkpartiet tycker det bör förbättras.

Barnomsorgen har byggts ut kraftigt under 1970-talet. I dag har 248 000 barn mellan noll och sex år och 97 000 barn mellan sju och tio år plats i den kommunala barnomsorgen. Verksamheten har fått förtur i både statens och kommunernas verksamhet.

Ändå är det bristerna som är mest påfallande. Det är otillfredsställande att inte målet om 100 000 nya platser kunde nås under den tid riksdagen satte upp. Och det är ett stort socialt problem att 88 000 som i dag efterfrågar plats i daghem och familjedaghem inte kan få den omsorg de önskar. Många barn far illa därför att tillsyn och omsorg inte är vad den borde vara. Och många föräldrar oroas dagligen av att inte kunna ge sina barn den trygghet de vill ge dem.

I ett sådant läge är det viktigt att de allmänna medel vi sätter av för barnomsorgen används på bästa sätt. Det nuvarande statsbidragssystemet har många brister i det avseendet. Därom är enigheten stor.

Det hörde ju till de fyra numera beryktade socialdemokratiska vallöftena att riva upp det beslut om nytt statsbidragssystem som riksdagen tog hösten 1981. Det är väl oklart vad detta s. k. löfte egentligen innebar. Men vilken tolkning man än ger det, har de som fäste sig vid det anledning att känna sig svikna. Den som trodde att det skulle bli generösare statsbidrag har anledning att känna sig besviken. Den som trodde att statsbidragssystemet skulle bli enkelt har anledning att känna sig missnöjd. Den som hoppades på ett bidragssystem som skapade mer rättvisa har anledning att vara missbelåten. Och hoppades man på ett statsbidragssystem som belönade enskilda initiativ och tog vara på alla goda uppslag, då har man anledning att vara direkt upprörd över regeringens förslag.

Regeringen föreslår att statsbidraget nu skall utgå med visst belopp per barn, som är inskrivet i den kommunala barnomsorgen, och därutöver ett visst belopp per kommunalanställd årsarbetare i barnomsorgen.

Mot regeringens förslag står i första hand folkpartiets och centerns förslag. Det är identiskt med det beslut riksdagen tog hösten 1981 men som revs upp efter valet och betyder att staten tar på sig 40 % av kommunernas bruttokostnader.

Moderaterna begär ett nytt förslag baserat på vissa principer och föredrar att under tiden ha kvar nuvarande system. Det är naturligtvis något överraskande, eftersom det nuvarande med alla sina olägenheter också är det dyraste. Moderaternas ställningstagande i denna fråga rimmar alltså illa med behovet av sådan sträng hushållning med skattemedel man i andra samman-

hang är stark tillskyndare till.

Vänsterpartiet kommunisterna slutligen fortsätter att bygga vidare på det nuvarande systemet med rader av nya normer och bestämmelser. Tanken att kommunala förtroendemän eller rent av föräldrarna borde få mer att säga till om föresvävar inte vpk. Det är bara vi i riksdagen som förstår oss på barn, tycks vpk mena.

Det nya förslaget till statsbidragssystem är så konstruerat att det är mycket svårt att skaffa sig en uppfattning om hur det påverkar en enskild kommuns ekonomi. Det är till och med svårt att få grepp om hur det påverkar statens finanser. Det är naturligtvis otillfredsställande att be riksdagen godkänna ett statsbidragssystem man inte känner de statsfinansiella konsekvenserna av. Utskottsmajoriteten säger att den totala kostnadsramen för 1983 skall räknas upp med 4 %. Får jag fråga majoritetens företrädare om det betyder att det är anslaget som är styrande?

Om det föreslagna bidragssystemet skulle summera sig till ett högre totalbelopp än denna ram, betyder det då att beloppsbegränsarna per barn justeras ner? Eller hur skall det tolkas? I propositionen finns ingen beräkning, och utskottsmajoriteten ger inget svar. Både riksdagen och huvudmännen för verksamheten behöver få frågan besvarad. Nu finns också socialministern hos oss. Jag hälsar honom välkommen till en debatt i riksdagen. Han kanske kan besvara den fråga jag nu ställde.

Den viktigaste frågan är emellertid hur statsbidragssystem av det ena eller andra utseendet påverkar barnens situation. Regeringens förslag syftar till ett bättre utnyttjande av befintliga resurser. Det låter bra och är på många håll nödvändigt. Ett annat och mera värdeladdat sätt att beskriva det är att regeringen vill stimulera överinskrivning.

Det finns ingen anledning att motsätta sig förslag som leder till att de platser som redan finns används i så stor omfattning som någonsin är möjligt. Det leder ju till att fler barn kan få tillgång till omsorg.

Men jag tror att det finns anledning att se upp här. Regeringens förslag kan nämligen leda till en oacceptabel – och, hoppas jag, oavsedd – trängsel i daghemmen som kan göra situationen för stressad både för barnen och för personalen.

Det har att göra med kraven på vistelsetider. Enligt regeringsförslaget skall barnen nämligen vistas i princip sju timmar per dag på dagis för att helt statsbidrag om 24 000 kr. skall utgå. Om den genomsnittliga tiden är under sju timmar blir statsbidraget endast hälften.

De vanligaste vistelsetiderna i dag torde ligga mellan fem och sex timmar. I dag är det heltidsomsorg. Men med det här förslaget blir det halvtidsomsorg! För att kommunerna skall klara ekonomin måste man kompensera också detta med överinskrivning. Resultatet blir endera alltför stora grupper eller också alltför höga föräldraavgifter.

Över huvud taget är propositionens förslag om vistelsetider mycket olyckligt. Utskottsmajoriteten säger, i ett försök att förklara, att det inte är meningen att varje barn skall behöva vara på daghemmet varje dag minst sju timmar för att fullt statsbidrag skall utgå. Det skall gälla den överenskomna

tiden. Men för att fastställa den skall man utgå från föräldrarnas arbetssituation. Om man jobbar minst sex timmar per dag anses man ha behov av sju timmars barnomsorg. Men hur är det om man har oregelbundna arbetstider, om man studerar, forskar eller har arbete utan fasta tider alls? Vem avgör då hur stort behov man har av barnomsorg? Jag trodde att vi åtminstone var överens om att föräldrarna avgör detta.

Det är mycket sannolikt att de här gränserna blir krångliga att hantera, att de skapar konflikter och olust mellan föräldrar och personal och i sämsta fall leder till att barnen kommer att vara längre tid på dagis och kortare tid med sina föräldrar.

Den största skönhetsfläcken i regeringsförslaget rör emellertid synen på de enskilda daghemmen. Ungefär 1 % av alla daghem drivs i annan än kommunal regi. Det är föräldrar som gått samman och bildat ett kooperativ eller kristna samfund och andra ideella sammanslutningar som startat daghem. För att dessa skall få del av statsbidragen måste de vara upptagna i kommunens barnomsorgsplan. De är alltså inga andra klassens dagis. Tvärtom är personaltäteten ofta större och föräldramedverkan intensivare.

Man kunde tro att alla som är angelägna om att barnen skall få en god omsorg skulle hälsa sådana initiativ med glädje. Men så är inte fallet! Från socialdemokratisk sida ser man på dem med stor misstänksamhet. För vänsterpartiet kommunisterna är alltsammans så suspekt att man vill kommunalisera dem! Den socialdemokratiska misstänksamheten har tagit sig uttryck i att regeringen föreslår ett sämre statsbidrag till enskilda dagis. De 30 000 kr. per årsarbetare inom barnomsorgen som utgår till kommunala dagis tycker inte regeringen bör utgå till de enskilda.

Reaktionen har blivit mycket stark mot denna diskriminering. Socialdemokraterna i utskottet har därför gjort en halv reträtt. Det är glädjande och en välförtjänt näsknäpp åt socialministern. Men så långt som till lika behandling vill man inte gå. Anledningen sägs vara att andelen statsbidrag av den totala kostnaden blir för stor. Låt oss titta på varför det blir på det viset.

Genomsnittskostnaden för en plats i kommunalt daghem kan för 1984 beräknas till ca 52 000 kr. – jag skulle tro att det är lågt räknat – och för ett kooperativt daghem till högst 40 000 kr. Personalen har samma löner och samma utbildning. Möjligen är personaltäteten större i kooperativet.

Av det här skälet täcker naturligtvis statsbidraget en större andel av den totala kostnaden för ett enskilt daghem. Men det betyder inte att föräldrarnas avgifter blir lägre. Tvärtom får föräldrarna oftast betala mer för att ha sina barn i ett föräldrakooperativ eller motsvarande. Kommunerna är de stora vinnarna. Det kan tydligen inte regeringen tåla. Därför vill regeringen att också staten nu skall åka snålskjuts på idealitet och frivilliga insatser. Det är trist.

I ett försök att försvara denna diskriminering av enskilda daghem säger utskottsmajoriteten, att det i alla fall skulle bli lägre bidrag i kronor räknat med folkparti-centerpartiförslaget om 40 % bidrag till bruttokostnaderna. Det är nog litet oförsiktigt att påstå detta utan tillstymmelse till bevis.

Som jag nyss påvisat vistas en stor del av barnen kortare tid på dagis än sju

timmar. I de fallen kommer, med regeringens förslag, endast halvt bidrag att utgå, dvs. 12 000 kr. per barn, medan det enligt vårt förslag skulle utgå 40 % av den genomsnittliga kostnaden, eller drygt 20 000 kr. Det är inte säkert att ett föräldrakooperativ klarar av att överinskriva i sådan grad att man klarar det inkomstbortfall som regeringsförslaget förorsakar.

Det är, som jag också påvisat, inte kostnaden som avskräcker socialdemokraterna. Det handlar ju om endast 1 % av antalet platser. Det är i stället den allmänna njuggheten gentemot enskilda initiativ som styr – åtminstone i regeringen. Jag har en allmän känsla av att socialdemokraterna i utskottet har en mer positiv syn på de här frågorna.

Statens ekonomiska stöd till förskolebarnens sociala och pedagogiska fostran är snedfördelat. Välfärdslandet Sverige är i själva verket underutvecklat när det gäller att stimulera de små barnens utveckling. En mycket stor del av barnen under sex år får ingen som helst del av statens stöd till daghem och förskolor. Trots att vi vet att barnens intellektuella och sociala mognad skulle må väl av tillgång till lek, musik och viss undervisning i organiserad form redan från mycket tidiga år, får många barn i dag inte den chansen. Folkpartiet menar att vi bör sätta upp som mål att alla barn över tre år så småningom får tillgång till plats i förskola. Jag tror att insikten om att vi i dag snedfördelar resurserna på det här området ökar. Jag hoppas att de medel som föreslås gå till forskning och metodutveckling inom barnomsorg och förskola påskyndar den processen.

Herr talman! Regeringens proposition och socialutskottets betänkande omfattar också förslag till nytt statsbidragssystem för social hemhjälp. Här har vi glädjande nog kunnat bli överens över partigränserna. Endast vänsterpartiet kommunisterna mäter sig ur gemenskapen.

Anslaget till social hemhjälp har ökat med oroväckande hastighet. Ökningstakten har varit 17 % per år under en längre tid. Verksamheten har däremot knappast ökat alls. Samma volym tjänster till de äldre har alltså ständigt blivit dyrare. Det är klart att en sådan utveckling måste hejdas.

Såvitt vi kan se är regeringens förslag på den här punkten i stort sett ändamålsenligt. Genom förtydligande av utskottet görs det klart, att statsbidraget utgår på samma premisser också i de fall social hemhjälp ombesörjs av t. ex. ideell sammanslutning för kommunens räkning. Det vi inte kunde bli överens om när det gäller barnomsorgen har vi alltså blivit överens om när det gäller social hemhjälp.

Utskottet har vidare – för vilken gång i ordningen är oklart – anmodat regeringen att förelägga riksdagen överväganden beträffande statsbidragen till de äldres boende. Jag vill uppmana socialministern att noga studera utskottets skrivning på denna punkt. Mera uppfordrande kan det inte sägas, utan att man använder kraftuttryck, och det är oss främmande i socialutskottet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de reservationer som bär mitt namn och i övrigt bifall till utskottets hemställan i betänkandena 11, 12 och 13.

Anf. 3 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! En viktig utgångspunkt för utformningen av stödet till barnomsorgen måste vara hänsyn till barnen och respekt för föräldrarnas ansvar och önskemål. Enligt moderat uppfattning brister det förslag till stöd till barnomsorg som nu diskuteras på dessa viktiga punkter. Propositionen gynnar de kommunala daghemmen och missgynnar alternativen. Man ser här en klar ambition från regeringens sida att i ännu högre grad politiskt styra barnomsorgen.

Det är också angeläget att notera att regeringen nu sviker ytterligare ett vallöfte. I valrörelsen gick man ut och kritiserade de borgerliga partierna för nedskärningar i barnomsorgen. Nu lägger man själv fram förslag som med inflationens hjälp innebär minskning av det statliga stödet. Denna sparmetod är inte särskilt heroisk. Från moderat sida har vi kritiserat detta förhållande tidigare. Vi menar att det är hederligare att gå ut och klart ange sparmålen.

Propositionen innehåller också brister i vad gäller faktaunderlag och konsekvenser. Det är anmärkningsvärt att man över huvud taget inte mer ingående presenterat sådana effekter av förslaget. Detta gäller förslaget i fråga om såväl barnomsorgsstöd som stöd till den sociala hemhjälpen. Beslut kommer dessutom att fattas så sent att kommunerna har mycket svårt att bedöma effekterna i sitt budgetarbete.

Från moderat sida kritiserar vi förslaget framför allt på följande punkter.

Kommunal daghemsverksamhet gynnas ensidigt och betydligt mer markant än inom ramen för nuvarande statsbidragssystem.

Enskilda alternativ och familjedaghem missgynnas.

Deltidsförskolorna får inget statsbidrag.

Lång daghemsvistelse görs lönsam för kommunerna.

Anslagsutrymme för vårdnadsersättning saknas.

Detta är enligt vår uppfattning allvarliga brister, och det är med anledning härav som vi yrkar avslag på propositionen när det gäller statsbidrag till barnomsorgen. Jag vill samtidigt redan nu yrka bifall till reservation 1 och 7.

Jag vill också här avge en röstförklaring när det gäller reservation 8 och 9 utifrån innehållet i de reservationerna; de behandlar vårdnadsersättningen. Vi har som bekant också krav på vårdnadsersättning. Det förs fram i vår huvudreservation, där mom. 7 i hemställen finns angivet. Beroende på voteringsordningen kommer vårt yrkande att falla, om det är så att riksdagsmajoriteten inte bifaller det redan i första voteringsomgången. Det kommer alltså då inte att tas upp i samband med nästa voteringsomgång beträffande reservationerna 8 och 9. Med anledning härav kommer den moderata riksdagsgruppen att avstå från att rösta i voteringen beträffande reservation 8 och 9.

Utgångspunkten för stödet till barnomsorgen måste alltid vara barnens bästa och hänsyn till vem som har ansvaret för barnen. Enligt moderat uppfattning är det föräldrarna som har ansvaret. Detta innebär att föräldrarna också skall ha möjlighet att själva välja hur man vill forma sin tillvaro och på vilket sätt barnomsorgen skall ordnas.

Socialdemokraterna har tydligen den uppfattningen att samhället måste

Nr 41

Onsdagen den
7 december 1983

*Barnomsorg och
social hemhjälp*

vara med och bestämma i ökad omfattning. Jag har här i min hand Socialdemokratiska kvinnoförbundets program, och jag vill återge ett par korta meningar ur detta programs avslutande kommentarer:

Inom det traditionellt familjepolitiska området kräver vi också stora förändringar. Vi kräver obligatorisk förskola och antyder treårsåldern som den lämpligaste åldern för att starta mer systematisk kollektiv social och intellektuell träning.

Jag vill med anledning av det programmet fråga socialministern och företrädaren för socialdemokraternas utskottsmajoritet: Stämmer detta resonemang med regeringens målsättning att alla barn skall in på obligatoriskt daghem från treårsåldern? Jag tror att det är viktigt att vi redan i detta skede har den framtida målsättningen klar för oss när det gäller familjepolitiken och ambitionen när det gäller vem som har ansvar för barnen.

Enligt min uppfattning är en sådan förmyndarmentalitet gentemot familjerna förkastlig. Familjen är suverän, och familjens suveränitet måste också värnas. Det är inte vi politiker som i första hand skall bestämma över Johanssons, Petterssons eller Lundströms barn. Inriktningen av barnomsorgen och stödet till denna återspeglar också människosynen. Enligt moderat uppfattning måste man utgå från att människor är olika, har olika förutsättningar och olika behov. Detta gäller inte minst barnen. Endast genom att visa hänsyn mot individernas speciella önskemål och behov, även när de är små, kan vi nå viktiga samhällsmål. Familjens olika önskemål, föräldrarnas olika önskemål och barnens skilda behov måste så långt det är möjligt tillvaratas i dessa sammanhang.

Hur skall man då tillgodose valfriheten och allsidigheten och därmed skapa en ökad social trygghet? Först och främst måste man ge familjen ökade förutsättningar att själv ordna sin framtid och sitt praktiska liv.

I detta sammanhang vill jag anknyta till vad utskottets ordförande sade, nämligen att det är mycket svårt att diskutera enbart statsbidrag till barnomsorg utan att beröra även andra viktiga familjepolitiska beslut. Ett exempel på detta är skattesystemet, och det är också fråga om stöd eller inte stöd. Från moderat sida har vi under flera år påtalat att det skattesystem som vi har är helt felaktigt ur familjepolitisk synpunkt, inte minst när det gäller barnfamiljer som har en enda inkomst.

I dessa dagar har en tidningsdebatt blossat upp om detta, bl. a. i Dagens Nyheter. Astrid Lindgren, som är känd från tidigare Pomperipossadebatt, har nu skrivit brev till regeringen när det gäller just denna fråga, och hon har pekat på att det nuvarande skattesystemet är orimligt för barnfamiljerna. Det skall bli intressant att se om socialministern eller finansministern i detta sammanhang också tvingas till reträtt vid en eventuell ny Pomperipossadebatt. Det viktiga är inte huruvida det blir reträtter på det ena eller det andra sättet på grund av vad som har sagts i debatten; det viktiga är att vi får en ändring i detta felaktiga system, vilket innebär att barnfamiljer med en inkomst så starkt diskrimineras.

I detta sammahang får vi också se på hur den socialdemokratiska skattepolitiken slår när det gäller kostnadsökningar för familjer. Skatteök-

ningarnas effekt på KPI har under ett enda år ökat inflationen med ca 2,5 %. Detta innebär 2 300 kr. för en familj där båda arbetar och har 85 000 kr. resp. 40 000 kr. i inkomst.

Varför har vi inte råd att ha barn? Det är en fråga som ställs i dagens svenska familjepolitiska debatt. Jag tror att just inriktningen när det gäller stödet till barnfamiljerna är en av orsakerna till att barnfamiljerna i dag känner osäkerhet och otrygghet inför framtiden. Därför måste stödet inriktas så att barnfamiljerna får en förbättrad situation – det gäller framför allt en ökad valfrihet för barnfamiljerna att ordna sin framtid.

I familjens suveränitet måste också rätten att vara hemma och ta hand om barnen när de är små ingå. I fråga om detta har vi från moderat sida föreslagit en vårdnadsersättning med 6 000 kr. till dess att barnen är tre år gamla – vi vill ha detta som ett första steg.

Jag skulle gärna vilja fråga socialdemokraterna: Varför är ni negativa till detta? Är det också här fråga om en övergripande politisk målsättning, där regeringen och socialdemokraterna anser att det är fel att någon av föräldrarna är hemma och tar hand om barnen när de är små?

Jag vill återigen hänvisa till det socialdemokratiska kvinnoförbundets program, där man skriver att hemarbetet inte innebär någon frihet för kvinnorna – hemmakvinnan är ingen revolutionär. Är det den formen av revolution som den fredliga socialdemokratin vill åstadkomma, nämligen att alla föräldrar skall ut och jobba, alla barn skall in på daghem, och så har man gjort upp med valfriheten? Jag tror att vi också när det gäller den långsiktiga inriktningen av stödet till barnfamiljerna måste precisera vår uppfattning på de här punkterna.

Nu skall jag gå över till de enskilda initiativen och alternativen när det gäller barntillsynen. Varför vill inte regeringen ha alternativ? Det är mycket anmärkningsvärt att socialministern och regeringen lägger fram förslag till stöd för barnomsorgen som innebär att de enskilda alternativen "drivs i konkurs" och i princip måste läggas ner, om riksdagen skulle fatta beslut i enlighet med propositionen. Det här måste innebära att socialministern har varit medveten om detta och velat ha bort de enskilda alternativen. Nu har socialdemokraterna i utskottet ändrat uppfattning på den punkten litet grand. Man ger ett personrelaterat bidrag till varje avdelning, men det är inte tillräckligt.

Under den tid som vi behandlat ärendet i utskottet har förtvivlade föräldrar uppvaktat oss i olika sammanhang. Jag menar att det är både grymt och cyniskt att lägga fram förslag, som skulle innebära att många föräldrar skulle mista sin barnomsorg, om förslagen ginge igenom i Sveriges riksdag.

De enskilda daghemmen utgör ju viktiga alternativ till de kommunala. Socialt är det angeläget med de här alternativen, likaså pedagogiskt. Ann-Cathrine Haglund kommer att närmare gå in på de här frågorna längre fram i debatten. Ekonomiskt innebär de enskilda daghemmen en fördel så till vida att de är billigare. För föräldrarna innebär det en fördel, eftersom de då kan ordna barnomsorgen utifrån barnens egna behov och föräldrarnas önskemål. Vi kan också lättare tillgodose barntillsynsbehovet i ett samhälls-

Onsdagen den
7 december 1983

*Barnomsorg och
social hemhjälp*

ekonomiskt kärvt läge.

Låt mig peka på ett enkelt schablonexempel. Jag utgår från att vi nu har ungefär 160 000 platser på kommunala daghem till en total samhällskostnad av ca 8 miljarder. 25 % av de kommunala daghemmen kostar 2 miljarder kronor. Vi vet att de kommunala daghemmen kostar ca 50 000 kr. per plats, de enskilda enligt de uppgifter jag har fått ca 35 000 kr per plats. Låt oss leka med tanken att vi hade haft 25 % av det totala antalet kommunala daghem i form av enskilda alternativ. Det hade inneburit att vi hade kunnat för samma pengar få ytterligare 17 000 platser i dag. Det hade också inneburit ca 4 000 nya arbetstillfällen för samma kostnad. 17 000 nya platser, 4 000 nya arbetstillfällen, om vi hade valt 25 % av de kommunala daghemmen i form av alternativa daghem. Vad säger då detta? Enligt min uppfattning säger det att vi måste satsa på alternativen.

När socialministern nu reser land och rike runt och kritiserar moderata samlingspartiets diskussion om alternativ i barnomsorg och vård, tycker jag att socialministern verkligen skall ta sig en funderare på detta i lugn och ro. Det blir inte dyrare, de rika gynnas inte, och arbetslösheten grinar oss inte i ansiktet om vi väljer alternativ, utan det blir precis tvärtom.

Jag skulle vilja uppmana socialministern att åka till Uppsala eller till Freja-daghemmet på Lidingö eller att besöka en förskola som drivs i kyrklig regi. Socialministern skulle finna att barnen där är precis lika glada som de är i de kommunala daghemmen och att de som arbetar där är precis lika fina som de som tar hand om barnen på de kommunala daghemmen. Låt oss sluta att diskutera i sådana ovidkommande termer och slå varandra i ansiktet, låt oss i stället ta upp en sakdiskussion om de här frågorna.

Mitt konkreta räkneexempel visar att för samma kostnad får vi ut fler platser och får ökad sysselsättning, fler föräldrar får barnomsorg, och valfriheten ökar så att föräldrarna bättre kan tillgodose barnens egna behov.

Till sist en fråga till socialministern och socialdemokraternas företrädare i utskottet. I en Stockholmsförort håller man nu på att undersöka förutsättningarna att lämna ut en barnstuga på entreprenad, för att pröva ytterligare ett alternativ. Detta är på försöksstadiet. Jag vill fråga: Kommer förslaget från majoriteten i socialutskottet att innebära att ett sådant försök får statsbidrag enligt samma normer som kommunala daghem, eller kommer också ett sådant här alternativ att slås ut? I så fall har man ytterligare strypt möjligheten att söka en breddad utväg när det gäller att lösa barnomsorgsfrågan som sådan. Jag vill gärna ha ett klart besked på den här punkten.

Till sist, herr talman: Barnomsorgen måste, som jag sade inledningsvis, bygga på hänsyn och respekt gentemot barnens och föräldrarnas behov och önskemål. I det sammanhanget måste vi ta större hänsyn till valfriheten. Vi måste också visa större trö på föräldrarnas och familjens eget ansvar. Detta måste också vara basen för utformningen av ett statsbidragssystem. Enligt moderat uppfattning brister förslaget från regeringen mycket kraftigt på de här punkterna, och det är därför vi inte kan biträda det.

Jag yrkar än en gång bifall till de tidigare nämnda reservationerna.

Anf. 4 RUNE GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Jag tycker att det är bra att barnens situation och frågan om familjepolitiken fått en framskjuten plats i debatten under senare tid. Det kanske kan leda till att socialdemokraterna så småningom kommer underfund med att vi måste ha en familjepolitik som i en helt annan utsträckning än vad som nu är fallet tar hänsyn till barnens och föräldrarnas situation. Socialdemokraterna kommer kanske att inse att vi behöver en familjepolitik som leder till rättvisa mellan barnfamiljerna och rättvisa mellan de olika barnomsorgsformerna – så att de stolta socialdemokratiska frihetsparollerna får ett reellt innehåll.

För en dryg vecka sedan hade vi här i kammaren en debatt om barns omhändertagande. Det rädde då inte några delade meningar om att den stora, viktiga frågan framöver i vårt familjepolitiska arbete är hur vi skall kunna eliminera de problem som är anledningen till omhändertagande. Barnens bästa och barnens trygghet måste vara det grundläggande i vårt familjepolitiska arbete. Då är det för barnens del inte bara fråga om materiella ting, utan också om bristande mänskliga kontakter. Barns behov av bättre mänskliga relationer kan inte kompenseras med materiella ting. Därför vill jag säga att vi begår ett stort misstag om vi tror att vi löser dessa djupt liggande problem enbart genom en utbyggnad av den institutionella barnomsorgen i samhällets regi. Problemen ligger djupare än så.

Att ha tid med barn är en mycket betydelsefullt. Barn och föräldrar behöver få mer tid att vara tillsammans. Därom borde vi kunna vara överens. Jag vill också säga att vi borde ha med litet mer i debatten om glädjen att ha barn. Det har oftast kommit bort i debatten. Det är mest problemen som diskuteras.

Barn och föräldrar behöver alltså ha mer tid för varandra. Centern har slagit fast detta gång på gång, inte minst när vi debatterat de familjepolitiska frågorna i riksdagen. Det var därför som – vilket socialministern kommer ihåg – Fälldinregeringen våren 1978 införde rätten till förkortad arbetstid för småbarnsföräldrar. Det är därför som vi kräver vårdnadsersättning, som kan utgå bl. a. till dem som förkortar sin arbetsdag från åtta till sex timmar just för barnens skull.

Nu har socialdemokraterna upptäckt hur stort behov barnen har av sina föräldrars tid. I en TV-intervju på måndagen hävdade vice statsminister Ingvar Carlsson behovet av förkortad arbetstid. Då vill jag påminna Ingvar Carlsson, även om han inte är här i dag, och socialdemokraterna om att problemen går att lösa. Vi har från centerns sida visat modellen. Jag kan rekommendera Sten Andersson att se litet på vad förslaget och beslutet från 1978 innehåller. Ge de föräldrar som redan med hjälp av befintlig lagstiftning väljer att förkorta sin arbetstid med två timmar, till sex timmar per dag, ekonomisk ersättning. Gör det med hjälp av vårdnadsersättning, vilken vi i centern vill bygga ut. Centerns förslag – jag vill upprepa det än en gång för socialdemokraterna – innebär ju att vårdnadsersättningen utgår till föräldrar som på heltid, deltid eller genom att förkorta sin arbetstid från åtta till sex timmar vill ta hand om och få mer tid för sina barn. Den vårdnadsersättning-

Nr 41

Onsdagen den
7 december 1983

*Barnomsorg och
social hemhjälp*

en skall vara beskattad och trygghetsgrundande.

En ersättning på 40 kr. per dag, som vi föreslog i riksdagen senast i våras, ger den som förkortar arbetstiden från åtta till sex timmar full kompensation för inkomstbortfallet upp till en inkomst på ungefär 59 000 kr. per år. Detta innebär alltså att man ger lagen om rätt till sex timmars arbetsdag för småbarnsföräldrar ett reellt innehåll. Men det har socialdemokraterna inte velat göra.

Herr talman! Samhällets stöd till barnfamiljerna måste utgå från barnens behov och ge barnfamiljerna möjlighet till valfrihet. När vi säger det menar vi valfriheten att vårda barn i hemmet, att ha tillgång till bra daghem i kommunal regi, familjedaghem, föräldrakooperativ eller liknande.

Under det här året har vi ofta fått lyssna till och läsa om hur socialminister Sten Andersson sagt sig vara plågad av barnfamiljernas ekonomiska situation. Jag menar, att om Sten Andersson vill göra sin plåga lite mindre smärtsam, borde han ha visat det i den proposition som vi nu behandlar. Så är emellertid inte fallet, utan socialministern kommer att få dras med sin plåga.

Inte heller kan man finna något av vice statsminister Ingvar Carlssons stolta frihetsparoller i den här propositionen. Jag tror att många hade väntat sig det. Nåväl, vi har behandlat den proposition som har lagts fram, och vad har vi då funnit? Jo, att regeringens förslag till statsbidrag till barnomsorgen ökar orättvisorna mellan barnfamiljerna, mellan barnomsorgsformerna och mellan kommunerna. Barnens behov måste styra barnomsorgen. Den bästa omsorgen är den som passar familjen bäst, som medger valfrihet, som finns i barnens närmiljö, som tillåter föräldramedverkan och därmed större möjligheter för barn och föräldrar att umgås. Den mest decentraliserade barnomsorgen utanför hemmet är den föräldraledda daghemsverksamheten, en omsorgsform som inte socialministern vill slå vakt om.

Den socialdemokratiska regeringen prioriterar nu, liksom tidigare, den kommunala heldagsomsorgen och sätter andra barnomsorgsformer i stryk-klass. Det gäller såväl föräldraledda s. k. kooperativa daghem som familjedaghem. Ulla Tillander kommer senare att i ett anförande gå in ytterligare på denna fråga.

När det gäller deltidsförskolan har socialministern en kostlig formulering på s. 5 i sin proposition. Där skriver han, apropå deltidsförskolan:

"I debatten om statsbidragen till barnomsorgen har ibland föreslagits att också deltidsförskolan för sexåringar borde omfattas av statsbidragsgivningen. Jag vill emellertid erinra om att statsbidraget till barnomsorgen är avsett att underlätta för kommunerna att bygga ut en verksamhet som inte motsvarar den efterfrågan som finns. Något sådant motiv finns inte när det gäller den allmänna förskolan. Alla sexåringar erbjuds i dag plats i deltidsgrupp eller daghem. Att låta deltidsförskolan bli statsbidragsberättigad skulle i stället göra statsbidragssystemet mera svåröverskådligt och dessutom medföra tveksamma omfördelningseffekter mellan kommunerna."

Socialministern är alltså emot att göra en omfördelning från de kommuner som har den bästa skattesituationen till dem som har det lägsta skatteunder-

laget, eftersom deltidsförskolan i regel finns i glesbygden.

Den andra konklusionen av det här resonemanget blir att de kommuner där daghemsutbyggnaden är klar – där man inte har tillräckligt med barn – inte skulle få statsbidrag, därför att det inte finns behov av utbyggnad. Det är så statsrådet resonerar här! Det är, som sagt, en mycket kostlig beskrivning.

När sedan utskottsmajoriteten tar upp detta, kallar man det för en nackdel eftersom det skulle nagga litet i kanten om man överförde något från en favoriserad barnomsorgsform till en form som nu inte har något bidrag.

Det är så, Sten Andersson, att deltidsförskolan i stora delar av landet är den helt dominerande formen för pedagogiskt stöd till barn i 5–6-årsåldern utöver hemmets insatser. Men den finner inte nåd hos socialdemokraterna, och trots beslutet att kommunerna skall ställa platser till förfogande och gör det, vill man inte vara med.

I den kommunala barnomsorgen har ca en tredjedel av 0–6-åringar plats, och statsbidrag utgår till denna verksamhet med ca 6 miljarder per år. Kommunernas insats är ungefär lika stor.

Två tredjedelar av denna barngrupp omfattas således inte av den kommunala barnomsorgen, utan omsorgen om dessa barn får föräldrarna svara själva för, antingen genom vård i det egna hemmet eller på annat sätt. Att de gör en stor samhällsnyttig vårdinsats, som bör värdesättas och ersättas av samhället, tycker jag borde stå utanför all diskussion. Men tyvärr är så inte fallet. Socialdemokraterna vägrar att acceptera ett sådant synsätt och har under årens lopp motsatt sig förslag som innebär att dessa vårdformer skall få bidrag.

Det kan inte vara fråga om ekonomi utan mer om ideologi från socialdemokraternas sida. Vilka bevekelsegrunder socialdemokraterna än må ha måste jag säga att detta är ett besynnerligt uttryck för jämlikhets- och rättvisepolitik.

Det nya förslaget till statsbidragsregler innebär genom sin konstruktion en styrning av det kommunala beslutsfattandet.

Från centern har vi yrkat avslag på detta nya förslag. Vi vidhåller det tidigare av regeringen Fälldin framlagda och av riksdagen beslutade förslaget till bidragssystem, som socialdemokraterna med kommunisternas hjälp rev upp. Alltså: 40 % av bruttokostnaderna skall utgå för daghem, fritidshem, deltidsförskolor, öppna förskolor och familjedaghem. För icke kommunala institutioner, exempelvis föräldraledda daghem, skall statsbidrag utgå under förutsättning att de är med i kommunernas barnomsorgsplan.

Utskottets ordförande, som också är reservant, har tidigare utförligt behandlat reservation 2, som gäller bl. a. den här frågan.

Vi menar att detta system, som vi föreslår nu igen, är rättvist, eftersom det ger barnfamiljerna mer likartade förutsättningar och ger stöd också till kommuner med låg sysselsättning och litet behov av heltidsomsorg. Framför allt är det bra för barnen, eftersom det gynnar lokala lösningar i barnens närmiljö och ger förutsättningar för ökad föräldramedverkan. Men detta system finner inte nåd hos de socialdemokratiska företrädarna. Vi hoppas att vi så småningom skall kunna få en ändring till stånd och få ett rättvisare system.

Onsdagen den
7 december 1983

*Barnomsorg och
social hemhjälp*

De ekonomiska frågorna för barnfamiljerna har inte minst under den senaste tiden blivit föremål för en livlig debatt och många olika redovisningar. Barnfamiljerna drabbas särskilt hårt av regeringen Palmes ekonomiska politik. Därför är det nödvändigt att förbättra och stärka stödet till barnfamiljerna. Regeringen väljer i stället att öka de ekonomiska klyftorna. Det som nu är aktuellt och som barnfamiljerna får känna på är borttagandet av en stor del av de befintliga livsmedelssubventionerna.

Centern kräver att skilda former av barnomsorg, i hemmet, i kommunala eller enskilda omsorgsformer, skall jämföras. Detta förutsätter också att en utbyggd vårdnadsersättning blir en naturlig del av den familjepolitiska arsenalen. För att skapa bättre rättvisa i familjepolitiken är det nödvändigt att även få en reformering av skattesystemet i syfte att åstadkomma ett ökat inslag av bärkraftsprincipen.

Rosa Östh kommer att i sitt anförande ta upp den andra delen i propositionen och utskottsbetänkandet, nämligen den sociala hemhjälpen.

Därför ber jag att till slut få yrka bifall till reservationerna 2, 7 och 8 samt i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 5 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag skall till att börja med citera ur ett brev som jag fått från förskollärarna i Norrbotten:

”Det är redan idag stora skillnader mellan kommunerna när det gäller kvalitet och utbyggnad av barnomsorgen, dessa skillnader kommer att bli ännu större med det nya systemet. Ju fattigare kommuner desto sämre barnomsorg.

Det vill man delvis lösa genom att regering och riksdag ska slå fast klarare mål och riktlinjer för förskolan. Detta är i och för sig väldigt positivt men det blir ändå stora orättvisor för barn i olika kommuner så länge man inte också ger klara direktiv om antal barn och personal per avdelning.”

Vidare säger man i brevet att det är lönsamt rent samhällsekonomiskt att bygga ut barnomsorgen.

I Kommunförbundets undersökning från förra året har man räknat ut att en förälder inte ens behöver arbeta heltid för att en daghemsplats skall bli lönsam för samhället. Brevet slutar: ”Vi tycker att riksdagen ska: behålla ytnormerna och reglerna om barngruppsstorlekar i förskolan, besluta om vad det ska vara för personal i förskolan när det gäller minimiantal per grupp och utbildning, ställa krav på kommunerna att fortsätta utbyggnaden tills vi uppnått en verklig valfrihet för alla föräldrar att välja vilken barnomsorg man vill ha och sist att fortsätta arbetet med införandet av en Läroplan för förskolan.” Detta brev är egentligen en sammanfattning av vad som står i vpk:s två motioner, vilka behandlas i detta betänkande.

I propositionen om ett ändrat statsbidragssystem påstås att omsorgerna om barn, äldre och handikappade sedan länge är prioriterade samhällsområden. Vidare sägs att omsorgerna om dessa grupper fortsättningsvis skall prioriteras, även om också högt prioriterade områden måste anpassas till de ramar som samhällsekonomin ger. Efter denna honungslena och direkt vilseledan-

de inledning utsätts både barnomsorgen och äldreomsorgen för grova angrepp, i vad gäller både utbyggnad och kvalitet.

Vpk avvisar propositionens förslag beträffande statsbidragens utformning och omfattning för barnomsorgen och den sociala hemhjälpen. Vi vill i stället ha statsbidrag som både tryggar en utbyggnad av dessa verksamheter och garanterar en bra och jämn kvalitet inom dem.

Grundprincipen för barnomsorgen i regeringens förslag är: ju fler inskrivna barn och anställda desto mer statsbidrag. Propositionens förslag torde ligga väl i linje med strävandena mot ett s. k. ökat resursutnyttjande, dvs. överinskrivning och flexibilitet i verksamheten. För att ytterligare öka inskrivningen föreslår regeringen att ytnormen slopas. Eftersom årsbidraget per årsarbetare inte är differentierat efter personalens utbildning, finns det faktiskt stor risk för att kommunerna frestas "spara" genom att anställa barnskötare och utbildad personal i stället för förskollärare och fritidspedagoger.

Tidigare räknades statsbidraget till barnomsorgen upp i takt med kostnadsindex. Regeringen föreslår nu en höjning med 4 % och att indexregleringen upphör. Det innebär i realiteten en sänkning av statsbidragen i relation till den förväntade kostnadsutvecklingen. Man öppnar dörren för överinskrivning och bromsar utbyggnadstakten inom barnomsorgen. Det trodde jag faktiskt inte den socialdemokratiska regeringen om.

Överinskrivningar och omorganisationer sker redan inom barnomsorgen ute i kommunerna. Det förekommer protester och uttalas oro både bland personal och föräldrar. 20-grupper, som bara för ett år sedan verkade vara sällsynta, börjar komma allt oftare. T. o. m. 23-25-grupper har jag hört talas om. I Stockholm skall man ta in ytterligare 2 000 barn i daghemmen och 1 000 på fritidshemmen utan att bygga ut med en enda plats. Tala om överinskrivning! I min kommun ökade barnantalet med 20 % för något år sedan, också där utan utbyggnad.

Man kan säga att socialdemokraterna går i spetsen för överinskrivningar. Inger Bävner i Stockholm säger: "Visst går det att överinskriva." Och John-Olle Persson säger: "Alla måste offra sig." Socialministern själv har tagit sitt eget dagis som argument för att det går bra att överinskriva. Det är barnen och barnfamiljerna som får betala för att politikerna inte tar sitt ansvar för utbyggnaden och kvaliteten inom barnomsorgen.

Löftena om en snabb utbyggnad av barnomsorgen har inte infriats. Inte ens det i och för sig ynka utbyggnadsmålet i femårsplanen om 100 000 nya daghemsplatser och 50 000 nya fritidshemsplatser har kunnat uppnås. Femårsplanen har "missat" med en tredjedel av platsantalet. Dessutom ingick i överenskommelsen att s. k. full behovstäckning skulle vara uppnådd 1985. Om det går i denna snigeltakt, är vi långt inne på 2000-talet, innan det målet kan förverkligas.

Kortsiktigt innebär propositionens förslag en ökning av statsbidragen med mellan 1 och 3 % för daghem och fritidshem. Men eftersom indexregleringen av statsbidragen föreslås upphöra, kommer kommunerna att få vidkännas en minskning av statsbidragets storlek inom bara något år. Kommunerna

kommer alltså att få ta ett än större ekonomiskt ansvar för barnomsorgen.

Enligt vpk:s mening borde statsbidragen utformas så att de blir en verklig stimulans för kommunerna att bygga ut verksamheten. Bidragskonstruktionen bör dessutom vara sådan att den gynnar en kvalitativt bra barnomsorg. Därför måste statsbidragen kopplas ihop med bindande miniminormer för personaltäthet, ytnormer och barngruppsstorlekar.

För att säkra både den kvantitativa och den kvalitativa utbyggnaden av barnomsorgen föreslår vi både ett driftsbidrag och ett anordningsbidrag. Driftbidraget föreslås utgå med 75 % av de faktiska driftkostnaderna och täcker på så sätt personalkostnaderna. För att åtminstone infria utbyggnadsloftet från femårsplanen föreslår vi ett temporärt anordningsbidrag. Detta bör utgå med 20 % av kommunernas investeringskostnader för de ca 60 000 platser på daghem och fritidshem som återstår i femårsplanen.

Till sist vill jag något ta upp de s. k. alternativa daghemmen. I den allmänna debatten om barnomsorgen finns i dag en tendens till att vilja segregera barnomsorgen. Man säger det inte rätt ut, utan man pratar om alternativ barnomsorg eller om valfrihet i barnomsorgen. Dessa olika termer står för olika privata eller halvprivata barnomsorger. Man vill, som det heter, ha ökad konkurrens inom barnomsorgen.

Orden ökad konkurrens för tankarna till marknadskrafterna. Men man kan inte handla med barn som man handlar med bilar eller TV-apparater. Vi kan inte köpslå om en bra barnomsorg. Tvärtom måste barnen få kosta. Och det är på tiden att politiker här i riksdagen, i regeringen och ute i kommunerna lär sig att förstå detta. Jag hävdar att vi har råd med en bra och utbyggd barnomsorg.

S. k. alternativ barnomsorg förespråkas av de borgerliga partierna. Det har klart sagts ut också av de tre föregående talarna i denna debatt. Det är inget förvånande. Privat barnomsorg med vårdnadsbidrag är en borgerlig variant. Mot den varianten står en annan syn på barnomsorgen, som bl. a. vpk föredrar och förespråkar, nämligen den kollektiva, den gemensamma barnomsorgen, som samhället ansvarar för.

Barnomsorgen är på en del håll i dag inte bra. Den behöver klart förbättras. Den socialdemokratiska regeringens förslag i propositionen försvårar denna förbättring. Regeringens förslag är dåligt för en bra barnomsorg. Därför har vi från vänsterpartiet kommunisterna föreslagit att propositionen skall avslås – men inte på samma grunder som de borgerliga partierna. Det behövs ett statsbidragssystem som tvingar och stimulerar kommunerna att bygga ut barnomsorgen. Hundratusentals barn står fortfarande i kö, och de stora förhoppningar som fanns inför den s. k. femårsplanens genomförande har kommit på skam.

För de föräldrakooperativa daghemmen innebär regeringens förslag vissa ekonomiska försämringar. Utskottet föreslår en ekonomisk kompensation med 30 000 kr. per avdelning. Vänsterpartiet kommunisterna har i första hand ett annat förslag när det gäller de föräldradrivna daghemmen, nämligen att de övergår i kommunal regi med kommunalt ekonomiskt ansvar på samma sätt som för övrig kommunal barnomsorg.

Vi har förståelse för att föräldrar startar daghem, eftersom utbyggnaden på vissa håll är så otroligt dålig. Det visar sig också att de föräldrakooperativa daghemmen uppstår där det är stora brister, t. ex. i Uppsala och i Göteborg, där kommunen har varit mycket dålig på att bygga ut i vissa stadsdelar. I och för sig finns det ju inget behov av föräldradrivna daghem, om bara utbyggnaden tillgodoser de behov som finns.

Vänsterpartiet kommunisterna har många gånger tidigare påtalat behovet och vikten av en aktiv föräldramedverkan inom barnomsorgen. Föräldrarna begriper sig i högsta grad på sina barn, Ingemar Eliasson. De erfarenheter som vunnits i de föräldrakooperativa daghemmen i vad gäller föräldramedverkan bör kunna användas och utvecklas inom den vanliga barnomsorgen.

För att åstadkomma en verklig föräldramedverkan och ett verkligt föräldrainflytande inom barnomsorgen måste denna organiseras och lagstadgas. Förslagsvis bör föräldrarna garanteras möjlighet att tillbringa en vecka varje år inom barnomsorgen på ett eller annat sätt. Ekonomisk ersättning för detta bör kunna utgå, t. ex. genom föräldraförsäkringen. Vi föreslår att man utreder frågan om hur föräldramedverkan praktiskt skall kunna förverkligas, både ekonomiskt och organisatoriskt.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till vpk-reservationerna vid detta betänkande.

Anf. 6 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Jag skall försöka hålla mig inom den tid som jag har anmält mig för. Det är åtskilliga frågor i debatten som det kunde vara intressant att kommentera, men vi är två till från den socialdemokratiska sidan i utskottet som skall ta till orda här, och vi har därför delat upp frågorna något. Dessutom utgår jag ifrån att socialministern beträder talarstolen under debattens gång.

Jag vill börja med att hänvisa till socialtjänstlagen, där det i stycket om omsorger om barn och ungdom sägs:

”Socialnämnden skall

verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden,

i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom och

sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om hänsynen till den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet.”

Jag tror att det kan vara värdefullt att citera ur det grundläggande dokument som vi har att gå tillbaka till när vi utformar vår barnomsorg.

Vi skrev också i socialutskottets betänkande 1982/83:12 ett par satser som jag vill lyfta fram här.

”För det fortsatta reformarbetet inom familjepolitiken krävs därför en helhetssyn. Olika åtgärder bör samordnas, så att de samlade åtgärderna åstadkommer en ekonomisk utjämning mellan olika typer av barnfamiljer och mellan barnfamiljer å ena sidan och andra i samhället å andra sidan.

t. ex. familjer utan barn där båda förvärvsarbetar.”

När vi nu går att anta ett nytt statsbidragssystem, skall detta naturligtvis ses i ljuset av den ekonomiska situation som Sverige befinner sig i. Vi har under sex års borgerligt regerande fått ett budgetunderskott som är enormt, och vi har åkt in i vad vi kallar för en räntefälla. Vi befinner oss alltså i en sådan ekonomisk situation att vi måste se till att få en styrning på utgifterna. Vad den här propositionen innebär är ju att om möjligt hålla en ökning av utgifterna på 4 %, nämligen de 4 % som utgör indexuppräknningen. En sådan återhållsamhet måste man ha på detta område som på alla andra områden, om det över huvud taget skall lyckas att komma till rätta med den ekonomiska situationen.

Det är alldeles självklart att barnomsorgen skall sättas in i ett större sammanhang när det gäller barnen. I det yttrande från socialutskottet som jag nämnde nyss syftade vi också på den familjeekonomiska beredning som sker inom departementet. Det finns alltså åtskilliga saker som man måste ta hänsyn till, utöver barnomsorgen, såväl den kollektiva barnomsorgen som barnomsorg i andra former.

Vi vet att de ekonomiska skillnaderna är stora. Jag har här en förteckning från en utredning som påpekar just detta: Den disponibla inkomsten för barnfamiljer med ett eller två barn, där den ena parten i äktenskapet eller samboendeförhållandet har heltidsarbete och den andra kanske har en deltidstjänst, är så låg att de har det mycket svårt ekonomiskt. Det är självklart att när man ser över hela detta system måste man också försöka skapa jämlikhet mellan barnfamiljer och mellan barnfamiljer å ena sidan och andra familjer å den andra. Det tål väl ändå sägas att makar som båda arbetar och som inte har några barn är i en ekonomiskt gynnsam situation i förhållande till dem som har barn.

När jag lyssnar till de borgerliga företrädarna här är det några saker som slår mig. Hur kommer det sig att man under sex år inte har genomfört allt det som man nu kräver på detta område? Här tar alla tre talarna upp frågan om de föräldrakooperativa daghemmen och daghem i enskild regi. Det är 1 % av all barnomsorg. Under sex år har man alltså åstadkommit 1 %. Hade man velat göra någonting annat, hade man naturligtvis föreslagit det. Det blir så mycket luft i de tal som förs här från talarstolen.

Jag skall komma in på föräldrakooperativen senare. Jag vill först säga att det förvånar mig att ingen har tagit upp den situation som LO-kollektivets människor befinner sig i. Ganska nyligen har det offentliggjorts en utredning, som visar att föräldrar som tillhör LO-kollektivet kan utnyttja daghemmen bara till hälften i förhållande till tjänstemannafamiljer.

Ingen har heller tagit upp frågan om dem som arbetar på obekvämt arbetstid och har besvärligheter på det området. Man frågar sig naturligtvis: Finns det egentligen inget intresse hos de borgerliga partierna för de familjer som har det svårast i samhället?

Så till de föräldrakooperativa daghemmen, vilka som sagt utgör 1 %. De är koncentrerade till vissa områden i landet, och oftast har de startats därför att kommunen inte har byggt ut sin barnomsorg. Vi har naturligtvis intresse

av att de inte ställs utanför. Under förutsättning att de finns med i kommunens daghemsplan skall de ha statligt stöd, och det har också propositionen utgått ifrån.

Man tog där inte med årsarbetarbidrag. I själva verket betyder inte det så mycket, om vi ser till vad föräldrakooperativen kostar. Vi har i utskottet räknat på några kooperativ som har uppvaktat oss. Det är alltså deras siffror som är utgångspunkten för beräkningarna.

Ett kooperativ, som nu har 64 % täckning av sina kostnader, skulle enligt propositionen få 59,1 %. Vi har lagt på ett årsarbetarbidrag för varje normalstor enhet och kommer då upp till att det får 65 % av sina kostnader täckta. Det kooperativet kommer alltså – så långt vi nu kan se, för hemmen är väldigt olika – att få en något förbättrad ställning i vad gäller det ekonomiska stödet från staten.

Det har sagts tidigare att det är kommunerna som tjänar på det här, och det är alldeles riktigt. Kommunerna betalar i allmänhet ingenting, och det är klart att det finns anledning att fråga varför man inte går till kommunerna med sina krav, när nu staten fullgör sina åtaganden.

Propositionen innebär att staten betalar ungefär 48 % av den kommunala barnomsorgen. Kommunerna svarar för 43 %, och föräldrarna betalar med sina avgifter 9 %. Vad föreslår nu mitten i det avseendet? Jo, att staten betalar 40 %.

Om man utgår från 40 % för de föräldrakooperativa daghemmen, kommer man mycket lägre än vad propositionen föreslår och naturligtvis lägre än vad utskottet föreslår. När det då inte går att få igenom det, föreslås att de skall få allt, vilket enligt våra beräkningar innebär 75–80 % av kostnaden. Det är verkligen, herr talman, att ha två olika inställningar, att sitta på två stolar. Det är svårt att förstå de borgerliga på denna punkt.

Nya platser i barnomsorg efterfrågas för 88 000 barn, och deras föräldrar vill i första hand ha just kommunala daghem och inte familjedaghem. Jag utgår i detta avseende från att föräldrarna själva skall bestämma. Vill föräldrarna ha familjedaghem skall de ha det. Vi säger att familjedaghemmen är ett komplement till de kommunala daghemmen. Den fråga man då ställer sig är: Vad har ni borgerliga att säga till dessa 88 000 familjer som vill ha daghem? Det ges naturligtvis inget svar på den frågan. Ni tar till en massa ord, som det är mycket luft i.

Vi skulle gärna vilja bygga ut barnomsorgen mer än vad som föreslås i denna proposition. Vi vet strängt taget inte riktigt hur det blir, därför att det beror på vad kommunerna gör. Målsättningen är att kostnaderna skall öka med 4 %, men kommunerna har ju själva att bestämma hur de skall bygga ut.

Utskottet begär en barnomsorgsplan för framtiden. Vi upprepar de krav som vi från utskottets sida tidigare har ställt, och vi hoppas att planen kommer ganska snart. Vi begär en barnomsorgsplan, herr talman; därför att det finns ett starkt behov. Att vi inte nu kan genomföra en så kraftig utbyggnad som många vill, beror ju på att vi är i en ekonomisk situation där detta inte är möjligt.

Jag nöjer mig med det här i detta inlägg. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 7 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Det är fullt klart att socialdemokraterna inte har samma höga svansföring i den här frågan som tidigare. Svansen mellan benen är snarare det intryck man får. Under oppositionstiden var det ingen måtta på kritiken mot de olika borgerliga regeringarna för att de inte gjorde tillräckligt mycket på detta område. Det var inte fråga om att hjälpa till att hålla underskotten eller statens utgifter nere. Tvärtom var det möjligt att fördubbla den kommunala expansionstakten enligt socialdemokraterna. Barnomsorgen skulle få större svängrum. Nu kritiseras däremot folkparti-center-förslaget för att det kan bli för dyrt för staten. Så stor är svängningen i den frågan.

Evert Svensson frågar oss nu, med hänvisning till uppgifter om hur många från LO-kollektivet som har barnomsorg, om vi inte har något intresse av att hjälpa de familjer som har det svårast. Mitt svar är att det är precis vad vi har. Det är just därför vi vill stimulera olika varianter av barnomsorg. Som har påvisats här, betyder ett bättre resursutnyttjande att flera barn kan få tillgång till barnomsorg.

Ett föräldrakooperativ skriver i brev till utskottet att regeringsförslaget betyder att föräldraavgifterna måste höjas kraftigt. Man är orolig för att kvar i föräldrakooperativet blir bara föräldrar med höga inkomster. Man vill inte ha en sådan ordning – man vill ha en varierad sammansättning av barnen, från föräldrar med olika inkomstförhållanden.

Det är alltså just av omsorg om föräldrar med små eller måttliga inkomster som vi vill förbättra de ekonomiska villkoren för de föräldrakooperativa daghemmen.

Varför går ni inte till kommunerna med det här kravet? frågar Evert Svensson vidare. Det gör vi. Det kunde vara intressant att veta om Evert Svensson kan lova att de socialdemokratiska bröderna och systrarna ute i kommunfullmäktigeförsamlingarna i fortsättningen låter bli att förhindra sådana initiativ, att det i stället utgår en rekommendation om att de skall stödjas.

Vad har ni att säga de 88 000 som efterfrågar barnomsorg? undrar Evert Svensson. Vi säger att vi vill göra en omfördelning till barnfamiljernas förmån och att vi vill öka valfriheten när det gäller föräldrarnas val av barnomsorg.

Anf. 8 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Evert Svensson går tillbaka till budgetunderskotten under sex år och är samtidigt väl medveten om att budgetunderskotten blir ännu större nu. Ni visste om i valrörelsen, Evert Svensson, att vi hade budgetunderskott. Ändå ställde ni ut löften. Nu, helt plötsligt, kräver enligt er mening budgetansvaret att vi dirigerar inflationen till 4 %. Detta hävdar ni trots att vi vet att inflationen kommer att bli högre.

Beträffande svansföringen skulle jag vilja säga, att jag tycker att svansen

inte bara hänger mellan benen, utan frågan är om den röda svansen inte har börjat bli kuperad i det här fallet.

Ni tar inte hänsyn till LO-kollektivet, säger Evert Svensson. Jag skulle vilja uppmana Evert Svensson att läsa den partimotion om barnomsorgen som vi väckte i våras och att läsa vår familjepolitiska rapport, där vi bl. a. klart redovisar de effekter som en ensidig satsning på kommunal barnomsorg får, inte minst för LO-kollektivet. Men socialdemokraterna har inte velat lyssna och lyssnar ännu inte.

Vad säger ni till dem som står i daghemskö? var en annan fråga. Ja, för det första säger jag till dem att socialdemokraterna klarar inte era problem. För det andra säger jag till dessa föräldrar, att vi måste skapa alternativ, om ni skall kunna lösa era daghemsproblem och era barntillsynsproblem.

Valfriheten, Evert Svensson, ligger i att vi först måste skapa alternativ, innan familjerna kan välja. Ni gör precis tvärtom. Och jag upprepar min fråga: Hur blir det med entreprenadmöjligheten för kommunerna när det gäller deras ambition att lösa daghemsfrågan för de här 80 000 familjerna som står i kö? Får de det fulla statsbidraget eller får de det inte?

Anf. 9 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! Till Evert Svensson vill jag säga att det inte är fråga om ett antingen-eller på vår sida. Men för socialdemokraterna är det fråga om detta, för ni är helt fastbundna. Ni är kvar i det gamla institutionstänkandet.

Så var det också när vi tog upp frågan om statsbidrag till familjedaghemmen för många år sedan. Hur många år fick vi icke kämpa mot socialdemokraterna här i riksdagen för att familjedaghemmen skulle få statsbidrag? Så småningom gav ni med er.

Nå, varför gjorde ni ingenting under de sex år ni satt i regeringsställning? frågar Evert Svensson. Gjorde vi inte det? Vad var det då ni rev upp hösten 1982, Evert Svensson? Jag var själv ansvarig för att tillsätta en arbetsgrupp på det här området i socialdepartementet – om det var 1977 eller 1978 kommer jag inte ihåg, men ett av de åren var det. Den gruppens arbete låg till grund för den proposition som Karin Söder lade fram 1981 och riksdagen sedan fattade beslut om. Beslutet innebar förändringar. Statsbidrag skulle utgå även till öppen förskola och deltidförskola. Vi tog bort en del detaljregleringar och gjorde det lättare för kommunerna att anpassa barnomsorgen till de behov som förelåg i kommunerna. Så var det med den saken. Men det där rev ni ju upp 1982, och nu står vi på samma ställe.

Evert Svensson tog upp redovisningen beträffande LO-kollektivet. I och för sig var det inga nya siffror; vi kände till dem. I varje fall har jag fått del av dessa uppgifter tidigare, men socialdemokraterna har tydligen inte sett dem.

Finns det då inget intresse för dessa grupper, undrar Evert Svensson. Ja, det har jag frågat mig. Varför har Evert Svensson och socialdemokraterna inte intresserat sig för dessa grupper, för låginkomsttagarna, för det är ju inte de som utnyttjar barnomsorgen mest? Om jag inte minns fel visade SIFO-undersökningen att ca 60 % av LO:s medlemmar ville ha vårdnadsersättning som alternativ.

Här är det fråga om att skapa möjligheter till utbyggnad av den kommunala daghemsverksamheten, till familjedaghemmen och till andra omsorgsformer som diskuteras samt skapa möjligheter till en vårdnadsersättning för att ge valfrihet och kunna anpassa barnomsorgen till familjernas olika situationer och behov.

Anf. 10 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! I Malmö skall man ha mer barn och färre anställda inom barnomsorgen. Jag skall be att få citera ur en intervju, och sedan skulle jag vilja få några kommentarer från Evert Svensson om hur han ser på detta:

–"Tänk dig själv", säger en förskollärare, "att du är ensam med en annan vuxen om 15 barn. Varav några är nära skolåldern och minst fem barn under tre år. Tänk dig själv att även övriga avdelningar har någon i personalen sjuk och att föreståndaren fått ersätta ett ekonomibiträde som också är sjuk. Som här i dag, i Lärkrädets förskola. Betänk till slut att det dröjer minst en vecka tills förvaltningen skickar en vikarie. Hur ser din arbetsdag ut den veckan?"

– T ex vid frukosten. Om flera småbarn måste matas, räcker din tid också till de äldre barnen? Eller måste frukosten serveras effektivt av personalen, utan utrymme för barnen att själva få försöka?"

Och om bara två vuxna ska sköta alla kläd- och blöjbyten – finns då tid kvar till studiebesök och annan planerad verksamhet? Visst är det bra att de äldre barnen får hjälpa till. Men inte varje dag. Risken är att de äldre barnen blir ett slags extrapersonal.

– Hur tar vi tag i barnens besvikelse när den planerade verksamheten blir inställd dag efter dag, för att vi inte får korttidsvikarier? Och hur går det med vår egen arbetsmotivation när den utvecklande delen av verksamheten försvinner?"

Ständig underbemanning minskar vår tid för varje barn – till att trösta, förklara, visa tillrätta. Det blir lätt en ond cirkel av trötthet, hög ljudnivå och fler konflikter – hos både barn och personal. Nog är det orimligt att utbildas i två år för att bara orka arbeta i fem!"

Detta var en ögonblicksbild från Malmö. Vi har fått flera ögonblicksbilder under detta ärendes behandling i utskottet – detta var bara en. Jag skulle vilja få en kommentar till denna ögonblicksbild av utskottets talesman.

Det nya statsbidragssystem som föreslås blir dåligt. Det förstärker de dåliga förhållanden som finns på en del håll redan i dag. Det stoppar en utbyggnad och försämrar kvaliteten.

Evert Svensson sade att vi egentligen inte kan avgöra vilka effekterna blir, för vi måste se vad kommunerna gör av det hela. Det är alldeles riktigt. Resultatet beror på hur man har det i kommunerna, och vi vet att kommunerna har en ekonomiskt sett svår situation. Svårast är det för de fattiga kommunerna att klara en utbyggnad. Jag tror inte att vi kan dra ut på tiden längre med det här. Vi måste se till att staten tar ett ökat ekonomiskt ansvar för kommunernas utbyggnad av barnomsorgen. År efter år, så länge jag har funnits i riksdagen, har man sagt att vi skall lita på att kommunerna förstår vikten av att bygga ut barnomsorgen. Men man har inte klarat det

hittills i kommunerna, och med de kärva tider som nu råder blir det allt svårare. Därför är det nödvändigt att vi här i riksdagen fattar beslut om ett statsbidragssystem som både stimulerar och tvingar kommunerna till en bra utbyggnad och en bra kvalitet när det gäller barnomsorgen.

Anf. 11 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Man kan ha hög svansföring om man har hur mycket pengar som helst och om man har gott om ord och påståenden.

Jag har försökt att hålla mig till de realiteter som vi har att ta hänsyn till. Dessa realiteter är baserade på vår ekonomiska situation. För vpk finns det inga problem. Vpk sätter upp 75 % driftbidrag till kommunerna som en stark norm. Det är bara att gå på, för vpk finns det pengar.

De borgerliga vill att statsbidragen till kommunerna skall utgå med 40 %. Dessutom skall kostnaderna för bl. a. deltidsskolor inräknas i bidragsunderlaget. Detta ger mindre stimulans från statens sida.

Vi har försökt att hålla oss till det nuvarande ekonomiska läget, och vi har utgått från att vi kan öka bidraget med de 4 % som det finns utrymme för i den ekonomiska politik som vi för. Men vi väntar på att det ekonomiska läget skall bli bättre och att vi skall kunna göra den utbyggnad som behövs i detta sammanhang. Jag upprepar: 88 000 familjer vill ha kommunal barnomsorg. Dessa familjer måste vi så småningom ge ett svar. Om detta svar skall bli positivt, måste vi få en bättre ekonomisk situation i vårt land och en plan för utbyggnad.

Jag kan inte riktigt förstå diskussionerna om föräldrakooperativen. Tar man inte hänsyn till något som står i betänkandet? Först vill man begränsa detta till 40 % av kostnaderna, från nuvarande 65 %. När man inte får det vill man gå upp ytterligare till ca 75 %. Vad skall vi svara dem som kommer och frågar? För det är väl ändå så att detta 40-procentiga krav var ett förstahandskrav, ett krav som skulle gå igenom om ni hade lagt fram en proposition?

Jag skall svara på Göte Jonssons fråga. Om kommunen formellt är huvudman, måste statsbidragsbestämmelserna gälla, men om det lämnas ut på entreprenad uppstår naturligtvis en annan situation.

Anf. 12 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Jag vill ta upp den jämförelse som Evert Svensson gör mellan täckningsbidraget till enskilda och kommunala daghem. Det är en oegentlig jämförelse, eftersom Evert Svensson glömmer bort reglerna för vistelsetiden. Som jag redan har påpekat i mitt inlägg vistas de flesta barn på daghem kortare tid än sju timmar. I dessa fall utgår alltså ett halvt bidrag, dvs. 12 000 kr. i stället för 24 000 kr. Om man inte klarar att överinskriva i den utsträckning som skulle behövas för att få lika många kronor från statsbidraget, betyder det ett lägre statsbidrag per barn, högre föräldraavgifter eller högre kostnader för kommunerna. Det är detta som skall jämföras med vårt förslag om 40 % bidragstäckning. Det kan alltså i många fall te sig betydligt bättre för t. ex. ett föräldrakooperativ med vårt förslag till statsbidragssystem.

tem än med regeringens just till följd av de här vistelsetiderna.

Varför är det bara 1 % av antalet platser inom barnomsorgen som drivs i annan regi än kommunal? Evert Svensson tycker att det är ett dåligt resultat efter våra sex regeringsår. Det är sannolikt att det hade funnits fler platser, om förslaget om statsbidraget inte hade rivits upp utan fått träda i kraft på det sätt som var tänkt. Det är alldeles säkert att det hade varit fler platser om inte socialdemokratiska kommunalpolitiker hade stoppat upp och bromsat initiativ i den här riktningen ute i kommunerna.

Frågan är nu vad som händer med den enstaka procent som finns. Kommer dessa daghem att finnas kvar, om riksdagen beslutar i enlighet med det socialdemokratiska förslaget, eller delar möjligen Evert Svensson uppfattningen att föräldrakooperativ egentligen inte behövs? Vi i folkpartiet menar att precis så många behövs som föräldrarna är villiga att starta. Vi vill stimulera den typen av initiativ, inte bestraffa dem. Därmed kan fler barn få omsorg i olika typer av daghem. Den socialdemokratiska njuggheten till enskilda daghem leder alltså till en långsammare utbyggnadstakt av barnomsorgen. Detta är ett av svaren till de 88 000 som i dag vill ha sin barnomsorg ordnad, men inte kan få det.

Anf. 13 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Evert Svensson säger att vi måste utgå från ekonomiska realiteter. Jag delar hans uppfattning på den punkten. Också socialdemokraterna har alltså fått anpassa sig till de här realiteterna. Men det är inte bara fråga om att konstatera det, utan man måste också försöka skapa alternativ som ger bästa möjliga effekt och utbyte för familjerna och barnen inom ramen för de ekonomiska realiteter vi har.

Här säger socialdemokraterna nej till alternativ som är billigare, som är lika bra och skapar ytterligare valfrihet och som skulle innebära att flera av dessa 88 000 familjer skulle få barnomsorg och barntillsyn ordnad. Det är mycket märkligt. Ni har blivit er egen ideologis slavar, Evert Svensson, till förfång för barnfamiljerna och barnen. Det är ett faktum. Det har ni också satt på pränt, både i propositionen och i socialutskottets betänkande. Evert Svensson fastslår det nu när han säger, att om kommunen är huvudman i detta entreprenadförsök, då får man statsbidrag. Men är det någon annan som är huvudman, får man inte statsbidrag. Här slår man undan ytterligare ett försök från kommunerna att lösa barnomsorgsfrågan på ett billigt, effektivt och bra sätt för dessa 88 000 familjer.

Jag skulle vilja vädja till Evert Svensson: Tänk om och prova entreprenadtanken en gång till, fastna inte i en socialistisk slentrian! Kommunerna söker alternativ för att klara det här. Hindra dem inte i sådana försök!

Sedan säger Evert Svensson att 1 % är litet. Jag håller med om det. Då gäller det att skapa förutsättningar för en ökning av denna andel, inte minska den ytterligare.

Anf. 14 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! I sitt huvudanförande läste Evert Svensson upp ett citat från socialtjänstlagen. Jag utgår ifrån att Evert Svensson inte med det citatet ville göra gällande att det är samhället som har huvudansvaret för barnens fostran och vård, utan att vi är överens om att det huvudansvaret ligger hos föräldrarna.

Ingemar Eliasson framhöll att det egentligen inte går att klara ut hur mycket statsbidrag kommunerna får totalt sett. Jag har samma uppfattning. Därför anser jag inte heller att Evert Svenssons försök till argumentering mot vårt förslag om ett lika statsbidrag för de olika barnomsorgsformerna håller.

Beträffande Evert Svenssons svar till Göte Jonsson utgår jag ifrån att Evert Svensson ändå accepterar att föräldrakooperativ som finns med i barnomsorgsplanen är statsbidragsberättigade.

Evert Svensson talade om 88 000 barn som önskar barnomsorg utanför hemmet. Men på den punkten råder inga delade meningar. Vi vill ha den bästa barnomsorg som vi kan få för barnen. Vad vi diskuterar är olika former och att de olika barnomsorgsformerna skall jämföras, så att inte den institutionella vården prioriteras och så att man inte binder sig för den.

Om jag har läst siffrorna rätt är det 58 % av dessa 88 000 barn som vill ha barnomsorg på fem timmar eller mer. Det innebär att 42 % vill ha kortare tid, kanske en eller två dagar i veckan eller mindre antal timmar per dag. Vad säger det? Jo, att vi har behov av flexibilitet i barnomsorgen, så att vi kan tillgodose de olika intressena. Och för att vi skall få detta behöver vi också olika typer av barnomsorg.

Anf. 15 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Jag är medveten om att vi har ett budgetunderskott i vår ekonomi. Men vad som har hänt i den svenska ekonomin är att vi har fått ett mycket stort underskott i statsbudgeten – som har fått motivera sociala nedskärningar – samtidigt som vi har kunnat se hur mäktiga finansgrupper och spekulanter fått en närmast sagolik förmögenhetsökning. Klippen på börserna slår ju alla rekord.

I stället för att skära ned den sociala verksamheten och krympa den offentliga sektorn måste budgetunderskottet minskas genom en ordentlig utjämningspolitik som angriper de stora förmögenheterna och spekulationsvinster. Vi har visat på en sådan politik.

Vi anser att det statliga budgetunderskottet inte skall minskas genom försämringar och nedskärningar som drabbar de sämst ställda och som går ut över angelägna sociala behov och ökar klyftorna i samhället. I det här fallet måste barnens väl gå före spekulanternas och börshajarnas.

Så ser den svenska ekonomin ut. Det finns pengar som kan trygga en bra och väl utbyggd barnomsorg.

För de 88 000 barn som efterfrågar barnomsorg skall vi göra en utbyggnad av den kommunala verksamheten, men för den sakens skull behöver vi ett statsbidragssystem som verkligen tryggar en sådan utbyggnad. Vi skall inte ha dagis på entreprenad, som moderaterna föreslår. Vi skall inte bygga ut i

form av alternativa enskilda lösningar. Det är en kommunal och samhällelig uppgift att bygga ut den kommunala barnomsorgen, och den skall byggas ut så att den blir bra för alla barn som behöver den.

Anf. 16 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Det enda som vi är överens om – i varje fall i ord – är att vi skall ha den bästa omsorg som vi kan tänka oss för våra barn, att familjerna har en svår ekonomisk situation och att detta behöver ses över och lösas.

Det aktuella förslaget innebär först och främst att vi måste rätta in oss i den ekonomiska situation som vi f. n. har.

Förslaget är vidare en del av en större fråga, hur barnfamiljerna har det ekonomiskt. Det kommer vi tillbaka till senare.

Detta är också en fråga om jämlikhet över huvud taget i vårt samhälle. Jag kan hålla med Inga Lantz när hon säger att det är vår främsta fråga.

Jag skulle gärna vilja fråga, om det blir tillfälle att svara på det: Vad är det egentligen som mittenpartierna och moderaterna tänker sig när det gäller jämlikheten i samhället? Vilka krav kommer ni att ställa på ekonomin? Hur mycket kommer det som med ett vackert ord benämns besparingsförslag att gå ut över barnfamiljerna? Vi kanske kommer tillbaka till det i ett annat sammanhang.

Till sist är det här också en fråga om jämställdhet mellan man och kvinna. Barnomsorgens utbyggnad är faktiskt ett sätt att förbättra denna jämställdhet, så att den som så önskar kan gå ut i arbetslivet. Då måste också samhället ställa upp.

Talmannen anmälde att Ingemar Eliasson, Rune Gustavsson och Göte Jonsson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 17 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! Som Göte Jonsson redan har framfört i dag brister det nya statsbidragssystemet i flera avseenden: Kommunal daghemsverksamhet gynnas ensidigt, enskilda alternativ och familjedaghem missgynnas, deltidsförskolan får inget statsbidrag, lång daghemsvistelse görs lönsam för kommunerna och anslagsutrymme för vårdnadsersättning saknas.

Att vi moderater kritiserar regeringens förslag på dessa punkter är helt naturligt. Regeringens förslag leder till ännu större styrning av barnomsorgen i riktning mot kommunala daghem, till diskriminering av alternativ barnomsorg och till minskad valfrihet för familjerna att välja den omsorgsform de anser bäst. Alternativa vägar att driva och finansiera barnomsorgen försvåras. Mångfald, alternativ och valfrihet har aldrig varit viktigt för socialdemokraterna. Den politik socialdemokraterna driver medför valfrihet för dem som har råd att välja något annat än samhällets omsorg.

Moderat familjepolitik syftar till att ge familjerna största möjliga valfrihet i fråga om hur man vill leva, hur man vill fördela och kombinera vårdarbete och ansvar i hemmet med förvärvsarbete och annat samhällsengagemang,

vilken barnomsorg man vill ha och vilken pedagogisk inriktning man vill ha på barnomsorgen för sina barn och på barnens skola. Det är familjen som måste välja – samhället skall stötta familjen när den väljer, samhället skall uppmuntra alternativ och mångfald.

I dag frågar man ofta varför familjerna föder så få barn. Det finns naturligtvis många orsaker till detta. Men jag tror att en del av svaret ligger i att människor har kommit att uppleva att barn är ett hinder för vuxna. I den allmänna debatten framställs barn just som ett hinder i stället för en glädje och en mening med livet. Denna inställning underblåses av att familjerna ges så få möjligheter att själva välja efter barnens behov. Alternativen är få och mångfalden uppmuntras inte. I stället styrs familjerna in i ett sätt att leva och till en barnomsorgsform. Barnomsorg tycks ibland ha kommit till för att lösa problem för vuxna, inte för barnens skull.

För att familjerna skall få valfrihet krävs en reformering av familjebeskattningen så att den bygger på hur många som skall leva på inkomsten. Det krävs avdragsätt för nödvändiga barnomsorgskostnader. Det krävs en vårdnadsersättning, och detta är viktiga inslag i moderat familjepolitik. Göte Jonsson har redan varit inne på detta i dag, men det är viktigt och det förtjänar att understrykas. Likaså krävs att enskilda alternativ, alternativa barnomsorgsformer och föräldrakooperativ, stimuleras. Statsbidragssystemet för barnomsorgen får därför inte styra familjen till en barnomsorgsform – kommunalt daghem – utan statsbidraget måste vara neutralt. Det är obegripligt att inte regeringen vill ge familjerna den trygghet som ligger i att kunna välja och att kunna påverka. Samtidigt skulle samhällets resurser då räcka till fler barnomsorgsplatser, eftersom enskild barnomsorg regelmässigt är billigare. Enskilda alternativ ger fler platser till lägre kostnader än samhällets barnomsorg.

Herr talman! Jag skall vidare i mitt anförande tala om hur statsbidragssystemet påverkar deltidsförskolan, om familjedaghemmen, om vistelsetiderna och om kvaliteten på barnomsorgen.

Enligt förslaget i propositionen kommer statsbidrag inte att utgå till deltidsförskolan, de deltidsgrupper som motsvarar den tidigare lekskolan. Utskottets majoritet tillstyrker detta och säger i sin motivering att den allmänna förskolan inte bör bli statsbidragsberättigad med hänsyn till att detta inte varit förutsatt.

Vidare säger majoriteten att statsbidrag till denna typ av verksamhet skulle innebära en omfördelning av bidrag till nackdel för främst daghemmen. Statsbidraget skall utformas så att det främjar en fortsatt utbyggnad av daghem och fritidshem, säger utskottet.

Ja, inte utformas statsbidraget så att det gynnar deltidsförskolan, den allmänna förskolan för 6-åringar, utan tvärtom.

Enligt socialtjänstlagen skall barn anvisas plats i förskola fr. o. m. det år då barnet fyller 6 år. Verksamheten i deltidsförskolan för 6-åringar omfattar i regel tre timmar per barn och dag.

Förskolan för 6-åringar är mycket viktig för barnens personlighetsutveckling och innebär en social och pedagogisk träning inför skolstarten. 6-

åringarna behöver en samlad pedagogisk gruppverksamhet med barn i samma ålder. Deltidsförskolan har faktiskt kommit till enbart för barnens skull, för deras behov, och det präglar också verksamheten.

I dag finns många 6-åringar i heltidsomsorg i kommunala daghem med syskongrupper, och många av dem får inte den åldersamordnade pedagogiska träning som de behöver. Såsom också framhålls i motion 571 av Görel Bohlin och Birgitta Rydle tenderar deltidförskolan för 6-åringar att upplukas av daghemsverksamhet. Särskilt i storstadsområdena är den här tendensen mycket tydlig. Visserligen försöker man ordna gemensam verksamhet för 6-åringarna på vissa daghem, men detta kan vara svårt, speciellt på mindre daghem. Det finns risk för att den särskilda träningen av 6-åringarna försvinner.

Förskolan för 6-åringar är viktig för barnen och den är viktig för familjens valfrihet. Föräldrarna vet att barnen behöver den pedagogiska gruppträningen och vet att barnen får den inom den allmänna förskolan. Samtidigt måste föräldrarna naturligtvis ha möjlighet att låta barnen gå i en förskola med alternativ pedagogik.

Vad innebär nu det nya statsbidragssystemet för deltidförskolan för 6-åringar? Eftersom deltidförskolan inte får statsbidrag och statsbidrag i stället kommer att utgå för barnomsorg på deltid, under förutsättning att barnen vistas där minst fyra timmar per dag, är risken stor att korttidsdaghemmen kommer att ersätta deltidförskolan. Trots att sådana korttidsdaghem naturligtvis kostar betydligt mer per barn än deltidförskolan för 6-åringar, blir det billigare för kommunerna med det nya statsbidraget.

Hur kommer då kommunerna att göra? De kommer säkerligen att försöka slussa 6-åringarna över till korttidsdaghemmen. Om valet står mellan dessa två omsorgsformer, innebär regeringens förslag en direkt styrning till det dyrare alternativet. Tvärtemot strävan att nå mångfald och valfrihet och hushållning med knappa resurser, kommer det nya statsbidragssystemet att stimulera till dyrare lösningar, sämre lösningar och färre alternativ.

De dyrare korttidsdaghemmen kommer att gynnas – deltidförskolan för 6-åringar att missgynnas. Det finns risk för att den viktiga träningen för 6-åringarna inför skolstarten kommer att försämrats.

Deltidsförskolan för 6-åringar har också en alldeles speciellt stor betydelse för glesbygdens barn och barnomsorg. De föreslagna reglerna torde komma att ytterligare diskriminera glesbygden, som har förhållandevis fler lekskoleplatser.

Jag vill fråga socialdemokraterna: Vad vill ni egentligen med deltidförskolan? Vad syftar ni till? Är det meningen att de nya statsbidragsformerna skall strypa deltidförskolan?

Familjedaghemmen spelar också en stor roll i glesbygdens barnomsorg, men familjedaghemmen är viktiga alternativ och komplement även i tätorterna. För dem som bor i glesbygd, för dem som arbetar på obekvämt arbetstid, för dem som har spädbarn, för dem som har infektiösa barn eller barn som behöver en lugn miljö, är familjedaghemmen ofta den bästa barnomsorgsformen. Ändå föreslår regeringen ett system som gör det

lönsammare för kommunerna att ensidigt satsa på daghem, trots att detta är den totalt sett dyraste omsorgsformen.

Omsorg i familjedaghem är ett viktigt alternativ till omsorg på daghem. Att uppmärksamma kvalitetsfrågorna i familjedaghemmen är en viktig uppgift för kommunerna. Här spelar naturligtvis den öppna förskolan en stor roll. Att de öppna förskolorna får statsbidrag innebär ett stöd för familjedaghemmen, och det är bra. Men i övrigt är statsbidragssystemet njugett mot familjedaghemmen och styr mot kollektiv omsorg.

Det nya statsbidragssystemet främjar inte hushållning med knappa resurser. Ett statsbidragssystem som är neutralt till omsorgsform och där statsbidrag utgår även till deltidsförskolan – det uppmuntrar mångfald och alternativ och det styr inte till dyra lösningar och längre vistelsetider.

Förslaget till statsbidragssystem innebär ju att dubbelt så stort fast statsbidrag skall utgå för de barn som är på daghem sju timmar eller mer. Förslaget innebär således en styrning mot längre vistelsetider, trots att de flesta är överens om att barn inte bör få för långa dagar på daghem. Vi moderater anser att statsbidragen inte får utformas så att det blir lönsamt för kommunerna att hålla kvar barnen längre tid per dag än vad som är nödvändigt.

Man kan också befara att sjutimmarsregeln kommer att medföra krångel, kontroller och kanske t. o. m. misshälligheter mellan personal och föräldrar. Propositionen talar om en överenskommen och dokumenterad vistelsetid av i genomsnitt sju timmar per dag. Utskottets majoritet har försökt klargöra hur sjutimmarsregeln skall tolkas. Trots detta kvarstår att det kan bli lönsamt för kommunerna att försöka hålla kvar barnen för att få helt statsbidrag. Dessutom gör tidsreglerna att statsbidragssystemet blir krångligt och att föräldrarna måste kontrolleras.

Att statsbidragssystemet för barnomsorgen bör förenklas står klart – det är de flesta eniga om. Men det bör ske efter principen att för alla barn i barnomsorgen skall ges statsbidrag med samma belopp oavsett tillsynsform. Det är ett enkelt system, som stimulerar till god hushållning och till utbyggnad av den alternativa barnomsorgen. Ett sådant system ger kommunerna större valfrihet, och det ger fler platser. Resultatet blir också bättre valfrihet för familjerna.

Det föreslagna statsbidragssystemet visar att regeringens ambitioner att styra barnomsorgen mot kommunal institutionsbunden omsorg har fått väga tyngre än kraven på rättvisa, mångfald, valfrihet och effektivitet. Det är sorgligt också därför att kvaliteten i barnomsorgen till mycket stor del beror på om många alternativ får växa fram, om nya pedagogiska idéer stimuleras, om nya modeller uppmuntras.

Visst är det mycket bra att man numera på allvar försöker förbättra den kommunala förskolans pedagogiska innehåll. Det pedagogiska programmet kommer att betyda mycket för att få en bättre kvalitet i förskolans inre verksamhet. Det är också synnerligen värdefullt att allt fler inser att föräldramedverkan i barnomsorgen är viktig för barnen. Barnomsorgen, särskilt de kommunala institutionerna, har ofta utgjort en isolerad barnvärld

där det mesta varit tillrättalagt för barn. Förhoppningsvis kan det pedagogiska programmet ge en större verklighetsanknytning och ge barnen en känsla av att de behövs.

Men kvalitet i barnomsorgen är också att föräldrar kan välja den barnomsorgsform och den pedagogik de anser vara bäst. Kvalitet i barnomsorgen är att alternativa former och modeller får växa fram, att alternativ pedagogik och nya idéer får utvecklas, och att dessa nya former, modeller och idéer finns tillgängliga för alla som efterfrågar dem.

Från fria skolor och förskolor har vi under årens lopp fått mycket som senare påverkat samhällets skolor och förskolor i positiv riktning. Vi har fått pedagogiska modeller, vi har fått fina exempel på föräldraengagemang och samverkan, vi har fått verksamhet efter barns behov. Därför är det så viktigt att statsbidragssystemet uppmuntrar till utveckling av de fria förskolorna och till mångfald – det är viktigt för kvaliteten i hela barnomsorgen.

Jag vill fråga socialdemokraterna: Inser ni inte att denna utveckling, dessa idéer och denna pedagogik är viktiga för att höja kvaliteten på barnomsorgen totalt? Om ni inser det, varför har ni då en så njugg inställning till den alternativa barnomsorgen?

Herr talman! Vi moderater anser att det finns så många brister i regeringens förslag att det inte kan accepteras – något som tidigare också har sagts av Göte Jonsson. Jag yrkar därför bifall till de moderata reservationerna i betänkande 12.

Anf. 18 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Låt mig få göra en stillsam kommentar till Ann-Cathrine Haglunds anförande och säga att valfrihet i barnomsorgen får vi först när barnomsorgen är utbyggd så att alla barn som behöver och vill ha en plats i den också kan få det. Med tanke på att bara 23 % av barnen i dag får en plats på daghemmen och 9 % på fritidshemmen har vi en lång väg att vandra, innan vi har förverkligat en väl utbyggd barnomsorg.

Familjerna måste få välja, säger Ann-Cathrine Haglund. Men i de undersökningar som gång på gång har presenterats har det visat sig att familjerna väljer en kommunal, kollektiv barnomsorg. Det är vad de vill ha. Att sedan barnen tvingas in i familjedaghem beror på att politikerna i kommunerna har prioriterat och byggt ut dessa hem, så att de i vissa fall täcker 40–50 % av barnomsorgen. Föräldrakooperativa daghem har uppstått på sådana orter där man inte har byggt ut den kommunala daghems- och fritidshemsverksamheten. Föräldrarna har tvingats att själva starta kooperativa familjedaghem, därför att den kommunala utbyggnaden av verksamheten har varit urusel.

Det är inte första gången som vi får höra hur moderaterna vill ordna barnomsorgen. De vill ha daghem som drivs i enskild regi, och de vill lägga ut barnstugor på entreprenad efter något slags lönsamhetsprincip. De räknar på så sätt med att få en billig barnomsorg. Snart får vi väl rea-priser på barnomsorgsplatserna. Jag påstår att den modell som moderaterna går i spetsen för är helt livsfarlig. Tyvärr verkar även centern och folkpartiet

attraherade av den. Det är livsfarligt att på detta sätt köpslå om barnomsorgen. Det handlar om en social och pedagogisk omsorgsverksamhet som måste hanteras med mycket större försiktighet än att lägga ut den på entreprenad. Det är en verksamhet som kommunerna skall ansvara för. Därför måste också kommunerna få medel att klara denna mycket viktiga uppgift. Det får de tyvärr inte med föreliggande förslag från regeringen. Men det är en annan fråga.

Anf. 19 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Inga Lantz har nog inte riktigt förstått det hela. Det är just för att öka antalet barnomsorgsplatser som det är oerhört viktigt att utnyttja resurserna väl. Vi vet att den alternativa barnomsorgen, föräldrakooperativen osv. kostar mindre. Men det är inte bara av det skälet som de bör finnas utan också därför att de erbjuder en mycket god kvalitet. Mycket av det som vi har försökt utveckla i förskolan och skolan har utformats i de enskilda förskolorna och skolorna. En stor del av den fina pedagogiken, modeller för föräldrasamverkan och annat har formats i de alternativa förskolorna.

Det finns således, Inga Lantz, två skäl för att bedriva barnomsorgsverksamhet i enskild regi. Jag tycker att Inga Lantz skall besöka de enskilda förskolorna och föräldrakooperativen och ta del av hur fint arbetsklimatet är där och hur mycket gott som görs.

Anf. 20 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Ann-Cathrine Haglund och jag har olika inställning till huruvida vi skall ha enskild eller kollektiv barnomsorgsverksamhet. Jag har faktiskt tagit del av verksamheten på dessa enskilda barnstugor och kommit fram till att de resurser som vi faktiskt har i samhället bör användas till att skapa en väl utbyggd och kvantitativt tillräcklig barnomsorg i kommunal regi.

Anf. 21 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Alltmer har man börjat ifrågasätta den offentliga sektorns stora omfattning i Sverige. Det beror inte endast på landets behov av att spara. Dess bättre har man på många håll kommit bort från tanken att samhället och institutionerna skall allt bestyra.

Ibland får man det intrycket att denna omprövning av den offentliga sektorn som det allena saliggörande har vunnit insteg också hos socialdemokratin. Landets vice statsminister stod för upptakten för ett tag sedan, vilket Rune Gustavsson påpekade tidigare i debatten. Man signalerade en frihetskamp mot byråkratin och större svängrum för den enskilde.

Men alltjämt är vanans makt stor. Det är inte så lätt att ta sig ur de gamla nedkörda hjulspåren. Det märks särskilt när man går från deklARATIONER och ord till handling. Därför tänker och planerar socialdemokraterna fortfarande i samma banor som under 1960- och 1970-talen och kan inte tänka sig någon annan form av barnomsorg än den som planeras på central nivå.

I rättvisans namn skall det erkännas att ett aktningvärt försök har gjorts

att ta sig upp ur de inkörda hjulspåren. Då tänker jag på den omprövning som skedde, i vad gäller årsarbetarbidraget till föräldrakooperativ och liknande. Den förändringen av propositionen är värd att notera, för det är en ändring i rätt riktning. Men det är tyvärr också symptomatiskt att den skedde först sedan vi från oppositionen hade tagit upp frågan i motioner och efter kraftiga protester från föräldrar, som ville ta initiativ för att med gemensamma krafter lösa gemensamma problem.

Frågan om föräldraleda daghem tas upp i två centermotioner, som behandlas i socialutskottets betänkande nr 12, en med Rune Gustavsson som första namn och en av Rosa Östh. I motionerna krävs att föräldraleda daghem liksom annan barnomsorg i privat regi skall få samma möjlighet till statsbidrag som kommunala daghem.

Det finns en frisk fläkt över dessa okonventionella och småskaliga försök, som med en inneboende och spontan kraft bryter det enhetliga byråkratiska system som helst vill vara allenarådande. Dessa familjeleda daghem är bra exempel på en företagsamhet och en företaganda, som det är naturligt för oss inom centern att se positivt på. Den eller de som ser med skepsis på sådana här initiativ från föräldrars sida bör nog rannsaka sina motiv och fråga sig om det inte i grunden är en inrotad skepsis mot småföretagande och enskildas initiativ som är roten.

Vad vi i centern vill ha är ett statsbidragssystem, som innebär likställighet mellan enskilda och kommunala dag- och fritidshem samt mellan enskilda och kommunala deltidsförskolor. Det skulle få många blommor att blomma. Det skulle medföra att barnomsorgsverksamheten skulle bli mycket billigare utan att för den skull förlora i engagemang från de berörda parternas sida. Tvärtom. Men framför allt skulle ett sådant statsbidragssystem medföra att pengarna blir mer rättvist fördelade från regionalpolitisk synpunkt.

Att det f. n. råder en obalans visar bl. a. en ledare i Dagens Nyheter torsdagen den 1 december. Den innehåller upplysningar, som borde få det föreslagna statsbidragssystemets ivrigaste förespråkare att börja ifrågasätta verkningarna av det systemet. Som framgår av ledaren råder trefaldig obalans. Det har framhållits tidigare i debatten, men är värt att åter understrykas. Något mer än en tredjedel av förskolebarnen får del av den kommunala barnomsorgen, som kostar minst 12 miljarder kronor. Stockholms län är speciellt gynnat med en oproportionerligt stor del: en tredjedel av alla daghemsplatser i landet. Dessutom utnyttjas daghemsplatserna mest av hög- och medelinkomsttagare. Det är förvånansvärt att socialdemokraterna accepterar ett sådant system.

Sådana här siffror visar med stort eftertryck att det måste ske en förutsättningslös omprövning av barnomsorgsresurserna, eftersom det knappast lär bli mer pengar att föfoga över och de nuvarande skevheterna inte borde accepteras längre. Två tredjedelar av förskolebarnen får alltså inget alls av dessa mer än 12 miljarder kronor, och till denna grupp hör tydligen en stor del av barnen till låginkomsttagare. Detta problem löses definitivt inte genom regeringens proposition.

I propositionen föreslås att systemet med ett helt och ett halvt bidrag är till

fördel för kommunerna och att problemet med 2/3-regeln undviks. Propositionens förslag kommer sannolikt att innebära mycket stora problem för kommunerna och för föräldrarna. Regeringen borde erkänna att det enda motivet för sjutimmarsregeln är att staten måste spara pengar. Men besparingssättet riskerar att slå hårt och orättvist. En undersökning som gjordes i 24 kommuner visade att det i genomsnitt var bara 45 % av de nu inskrivna barnen som var inskrivna för en vistelsetid på minst sju timmar. De kommunerna kommer med det här förslaget alltså att få helt statsbidrag för bara 45 % och halvt för 55 % av barnen. Det skall man jämföra med den nuvarande situationen, då helt statsbidrag utgår för samtliga.

För att undvika de kraftiga inkomstminskningarna kan kommunerna tvingas införa styrande regler, så att bara heltidsbarn är välkomna i barnomsorgen. Utifrån sådana premisser måste man arbeta för en förändring och en bättre balans, och då erbjuder vårt förslag om likabehandling en framkomlig väg.

Det kommer att ha en bättre regional spridning och gynna fler, det kommer att ta i anspråk enskilda initiativ, det tar också i anspråk det kapital av ideell kraft som bör utnyttjas, och det kommer att ge utrymme för stor variation och uppfinningsrikedom.

Dess bättre finns det i vårt land redan nu en hel del alternativa förskolor som man kan peka på som exempel, och de skolorna tål verkligen en jämförelse. Det visar det förhållandet att de är eftersökta och att man ofta står i kö för att få en plats. Redan av det skälet borde det få finnas fler.

Att det inte finns tillräckligt många hänger samman med att de har haft många ekonomiska problem att brottas med. Att de å andra sidan trots allt är så många som de är illustrerar växtkraften hos dem som arbetar för att hålla skolorna vid liv och utveckla verksamheten. Det är många tusen timmar av frivilligt arbete som läggs ned på administration, på städning osv., och där är det inte förbjudet för föräldrarna att göra en insats för det egna barnet.

Vårt bidragssystem skulle öppna möjligheten för sådana här alternativ och därmed valfriheten för många fler grupper. Alternativa förskolor skall inte behöva ha en klang av exklusivitet. Det här innebär inte att man ifrågasätter den kommunala förskolan som det huvudsakliga alternativet. Att den utgör ett av alternativen kommer inte att göra den sämre. Olika former, olika metoder och olika pedagogik berikar ömsesidigt varandra, och dessutom är ett inslag av konkurrens mellan förskoleformer inte alls något argument mot alternativa förskolor.

Jag vill verkligen med eftertryck fästa uppmärksamheten på att förekomsten av Waldorf- och Montessoriförskolor liksom av kristna förskolor fyller ett djupt känt behov hos många, och det kan man inte i längden nonchalera.

Att det finns möjlighet att lägga in sådana förskolor med annan huvudman i kommunernas barnomsorgsplan och ge dem samma förutsättningar som den kommunala tas upp i motion 741 av Rune Torwald och mig, vilken också behandlas i detta betänkande.

Med tanke på vad Evert Svensson tidigare sade om huvudmannaskapet skall jag citera vad utskottet enhälligt säger, nämligen "att det inte finns

Onsdagen den
7 december 1983

*Barnomsorg och
social hemhjälp*

något hinder mot att i den kommunala barnomsorgsplanen ta upp deltidsförskolor som drivs av andra huvudmän än kommunen, exempelvis församlingar i svenska kyrkan, fria samfund och ideella organisationer ---. Dessa deltidsförskolor kan alltså utgöra alternativ till kommunala deltidsförskolor. De kommer emellertid i likhet med den kommunala deltidsförskolan inte i åtnjutande av statsbidrag eftersom verksamheten i regel inte överstiger tre timmar per dag ---.”

Här vill jag också betona det som sägs i reservation 7, där vi reserverar oss för lika behandling när det gäller statsbidrag till de olika verksamheterna, såväl deltidsförskolor som daghem och fritidshem.

Föräldrars rätt att utöva påverkan på sina barn i den form som alternativa förskolor innebär måste finnas, och det är en insikt som allt fler har börjat tillägna sig.

Jag vill också i det här sammanhanget liksom Rune Gustavsson nämna vårdplatsersättningen som ett inslag utan vilket valfriheten inte blir tillräckligt mångsidig.

Man diskuterar med jämna mellanrum varför det föds så få barn i Sverige. Vår övertygelse inom centern är att en stor brist är att man inte betraktar arbetet med små barn i hemmet som ett arbete och att en vårdnadsersättning skulle göra det möjligt för fler, om de nu väljer det, att inte behöva lämna sina barn till daghem så tidigt som kanske vid 6-8 månaders ålder eller låta dem vara på daghemmen så länge som 8-10 timmar per dag.

Det skulle också bidra till att råda bot på det orättvisa förhållandet att man - enligt flera samstämmiga utredningar - i t. ex. en fyrabarnsfamilj där en av föräldrarna förvärvsarbetar behöver en inkomst på bortemot 200 000 kr. för att uppnå existensminimum.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de reservationer där vi från centern finns med.

Anf. 22 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skall bara ta upp en enda fråga av dem som fru Tillander var inne på. Anita Persson kommer strax upp i talarstolen, och det finns andra frågor som behöver behandlas.

Jag skall beröra kostnaderna, eftersom fru Tillander hänvisade till den ledare om "barnomsorgsbomben", som det så drastiskt står i rubriken, som den 1 december fanns i Dagens Nyheter. I denna ledare sägs att samhället betalar ut 12 miljarder kronor för barnomsorgen, medan barnbidraget tar 5 miljarder och livsmedelssubventionerna 3 miljarder. Till det kanske kan tilläggas att statens kostnader för barnfamiljerna är beräknade till ungefär 25 miljarder. Dessa 12 miljarder som anges som kostnaden för barnomsorgen är det sammanlagda belopp som kommunerna och staten ger ut. Den statliga utgiften är ungefär 6,5 miljarder.

Det har gjorts många ekonomiska beräkningar för att ta reda på om barnomsorgen är lönsam, hur stora kostnaderna är och vad det finns för orättvisor. Det är ju orättvisorna som denna ledare och fru Tillander tar upp. Jag vill bara mycket kort hänvisa till en av dessa utredningar som Kommun-

förbundet har gjort. Jag återger här en mycket central sats i Kommunförbundets konklusion: "Våra samhällsekonomiska beräkningar av barnomsorgen visar att det i de flesta fall är samhällsekonomiskt lönsamt med en utbyggnad av barnomsorgen."

Man skall i detta sammanhang veta att Kommunförbundet har gjort en mycket genomgripande undersökning och att det finns andra utredningar som visar ungefär samma sak. Det ekonomiska resonemang som Ulla Tillander och Dagens Nyheter för är därför felaktigt. Det stämmer inte med den verklighet som vi har att röra oss med.

Jag skall bara ta upp en sak till, nämligen Ulla Tillanders påstående om vårdnadsersättningen. Ni höll på i sex år, men det blev ingen vårdnadsersättning.

Anf. 23 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Det som Evert Svensson nu sade motsäger på intet sätt det som jag framförde om den orättvisa fördelningen av de mer än 12 miljarder som går till samhällets barnomsorg.

Jag vill bara återigen understryka att det är nödvändigt – inte minst med tanke på den ekonomiska situation som många barnfamiljer i dag har – att en förutsättningslös omprövning sker av hur barnomsorgsresurserna skall användas. Det är särskilt angeläget mot bakgrund av att den satsning som i dag görs fördelas snett. Denna snedfördelning innebär t. ex. ett missgynnande av låginkomsttagare – det har Evert Svensson själv framhållit tidigare. Den innebär också ett missgynnande av glesbygdsbor – det kan man inte motsäga. Valfriheten begränsas också, och snedfördelningen medför en styrning mot den dyrare daghemsomsorgen. Dessutom erkänns inte föräldrarnas egen vård av sina barn som ett arbete.

Med anledning av det sista som Evert Svensson sade om vårdnadsersättningen vill jag bara tala om att ersättningen trots allt introducerades under den icke-socialistiska regeringstiden. Även om det nu bara utgår vårdnadsersättning under tre månader, är det en symbol för en annan inriktning på familjepolitiken än den som socialdemokraterna står för. Dessutom har vi från centern år efter år i motioner föreslagit att reformen skall byggas ut. Det kan man göra genom att införa det mycket mer rättvisa statsbidragssystem som vi förordar.

Anf. 24 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag begriper inte vad Ulla Tillander här pratar om. Hon hänvisar till denna ledare i Dagens Nyheter och ställer sig bakom tidningens resonemang. Jag har sagt att det är fel. Det resonemanget håller inte. Utgångspunkten måste – det tror jag har framgått av vad jag tidigare har sagt – vara den enskilda barnfamiljen och dess situation. Barnomsorgskostnaderna för samhället i dess helhet är inte stora.

Jag vill till slut bara påpeka att den familjeekonomiska kommittén arbetar med dessa frågor och att barnomsorgen är en del i ett större sammanhang.

Anf. 25 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Man har all anledning att vara kritisk mot socialdemokratisk familjepolitik. De exempel som Evert Svensson har gett i dag visar att de pengar som ställs till förfogande är orättvist fördelade, inte minst ur regionalpolitisk synpunkt, men också ur fördelningspolitisk synpunkt.

Anf. 26 MARIE-ANN JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Socialutskottets betänkande nr 12 är ett generalangrepp mot de hundratusentals barn som har plats inom den kommunala barnomsorgen. Man talar om barn som om de vore döda ting, som skall lagras och där det gäller att på effektivaste möjliga sätt utnyttja det befintliga lagerutrymmet på det att landet Sverige må bringa ned sitt budgetunderskott.

Utskottet skriver följande: "För att åstadkomma tillväxt i ekonomin måste bl. a. inflationen bekämpas och budgetunderskottet minskas. Därigenom skapas också förutsättningar att slå vakt om den fulla sysselsättningen och den sociala tryggheten. Det är mot den bakgrunden som förändringar i statsbidragssystemen för barnomsorgen och den sociala hemhjälpen föreslås."

Ja, klarare kan det inte uttryckas. Socialutskottets majoritet går medvetet in för att försämra barnomsorgen för att spara. Detta sker trots att de avgifter staten får in och som i budgeten kallas barnomsorgsavgift faktiskt inte till fullo används för barnomsorg. De senaste fyra åren har över 3 miljarder blivit över. För innevarande budgetår är det över 800 miljoner av denna barnomsorgsavgift som inte kommer att användas till barnomsorg. Så länge det finns så stora brister som i dag, både i vad gäller kvantitet och i fråga om kvalitet, tycker jag att det är bedrägligt att inte pengarna används till förutbestämt ändamål. Det är också bedrägligt att föreslå nedskärningar just här – när pengar för ändamålet faktiskt finns och blir över.

Som en röd tråd genom utskottets betänkande går uttrycket "ett effektivare resursutnyttjande". Men det går faktiskt inte att effektivisera på samma sätt när det gäller arbete med barn som man kan göra inom industri och förvaltning. Barn behöver tid, ytor och kontakter med vuxna i tillräcklig mängd – vuxna som de känner och därmed känner trygghet hos.

Utskottet kan naturligtvis försvara sig med att man med det nya bidragssystemet lika väl som man uppmuntrar barntäthet uppmuntrar personaltäthet. Men om man samtidigt inte vill sätta några gränser för barngruppernas storlek, får ju förslaget den absurda konsekvensen att 50 barn och 10 anställda i en grupp inte blir en omöjlighet och att statsbidraget med en sådan konstruktion blir ganska bra för kommunen.

De sociala och pedagogiska målen skall behållas, säger utskottet. Men det är ju bara ord. Pengar och konkreta åtgärder ersätts med ord. Visst har personaltätheten betydelse för verksamheten, men den måste kopplas till barngruppens storlek. Vpk har lagt fram förslag som innebär just en koppling mellan personaltäthet och barngruppsstorlek, något som är "ett måste" om man skall tala om kvalitet i barnomsorgen.

Lika viktigt är förstås att behålla ytnormen, att se till att barnen får

tillräckligt med yta att röra sig på. Varför tar man bort ytnormen? Naturligtvis för att få in flera barn i befintliga barnstugor – det blir "ett effektivare resursutnyttjande". I utskottets betänkande har jag bara kunnat finna *ett* exempel på hur man tänkt sig att detta skall fungera, om man nu inte vill överinskriva. Utskottet säger att "ett samutnyttjande av lokaler och lektyor uppmuntras". Hur skall det gå till? Skall barnen leka i skift, äta i skift och sova i skift? Barn måste äta vid vissa tider, och de är oftast gemensamma för hela barnstugan. Barn sover eller vilar mitt på dagen, och resten av tiden utnyttjar man lektyorna utomhus eller inomhus.

Det här samutnyttjandet fungerar inte i praktiken – må vara att det är en socialministers ord. Det finns inget försvar för att ta bort ytnormerna. De står inte hindrande i vägen för något, och att ta bort dem skapar bara en sämre miljö för barnen.

När jag med stigande ilska och vanmakt läste socialutskottets betänkande, såg jag framför mig min dotters daghemsgrupp. Det är små barn. De kan inte tala rent ännu. Än mindre har de möjlighet att åka upp till socialutskottet och tala om att vad som skrivs i betänkandet är ren gallimatias. Det är faktiskt synd. Jag tror nämligen att det hade varit bra om man samutnyttjat socialutskottets sessionssal under någon timme och bättre utnyttjat dess resurser. Då hade kanske utskottet blivit varse att ytnormen är viktig, att det inte skall vara 12 barn i en småbarnsgrupp, än mindre 14 eller 16, utan maximalt 10, som vpk föreslår.

Om man tar in fler barn i grupperna får barnen det självfallet sämre, för med dagens kösituation har man faktiskt inte en massa ledigt utrymme som man inte utnyttjar – i så fall är det rena undantagsfall. Resurserna utnyttjas redan nu till bristningsgränsen. Det är ett faktum som utskottet inte berör med ett ord.

Hela utskottsbetänkandet genomsyras av viljan att spara pengar på ungarnas bekostnad. Det är Stina, Kalle, Agneta, Christian och alla andra barn som skall spara åt staten. Det är deras arbetsmiljö som försämras.

Jag är i den lyckliga situationen att jag har mitt barn på ett ganska bra daghem, dock utnyttjat maximalt med 12 barn i en småbarnsgrupp. Men enligt personalen är det faktiskt så, att när alla barnen är där, är det svårt att göra mer än att passa barnen. Det pedagogiska innehållet i verksamheten kommer i kläm. Är någon av personalen borta, blir det förstås ännu värre, eftersom vår kommun sparar genom att inte sätta in vikarie under de första dagarna. Då är en person från personalen ensam med barngruppen vissa delar av dagen. Och det är faktiskt inte lätt att byta blöja på ett barn och samtidigt avstyra bråk mellan två andra barn.

Tillgången på vikarier och möjligheten att sätta in vikarie är viktig. Vpk föreslår ett system med fasta vikarier, och det är faktiskt en viktig kvalitetsfråga. Barn behöver en personal som de känner sig trygga hos. Det är ju därför inskolningen är så betydelsefull. Men när man satt in vikarier förekommer ingen inskolning. För det mesta fungerar det ändå, särskilt om någon från den fasta personalen finns med i gruppen. Men det kan ju på grund av influensaepidemier och annat uppkomma situationer när det finns

flera vikarier samtidigt i en grupp. Då blir det väldigt jobbigt för barnen. Ett system med fasta vikarier innebär att chansen blir större att barnen känner den vikarie som kommer och därmed lätt kan knyta an till henne eller honom. Det är också positivt för dem som arbetar som vikarier. Att få möjligheter att följa barnens utveckling hör till de fina upplevelserna för personalen. Det positiva yrkesinslaget borde komma också vikarierna till del.

En annan fråga som är viktig för kvaliteten är utbildningen av personalen. Vpk anser att den personal som arbetar vid barnstugorna skall vara utbildade förskolelärare eller fritidspedagoger. Det är en rättvisefråga personalen emellan – man gör samma jobb, och då bör man också ha samma lön. Det är också en kvalitetsfråga. Vi riskerar nu att få en utveckling där kommunerna i större utsträckning anställer utbildad personal för att spara pengar – statsbidragen påverkas ju inte. I stället för att lägga ned utbildningslinjer bör samhället därför satsa på att vidareutbilda all personal till förskolelärare och fritidspedagoger.

Utskottet talar om ett effektivare resursutnyttjande, och jag vill återigen knyta an till detta resonemang. Avslag på vpk:s krav på förbättringar tillsammans med de försämringar som görs i och med ett bifall till propositionen innebär faktiskt att det effektiva resursutnyttjandet när det gäller föräldrarnas arbetsinsats kommer att minska. En förälder behöver veta att barnet har det bra på dagarna för att kunna arbeta effektivt på sitt jobb. Om man måste lämna in sitt barn till ett daghem med en alltför stor barngrupp och vet att barnet är trött, grinigt och ledset redan efter några timmar, då kan man inte helhjärtat ägna sig åt sina arbetsuppgifter – för att inte tala om hur det är om barnomsorgen är ett provisorium av grannar, vänner och far- och morföräldrar. Att det är så vet ni i socialutskottet. De flesta av er är ju också föräldrar. Jag förstår inte hur ni av krasst ekonomiska skäl kan skriva på ett betänkande som försämrar barnens livskvalitet, när ni å andra sidan inte tryckte på besparingsknappen när det gällde stridsflygplanet JAS. Det är i sanning märkliga prioriteringar man gör i Sveriges riksdag.

Herr talman! Jag vill slutligen beröra frågan om den sociala hemhjälpen. Det är en helt annan fråga, men den behandlas i samma betänkande. Det är kanske logiskt, för det är fråga om samma dåliga besparingspolitik.

Man skall, enligt utskottet, återställa bidragets effektivitet. Jag måste säga att det är ett nytt, fräscht sätt att uttrycka saken på, när man avser att skära ned statsbidraget och vältra över mer kostnader på kommunerna. Det är faktiskt vad förslaget innebär.

Vpk yrkar avslag på detta förslag, liksom vi brukar yrka avslag på förslag som innebär övervältring av kostnader på kommunerna. Förslaget innebär inte någon samhällsekonomisk besparing. Det innebär högre kommunal-skatter eller, alternativt, drastiska försämringar av hemvården.

Allra sist, herr talman, vill jag göra ytterligare en kommentar till frågan om barnomsorgen.

I dagarna har en grupp, ledd av Ingvar Carlsson, publicerat sina tankar om varför det föds så få barn. I stället för att tänka kunde Ingvar Carlsson ha

utfört litet praktiskt politiskt arbete och förpassat denna proposition om försämrad barnomsorg till glömskans sekretär. Att presentera den är faktiskt inte alls rätt metod för att uppmuntra kvinnor och män att skaffa sig flera barn. Bygg ut barnomsorgen till i första hand full behovstäckning och satsa på god kvalitet! Då skulle ett av hindren för att föda barn, ett av de viktigare, undanröjas.

Bl. a. som ett inlägg i nativitetsdebatten vill jag yrka bifall till samtliga vpk-reservationer i betänkandet.

Anf. 27 ANITA PERSSON (s):

Herr talman! För nästan exakt ett år sedan beslöt riksdagen att riva upp det statsbidragsbeslut som fattats under den borgerliga tvåpartiregeringens tid och som skulle ha trätt i kraft den 1 januari i år. Det förslaget innebar att statsbidraget till barnomsorgen skulle vara 40 % av de statsbidragsberättigade kostnaderna.

Det bidraget var så konstruerat att de kommuner som hade följt riksdagens beslut från 1976 och byggt dag- och fritidshem skulle gå miste om stora statsbidragsbelopp. Vi socialdemokrater lovade därför i valrörelsen att detta orättvisa beslut skulle tas bort om vi kom i regeringsställning. Och på förslag från den socialdemokratiska regeringen beslöt riksdagen att de gällande reglerna t. v. skulle fortsätta att gälla, dvs. att det skulle utgå ett bidrag per plats.

Evert Svensson har i sitt inlägg redogjort för den ekonomiska situationen i Sverige efter de sex borgerliga regeringsåren, för barnfamiljernas problem och för det arbete som på uppdrag av riksdagen bedrivs i departementet för att försöka förbättra stödet till barnfamiljerna.

Det förslag till nytt statsbidragssystem för barnomsorgen som lagts fram i proposition 1983/84:9 och som vi nu behandlar syftar till att få till stånd ett bättre resursutnyttjande, så att fler barn omgående kan få plats i barnomsorgen.

Det nu föreslagna statsbidragssystemet kommer att ge kommunerna stor frihet att utforma sin barnomsorg efter de lokala förutsättningarna. Kommunerna kommer genom förslaget att kunna utnyttja de befintliga resurserna effektivare samtidigt som nya verksamhetsformer kan utvecklas.

Jag skall i korthet redogöra för det föreslagna bidragssystemet, då det kan vara av intresse för åhörarna att få reda på hur det är utformat.

Bidraget utgår med ett fast belopp per inskrivet barn, i daghem vid sju timmars vistelse och däröver med 22 000 kr. och vid mellan sju och fyra timmars närvaro med 11 000 kr. I fritidshem utgår bidraget med 7 000 kr. och i familjedaghem med 15 000 kr. vid sju timmars närvaro eller mer, och med 7 500 kr. vid kortare vistelsetid.

Dessutom utgår för öppna förskolor ett bidrag per enhet med 50 000 kr. När det gäller bidrag till barn med behov av särskilt stöd får kommunerna ett schablonmässigt bidrag med 6 000 kr. för vart tionde barn som är inskrivet i dag- och fritidshem.

Vidare utgår för dag- och fritidshem i kommunal regi ett bidrag per

Onsdagen den
7 december 1983

*Barnomsorg och
social hemhjälp*

årsarbetare med 30 000 kr., och för dag- och fritidshem i enskild regi ett bidrag per enhet med 30 000 kr. Förslaget om det sistnämnda bidraget är, som tidigare i flera anförande nämnts, ett initiativ från utskottet.

I förslaget ligger också en summa om 30 miljoner till kommunerna att utnyttjas för lokalt utvecklings- och förnyelsearbete.

Gränsen mellan helt och halvt statsbidrag går vid sju timmars överenskommen vistelsetid, dvs. den tid ett barn tar en barnomsorgsplats i anspråk.

I motion 1983/84:19 av Lena Öhrsvik m. fl. tas frågan om vistelsetiden upp; sjutimmarsgränsen kan vålla problem för vissa kommuner. Utskottet har därför gjort ett klarläggande i frågan, när helt bidrag i tveksamma fall kan utgå. Helt bidrag utgår för barn vars föräldrar arbetar sex timmar per dag, då denna arbetstid jämte restid och tid för avlämnande och hämtning av barnet motiverar att barnet skrivs in för sju timmar, oavsett den faktiska tidsåtgången i varje enskilt fall.

I dag gäller att daghemmen skall vara öppna minst sju timmar för att statsbidrag skall utgå. Det har varit en viktig regel för att de barn som har behov av en längre tillsynstid skulle kunna få det. Kommunerna har i många fall försökt dra ned tiden och starta deltidsoppna daghem, vilket har ställt till stora problem för de här barnen.

Kostnaderna för barn inskrivna i daghem och i familjedaghem är mycket skiftande beroende på barnens vistelsetid. Därför är det nödvändigt att ta hänsyn till kommunernas reella kostnader men också att underlätta för kommunerna att effektivisera platsutnyttjandet.

Utskottet har också när det gäller öppethållandet tagit upp det i propositionen föreslagna bidraget till öppna förskolor. Detta skall enligt propositionen utgå om de i princip är öppna fem dagar per vecka. Utskottet framhåller att statsbidragsreglerna bör ges en generös tillämpning, främst när det gäller öppna förskolor i glesbygd, där det många gånger kan vara orimligt att kräva att verksamheten hålls i gång fem dagar i veckan. Om verksamheten bedrivs ett mindre antal dagar bör ett reducerat bidrag därför kunna utgå. Ett minimum bör dock vara att verksamheten bedrivs minst tre dagar i veckan. Dessutom bör bidrag kunna utgå och verksamheten ses som en enhet även om verksamheten bedrivs i olika lokaler, olika dagar men med samma personal och med kontinuitet i verksamheten.

Herr talman! En annan fråga som tagits upp i motion 1983/84:19 av Lena Öhrsvik m. fl. är vilket statsbidrag som bör utgå till skolbarn. Dessa är om de ingår i syskongrupp placerade i daghem, och tveksamhet kan därför råda om vilket bidrag som skall gälla. Utskottet slår därför fast att för skolbarn som vistas i daghem bör bidrag utgå på samma villkor och med samma belopp som för barn i fritidshem, och detta meddelar vi regeringen.

Herr talman! Barnomsorgen är ett högt prioriterat område. Men det får inte innebära att inte förändringar skall kunna ske inom verksamheten. Kommunerna har numera stor erfarenhet av byggande och utformning av dag- och fritidshem och god kännedom om personalens utbildning och kunskaper. Det får därför ses som en riktig åtgärd att ta bort styrande regler och överlämna till kommunerna att tillsammans med personalen och

föräldrarna anordna barnomsorgen så, att de lokala förutsättningarna kan tas till vara. Men det innebär också att ett stort ansvar läggs på kommunerna då det gäller kvalitetskraven.

När utskottet behandlade den av den borgerliga tvåpartiregeringen avlämnade propositionen 1980/81:205 om förenklade statliga regler inom barnomsorgen hade utskottet att ta ställning till flera motioner med krav som bl. a. syftade till mera preciserade målsättningar för barnomsorgsverksamheten. Utskottet ansåg liksom motionärerna att det var nödvändigt att personalen i förskolor och i barnomsorgen i övrigt fick en mer preciserad målsättning för sitt arbete och klarare riktlinjer för vilket innehåll verksamheten skulle ha. Utskottet angav vissa vägar för hur detta resultat skulle nås. Bl. a. skulle socialstyrelsen fortsätta och intensifiera sitt arbete med förskolans målsättning och innehåll för kommunerna. Riksdagen skulle få en redovisning för planerna då det gällde det fortsatta arbetet på att ge kommunerna och personalen stöd och vägledning rörande barnomsorgsverksamheten. Detta arbete redovisades för riksdagen under hösten 1982.

Regeringen skulle också ge en översiktlig redovisning för den forsknings- och försöksverksamhet som i första hand socialstyrelsen bedrivit på barnomsorgsområdet och för de resultat som därvid kommit fram och som var av betydelse för att uppnå de i lagstiftningen angivna målen. Detta uppdrag har redovisats till riksdagen nu i höst i regeringens skrivelse 1983/84:11.

Det pedagogiska innehållet i verksamheten måste alltså hållas på en hög nivå. Socialstyrelsen håller f. n. på att arbeta fram ett pedagogiskt program för förskolan. Det pedagogiska programmet är avsett att bidra till en jämnare kvalitativ utveckling av förskolans inre verksamhet genom att det skall utgöra en ram för planeringen och utformningen av verksamheten.

Med utgångspunkt i det pedagogiska programmet bör sedan socialnämnderna i landets kommuner utarbeta lokala riktlinjer för den pedagogiska verksamheten. Det pedagogiska programmet för daghemmen färdigställs inom kort.

Här kan vidare nämnas att socialstyrelsen också nyligen påbörjat ett pedagogiskt program även för fritidshemmen, och det gör socialstyrelsen tillsammans med fritidshemskommittén. När dessa program är färdigställda kommer det att innebära att kommunerna kommer att få en god ledning när det gäller att anordna och vidareutveckla barnomsorgen. Därtill har regeringen tillsatt en grupp i socialdepartementet som har till uppgift bl. a. att följa upp målen för förskoleverksamheten. Därutöver kan tilläggas att socialstyrelsen och länsstyrelsen har en tillsynsfunktion enligt socialtjänstlagen, bl. a. när det gäller barnomsorgen.

Herr talman! Vpk har i nio reservationer framfört långtgående krav när det gäller statsbidragens utformning, utbyggnad av barnomsorgen och en styrning av den kommunala barnomsorgsverksamheten.

Det saknas i dag statsfinansiella förutsättningar att genomföra det alternativa statsbidragssystem som reservanten föreslår. Detta förslag ligger helt utanför ramen för de budgetpolitiska begränsningar som riksdagen tidigare i år ställt sig bakom.

Reservationerna innebär också att riksdagen skulle gå in med långtgående, tvingande krav på kommunerna när det gäller personalfrågor och övertagande av föräldrakooperativ. Ett tillmötesgående av dessa krav från riksdagens sida skulle innebära avsevärda ekonomiska konsekvenser för vissa kommuner. Det måste vara upp till varje kommun att själv avgöra vilken personal man vill anställa.

När det gäller utbyggnaden av barnomsorgen har riksdagen 1976 fastställt som målsättning att alla barn till förvärvsarbetande och studerande föräldrar samt barn med behov av särskilt stöd skall kunna beredas plats inom barnomsorgen. Att ändra inställning i denna fråga, som vpk vill, finns det ingen anledning till, så länge det fastställda målet inte är uppnått.

Däremot är det viktigt att utbyggnaden av barnomsorgen fortsätter för att nå upp till den målsättning riksdagen redan uttalat. Detta har också uppmärksamrats i en motion av Gerd Engman m. fl., som påpekar att trots att de föreslagna nya reglerna innebär att fler barn kan delta i barnomsorgs- verksamheten, kommer ett stort antal barn inte att få sitt behov av barnomsorg tillgodosett inom en snar framtid. Motionärerna kräver därför att regeringen snarast lägger fram en utbyggnadsplan. Utskottet instämmer i motionärernas åsikt att det är utomordentligt viktigt att en plan utarbetas, så att den av riksdagen fastlagda målsättningen kan uppnås inom en snar framtid.

På en beställning från riksdagen 1981 gjorde statistiska centralbyrån under vårvintern 1983 en efterfrågeundersökning för att en ny plan skulle kunna utarbetas. Av denna framgår, som vi har hört tidigare i dag, att ca 88 000 barn i åldern 0-6 år vill ha plats i den kommunala barnomsorgen. Utskottet anser därför att en utbyggnadsplan bör framläggas under innevarande riksmöte. Enligt propositionen har regeringen redan tillsatt en arbetsgrupp som har att arbeta med frågor som berör barnomsorgens utveckling under 1980-talet i kvantitativt och kvalitativt avseende. Denna arbetsgrupp bör med förtur arbeta fram en barnomsorgsplan.

I reservationer från de borgerliga partierna framförs också på nytt krav på att deltidförskolan blir statsbidragsberättigad och att vårdnadsbidrag skall införas. När det gäller dessa frågor finns det i dag inga ekonomiska resurser att införa ytterligare bidragsformer. Deltidförskolan är redan utbyggd, och kommunerna har laglig skyldighet att anvisa alla sexåringar och vissa femåringar plats, och därför erfordras inga ytterligare stimulansåtgärder för denna verksamhetsform. När det nuvarande statsbidragssystemet infördes var man i riksdagen överens om att statsbidrag till deltidförskolan inte skulle utgå.

Vårdnadsersättning är inte ett alternativ till en barnomsorgsutbyggnad. Trots att detta har varit ett borgerligt vallöfte under många år infördes det inte under de sex år vi hade borgerliga regeringar. Fortfarande är splittringen stor inom de tre partierna om utformningen av ett sådant förslag, som vi har hört i dag och som framgår av reservationerna. När det gäller ekonomiskt stöd till barnfamiljer finns det bättre former för detta stöd än vårdnadsersättning.

Reservationerna bör avslås.

Herr talman! I Inga Lantz reservation nr 2 framhålls att utbyggnaden av samhällets barnomsorg bör ske i form av daghem och fritidshem och att familjedaghemmen därvid på sikt endast bör utgöra ett komplement för barn i speciella situationer. Reservanten anser att den bästa omsorgsformen för de allra flesta förskole- och skolbarn är daghem och fritidshem och att de familjedaghemspplatser som nu finns, på sikt bör ersättas av en kollektiv barnomsorg.

Daghem och fritidshem är en bra barnomsorgsform, men familjedaghemmen är ett viktigt komplement till dag- och fritidshemmen, speciellt i glesbygd och för många barn vars föräldrar arbetar på obekvämt arbetstid. Men det är viktigt att kvalitetsfrågorna uppmärksammas även i familjedaghemmen, t. ex. att inte för många barn vistas där samtidigt. Det är också viktigt att dagbarnvårdarna får viss utbildning. Exempel på en kvalitetshöjande åtgärd är inrättandet av öppna förskolor, där dagbarnvårdarna antingen i egna grupper eller tillsammans med hemarbetande föräldrar och deras barn kan träffas och delta i olika verksamheter.

Socialministern har också uttalat att det är viktigt att uppmärksamma kvalitetsfrågorna även i familjedaghemmen.

Moderaterna har också i sin reservation tagit upp familjedaghemmens roll och vill se dem som ett alternativ till daghem och inte som ett komplement. Vad reservanterna ser som den största fördelen är att det är en billigare barnomsorgsform än daghemmen, och därför anser de att satsningen helst bör ske där, utan att på något sätt beskriva innehållet i verksamheten. Reservanterna tar upp att familjedaghem har stora fördelar för dem som bor i glesbygd, för dem som arbetar på obekvämt arbetstid, för dem som har spädbarn, för infektionskänsliga barn och för barn som behöver en lugn miljö.

Jag kan hålla med om, som jag tidigare sagt, att för vissa grupper är familjedaghem att föredra, och därför är statsbidraget utformat så att det inte finns någon nedre gräns för vistelsetiden i familjedaghemmen. Men det är också viktigt att påpeka att i vissa fall är kommunernas kostnader lika höga i familjedaghem som för en daghemspplats.

Det är också viktigt att tänka på att i de kommuner där man satsat på familjedaghem i stället för daghem, barnen går miste om viktiga pedagogiska insatser.

Jag vet att många dagbarnvårdare gör ett gott arbete och att de för många barn är det enda som står till buds när föräldrarna arbetar. Därför anser jag det viktigt att vi även uppmärksammar kvalitetsfrågorna i familjedaghemmen. I dag är de ett behövligt komplement, men de är inte ett alternativ till kommunal barnomsorg och för de flesta barn är daghemmen den överlägset bästa omsorgsformen. Det framgår också av föräldrarnas efterfrågan och av svaren när de tillfrågas om vilken barnomsorgsform de föredrar.

I motion 1982/83:737 av Gunnar Nilsson i Stockholm m. fl. begärs att regeringen i kommunala överläggningar om en ny utbyggnadsplan för barnomsorgen tar upp frågan om barnomsorg på obekväma arbetstider. I

samma motion vill motionärerna att socialstyrelsen kontinuerligt följer upp frågan om barnomsorg på obekväma arbetstider i den kommunala barnomsorgsplaneringen. Motionärerna menar att de flesta kommuner skjutit ifrån sig problemet med barnomsorg på obekväma arbetstid och i regel inte ens undersökt hur de föräldrar som arbetar på obekväma arbetstid i dag klarar barnomsorgen.

Det är viktiga frågor som motionärerna tar upp. Den senaste barnomsorgsundersökningen visar att 34 000 barn är i behov av barnomsorg på obekväma arbetstid. Undersökningens resultat understryker det utskottet tidigare uttalat om nödvändigheten av att så snart som möjligt få till stånd kommunal barnomsorg på obekväma arbetstid.

Den arbetsgrupp inom socialdepartementet som bl. a. skall se över utbyggnadsbehovet kommer också att beakta den efterfrågan på barnomsorg på obekväma arbetstid som barnomsorgsundersökningen påvisat.

Därför avstyrker utskottet i dag motionen i avvaktan på arbetsgruppens förslag.

Fru talman! Ett flertal enskilda motioner, som inlämnades under allmänna motionstiden, behandlas i detta betänkande. Dessutom har enskilda motioner väckts med anledning av propositionen. Jag kommer inte här att närmare gå in på dessa, då de flesta frågorna som tagits upp i motionerna redan är föremål för behandling i olika utredningar, t. ex. förskola-skola-kommittén och fritidshemskommittén. Dessutom arbetar regeringens barn- och ungdomsdelegation med vissa frågor och den särskilda arbetsgruppen i socialdepartementet med andra frågor, bl. a. som tidigare nämnts kvalitets- och målsättningsfrågor. När dessa utredningar är klara, får vi anledning att ta upp de frågor som berörs i de enskilda motionerna.

Med det anförda, fru talman, yrkar jag bifall till socialutskottets hemställan i betänkande 1983/84:12 och avslag på samtliga reservationer.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 28 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Fru talman! När det gäller deltidsförskolorna är jag helt medveten om att det inte ingick i beslutet om dem att statsbidrag skulle utgå. Vad jag har tagit upp är att det statsbidrag som nu föreslås och den föreslagna tidsgränsen på fyra timmar riskerar att påverka deltidsförskolorna negativt. Vi riskerar att få en situation där kommunerna slussar över dessa barn till korttidsdaghemmen, därför att det är ekonomiskt mer fördelaktigt. Jag ställde tidigare en fråga, som jag hoppas att jag senare får svar på av socialministern, om vad socialdemokraterna egentligen vill med deltidsförskolan. Är det meningen att man på detta sätt skall strypa deltidsförskolan?

När det gäller familjedaghemmen vill jag säga att familjedaghemmen för många familjer är det bästa alternativet. För dem som bor i glesbygd, dem som har obekväma arbetstid, dem som har mycket små barn, barn som behöver en lugn miljö eller barn som är infektionskänsliga och inte bör vistas

i grupp är familjedaghemmen det bästa alternativet. Men självfallet håller jag med Anita Persson om, som jag också sade inledningsvis, att det är viktigt att uppmärksamma kvalitetsfrågorna även i familjedaghemmen.

Nr 41

Onsdagen den
7 december 1983

*Barnomsorg och
social hemhjälp*

Anf. 29 ULLA TILLANDER (c) replik:

Fru talman! Socialdemokraterna styr pengarna till barnomsorgen ensidigt. Detta framgick också av Anita Perssons inlägg. Man prioriterar barnomsorg i institutionens form. Socialdemokraterna vill helst satsa på att alla vuxna skall arbeta och arbeta heltid och att barnen sedan skall tas om hand på institutioner. Men det är inte så föräldrarna vill ha det. Många vill arbeta deltid, det har utvecklingen visat, och många klarar också sin barnomsorg på egen hand.

Det är viktigt, enligt vår uppfattning, att deltidsförskola och familjedaghem behandlas likvärdigt med daghem när det gäller statsbidragssystemet. Det finns kommuner i vårt land som får 2 700 kr. per barn och år i statsbidrag, och det finns andra kommuner som får 17 000 kr. per barn och år från staten. Man kan fråga sig hur socialdemokraterna kan försvara en sådan diskriminering i barnomsorgen.

När man sitter fast i ett ensidigt institutionstänkande går det ut över en mycket stor del av barnfamiljerna. Men det erkänner inte socialdemokraterna. Det sades tidigare här i debatten att barnomsorgen är ekonomiskt lönsam. Är det det som är motiveringen för att arbetet med små barn i hemmet inte värderas ekonomiskt?

Anf. 30 MARIE-ANN JOHANSSON (vpk) replik:

Fru talman! Anita Persson menade att det saknas statsfinansiella förutsättningar för att bifalla vpk:s krav. Jag har visat på att det finns pengar till barnomsorgen som inte utnyttjas fullt ut, via denna barnomsorgsavgift, som vi f. ö. föreslår skall höjas. Inga Lantz har också pekat på hur pengarna i detta samhälle fördelas i dag – det är börshajar och sådana som gör ekonomiska klipp som är de stora vinnarna.

Anita Persson kallade våra krav för långtgående, tvingande krav. Det är då fråga om en bibehållen ytnorm, som vi menar motverkar risken för att överinskrivningen sätts i system. Vi menar att daghemsbristen skall byggas bort, inte lösas genom att man tränger in fler barn på samma yta. Eller vad innebär det här med samutnyttjande av lokaler och lektytor, kopplat till att man skall skärpa kravet på att barnen skall vara sju timmar eller mer på daghem? Det går inte ihop för mig. Sedan föreslår vi gränser för gruppstorlek och personaltäthet. Det tycker vi är rimligt. Vi vill ha ett system med fasta vikarier och vi vill satsa på vidareutbildning av barnomsorgspersonal. Anita Persson menar att det är upp till varje kommun att ordna med detta. Vi tycker inte att kvalitetsfrågorna kan hanteras så av riksdagen.

Vi ställer kraven på kvalitet i barnomsorgen. Det är krav som socialstyrelsen och de fackliga organisationerna i stort skriver under på.

Man skall lita på kommunerna, menar Anita Persson – det är som sagt upp till dem nu att ordna saken. De har stor kännedom om och stor erfarenhet av

dessa problem, och det läggs ett stort ansvar på dem.

Vi tror emellertid inte att det här kommer att fungera så bra. Vi vågar inte lita på kommunerna. Fler och fler kostnader vältras ju över på dem. Sådana propositioner som den vi behandlar i dag, som direkt uppmuntrar till överinskrivningar, gör att vi känner väldigt stor oro för utformningen av den framtida barnomsorgen. Vi kan redan i dag se hur man ute i kommunerna försämrar kvaliteten på barnomsorgen för att spara pengar, detta enligt personalens och föräldrarnas uppfattning.

När det gäller utbyggnaden slutligen menar Anita Persson att det inte finns någon anledning att göra ändringar så länge riksdagens förra mål inte är uppnått. Nej, man kan ju då säga att vi inte skall sätta upp några mål, för de uppfylls ändå inte. Vi inom vpk menar att man skall kräva att barnomsorgen byggs ut fullt. Men det viktiga är att man via statsbidraget stimulerar kommunerna att bygga ut barnomsorgen. Då får vi ett bättre resultat än vi har fått hittills.

Anf. 31 ANITA PERSSON (s) replik:

Fru talman! När det gäller deltidsskolan har ju kommunerna skyldighet att anvisa plats för barn som är sex eller i vissa fall fem år. Jag tror inte att de här statsbidragsreglerna kommer att medföra att man tvingar barnen att vistas i daghem i stället under fyra timmar. Deltidsskolan är kostnadsfri för föräldrarna, och en daghemsplats medför en avgift för föräldrarna. Det är fråga om en helt annan utformning än vad som gäller för deltidsskolan.

Jag tror däremot att det är viktigt att man ger bidrag till daghem, även om de bara utnyttjas fyra timmar för vissa barn.

Vi är nu tydligen överens om att familjedaghemmen utgör ett komplement och att det är viktigt att kvaliteten ses över.

Ulla Tillander tog upp frågan om skillnaden i bidrag till de olika kommunerna. Och naturligtvis är det skillnad i bidragsstorlek, beroende på hur man har byggt upp barnomsorgen. De kommuner som har stor förvärvsfrekvens och som har byggt ut barnomsorgen med daghem, fritidshem och familjedaghem måste ju få ett större bidrag per barn än de kommuner som inte har gjort någonting.

Vpk går emot det här med resursutnyttjande. Jag har varit ute i flera daghem och träffat personalen, och många är inställda på att vi måste utnyttja resurserna bättre och att man i vissa fall kan ta in fler barn i verksamheten. Men det är ju väldigt viktigt att man då uppmärksammar vilka barn det är som finns i de olika daghemmen. Ifall det är fråga om spädbarn kan det naturligtvis vara svårt att ta in fler. Men jag tror att personalen och kommunerna kan komma överens om var någonstans man kan plocka in fler barn.

Anf. 32 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Fru talman! Helt kort: Redan i dag tenderar ju deltidsskolan att slukas upp av daghemsverksamheten, eftersom många 6-åringar nu finns i daghemsverksamheten. Där är det svårt att ordna den här pedagogiska gruppverk-

samheten för 6-åringarna, som är så viktig för dem såsom förberedelse inför skolstarten. Det är viktigt för barnens skull att man har en samordnad pedagogisk verksamhet. Jag är rädd för att med det här förslaget kommer den nuvarande tendensen att förstärkas ytterligare.

Familjedaghem är ett alternativ – det bästa alternativet för väldigt många föräldrar. Därför önskar också många föräldrar ett familjedaghem för sin barnomsorg. Vi ser helt enkelt familjedaghem som ett alternativ i många fall. Särskilt för glesbygden betyder de mycket. Familjedaghemmen liksom deltidsskolan betyder mycket i glesbygdens barnomsorg.

Anf. 33 ULLA TILLANDER (c) replik:

Fru talman! Anita Persson sade tidigare att vi, när vi införde deltidsskolan, var överens om att statsbidrag inte skulle utgå. Så var det faktiskt inte, utan vi i centern reserverade oss för att statsbidrag skulle utgå. Dessutom ser vi deltidsskola, familjedaghem och daghem som jämbördiga alternativ. Familjedaghem är ingalunda enbart ett komplement. Det är därför som vi föreslår ett statsbidragssystem som behandlar de olika omsorgsformerna på ett likvärdigt sätt.

Anf. 34 MARIE-ANN JOHANSSON (vpk) replik:

Fru talman! Anita Persson menade att det finns möjligheter att utnyttja resurserna effektivare. Hon hänvisade då till ett daghem som hon hade besökt, där man bland personalen var överens om att det i vissa fall skulle gå att ta in fler barn. Men det kommer dess värre inte att vara personalen som får avgöra dessa frågor, utan det kommer kommunerna att göra. Om personalen hade fått bestämma kanske man kunnat ha större förhoppningar. Åtminstone i min kommun har det under hela 1970-talet varit konfrontation mellan kommunen och personalen, därför att personalen menat att kommunen många gånger försämrat förhållandena just för att utnyttja resurserna effektivare. Det finns sådana förslag på gång nu som personalen samstämigt går emot. Kommunen vill alltså införa grupper med barn i åldern 0–6 år för att utnyttja det hela effektivare. Det kommer då att bli mycket svåra kvalitetsproblem.

Vi vill inte lämna över kvalitetsavgrändarna till kommunerna. Vi tycker, med tanke på vad som redan hänt, att vi har fog för att misstänka att det inte kommer att gå så bra. Vi tycker att riksdagen skall ställa sig bakom viktiga kvalitetskrav när det gäller barnstugorna. Det är inga enorma krav vi ställer, utan det är fråga om att man skall ha ytnormer och att man skall maximera gruppernas storlek och se till att det finns personal. Det är sådant som i stort sett alla i debatten är överens om men som riksdagen inte vill fastslå. Det beklagar vi.

Anf. 35 ANITA PERSSON (s) replik:

Fru talman! När det gäller deltidsskolans roll vill jag säga att förskola-skola-kommittén f. n. utreder hur man skall kunna underlätta för de barn som vistas på daghem att få del av den pedagogiska verksamhet som bedrivs i

deltidsförskolan liksom hur man skall kunna göra övergången till den vanliga skolan lättare för barnen. De frågorna är alltså redan uppmärksammade – en kommitté håller på att arbeta med dem.

När det gäller efterfrågan på barnomsorg och vilket alternativ som föräldrarna vill ha, har ju SCB:s barnomsorgsundersökning klarlagt detta. Ann-Cathrine Haglund. Det efterfrågas 88 000 nya platser, varav 60 000 i daghem, knappt 27 000 i familjedaghem och knappt 1 000 i annan form av kommunal barnomsorgsverksamhet.

I fråga om personalens deltagande i beslut om att ta in fler barn i verksamheten, har i de kommuner som jag har besökt personalen aktivt fått delta när det gäller att avgöra hur man skall kunna ta in fler barn. Man har från kommunens sida skickat ut enkäter till de olika daghemmen, och personalen har där klart fått säga ifrån om det finns möjligheter att ta in fler barn. Kommunerna har i dessa fall tagit hänsyn till vad personalen har sagt.

När det gäller personalkostnaderna, som Marie-Ann Johansson berörde tidigare, lämnas nu ett bidrag på 30 000 kr. för personal i barnomsorgsverksamhet. Kommunerna har därför stora möjligheter att anställa vikarier.

Beträffande vpk:s krav på att kommunerna skall överta föräldrakooperativ, kan jag nämna att det kooperativ som besökte utskottet inte alls var intresserat av att kommunen skulle överta detta kooperativ utan ville fortsätta att driva det i nuvarande form.

Förste vice talmannen anmälde att Ann-Cathrine Haglund, Ulla Tillander och Marie-Ann Johansson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 36 Socialminister STEN ANDERSSON:

Fru talman! Jag tycker att den här debatten har varit mycket klarläggande, och jag skall bara göra några kommentarer och kanske svara på en och annan fråga.

Trots att en del förkastelsedomar har avkunnats och det har skiftats ganska hårda hugg mellan partiernas företrädare i debatten, har det ändå inte helt kunnat undanskymma det glädjande faktum att partierna – möjligtvis med undantag av moderaterna, det är litet svårt att genom alla ordridåer se de verkliga avsikterna – är överens om att den sociala hemhjälpen och barnomsorgen behövs och att dessa båda verksamheter bör byggas ut.

När det gäller den sociala hemhjälpen är vi överens om att samhällets stöd bör utformas så, att vi underlättar för äldre och handikappade att bo kvar i den egna bostaden så länge som möjligt. Vi är också överens om, även om det inte har varit uppe till diskussion så mycket i dag, att det både av mänskliga och av ekonomiska skäl skulle vara bra om många av dem som i dag vistas på olika institutioner så snart som möjligt kunde få egen bostad. Det skulle ge många fler än i dag möjlighet att leva ett normalt, självständigt och aktivt liv, och det skulle på sikt vara en god ekonomi för stat, landsting och kommuner. Dess värre har varken den enskilde eller samhället i en ekonomiskt bekymmersam situation råd att alltid göra ens det som på litet längre sikt

skulle vara god ekonomi.

Vi har i vårt förslag sträckt oss så långt ekonomin tillåter, och vi tror liksom utskottet att det föreslagna bidragssystemet både skall medföra ökad effektivitet, dvs. bättre utnyttjande av de resurser som finns, och större frihet för kommunerna när det gäller valet av serviceform för äldre och handikappade.

Att åsikterna går mer isär beträffande stödet till barnomsorgen var inte oväntat. De ideologiska skiljelinjerna är skarpare markerade på detta område och de praktiska problemen svårösta. Vår uppgift består ju i att på ett av oss alla prioriterat område hålla igen den automatiska utgiftsökningen samtidigt som vi vill åstadkomma en fortsatt utbyggnad av barnomsorgen. Vi vill få till stånd ett bättre resursutnyttjande av lokaler och av den personal som nu går arbetslös och på samma gång behålla en hög kvalitet i barnomsorgen. Dessutom vill vi minska det administrativa krånglet. Samtidigt skall vi ta oss ut ur en ekonomisk kris. Det är sådana futiliteter som inte bekymrar vpk särskilt mycket, att döma av de inlägg som har gjorts från vpk. Nog är det ganska egendomligt att företrädarna för de borgerliga partierna är helt okänsliga för det här. Ni har ändå genom sex års borgerligt regerande huvudansvaret för att vi hamnat i den här situationen. En utlandsskuld på 200 miljoner efter 44 års socialdemokratiskt regerande hade efter sex års borgerligt regerande förvandlats till 60 000 miljoner, en del annat elände att förglömma.

Det säger sig självt att de här ambitionerna rymmer inte alldeles lättlösta målkonflikter. Därtill kommer naturligtvis att generella regler ibland slår blint i det enskilda fallet helt enkelt därför att kommunernas förutsättningar varierar så mycket. Jag vill gärna ha sagt, fru talman, att de justeringar i regeringens förslag som utskottsbehandlingen lett fram till är klara förbättringar. Anser sig riksdagen ha råd att gå med på dessa, så inte skall regeringen motsätta sig.

Sedan skulle jag vilja använda någon minut till att klara upp några vanliga vanföreställningar. En del av dem har skymtat fram också i debatten om syftet med samhällets barnomsorg. Man möter dem i debattinlägg, i brev och i telefonsamtal. Många anser att det finns en motsättning mellan barnomsorgen och familjens ansvar för barnen. Det finns t. o. m. de som hävdar att barnomsorg i kommunal regi innebär en kollektivistisk lösning och därför är ett hot mot familjens valfrihet och suveränitet, som någon uttryckte det i debatten. Uppriktigt sagt förstår jag inte det resonemanget. Samhällets barnomsorg är inte tänkt att ersätta föräldrarnas fostran och kan heller aldrig göra det. Däremot är jag av mångårig egen erfarenhet övertygad om att en barnomsorg med god kvalitet är ett så värdefullt stöd för barnen och föräldrarna att den knappast kan ersättas med något annat. Därtill kommer att det är just en trygg och kontinuerlig barntillsyn som har gett tiotusentals kvinnor i det här landet den individuella friheten att gå ut i yrkeslivet. Bl. a. därigenom har kvinnorna med ökade inkomster för familjen fått en större suveränitet. Kvinnornas förvärvsfrekvens har ökat från 32 % år 1960 till mer än 75 % i dag.

Denna frigörelseprocess – en frigörelseprocess är det, för kvinnorna har en självklar rätt att förvärvsarbeta och eftersträva samma frihet, oberoende och självförverkligande som männen – hade varit och är omöjlig utan en utbyggd och väl fungerande barnomsorg. Frigörelseprocessen kommer att fortsätta. Det är, som vi ser det, samhällets skyldighet att underlätta denna och samtidigt – det är mycket viktigt – värna om barnen. Det gör vi med en fortsatt utbyggnad av barnomsorgen. Skulle vi gå den motsatta vägen, bromsa eller skära ned, skulle det med all säkerhet leda till att många barn skulle riskera att fara illa på samma sätt som en del barn i dag far illa, därför att de inte får plats inom barnomsorgen, trots att föräldrarna arbetar.

Vi har alla, inte minste inom arbetarrörelsen, en stor skuld till att allmänhetens kunskaper om syftet med barnomsorgen är så små och att därför missförstånd så lätt uppstår. Den debatt som vi hittills fört om barnomsorgen har ofta gällt bidragssystem, utbyggnad av daghem, nya platser, organisation och personal, men innehållet i verksamheten har vi talat mindre om. Det är naturligtvis det viktiga. Vi får aldrig avstå från kravet på att samhällets barnomsorg skall ge barnen en social träning och fostran i samvaro med andra barn och vuxna under ledning av utbildad personal. Det handlar alltså inte om förvaring av barn eller något slags barnparkering, som många tycks tro, utan om en aktiv och stimulerande verksamhet för barnen.

På daghem och fritidshem skall grunden läggas för en vilja hos barnen att söka kunskap och använda kunskap för att förbättra sina egna och andras livsvillkor. Målet är att i samarbete med föräldrarna ge barnen bästa möjliga förutsättningar att utvecklas.

Men vi vet ju att allt inom barnomsorgen inte är bra i dag. Målen för barnomsorgsverksamheten är ofta grandioöst formulerade, medan medlen att nå målen – innehållet i verksamheten – ofta är något diffusa, även om personalen gör beundransvärda insatser för att skapa klarhet, där politiker och andra smitit undan med allmänna formuleringar.

Jag tror att det skulle vara till stor nytta för personalen, och ytterst för barnen, om vi gav klarare besked om hur vi vill ha innehållet i barnomsorgen. Som redan har sagts kommer snart ett förslag till pedagogiskt program från socialstyrelsen. Jag hoppas att det skall leda till en mycket omfattande debatt.

Ett annat problem är samarbetet mellan förskolan och skolan – det har också berörts i debatten. Jag tycker att skolan bättre än vad som nu sker bör ta till vara daghemspersonalens kunskaper om hur barnen fungerar i en grupp, kunskaper om deras personlighet, deras kapacitet och på vilket sätt de bör stödjas i sin utveckling.

Jag ser att min taletid är slut, varför jag ber att få återkomma senare. .

Anf. 37 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Fru talman! Det var mycket i Sten Anderssons inlägg som jag kan hålla med om. Jag noterar särskilt uttalandet om att den offentliga omsorgen inte är till för att ersätta föräldrarnas ansvar för uppfostran. Detta står klart i motsatsförhållande till vad som har sagts tidigare från vpk-håll. Det gläder

mig att kunna konstatera det.

Men det fanns också inslag i Sten Anderssons anförande som det finns skäl att invända mot. Vi är från oppositionshåll omedvetna om de ekonomiska restriktionerna, säger socialministern. Då måste jag fråga: På vilket ben vill socialdemokraterna stå i den här frågan?

Äventyrar vårt statsbidragssystem utbyggnaden för de 88 000 barn som önskar barnomsorg, vilket Evert Svensson hävdade? Eller är vi för expansiva och satsar för mycket på barnomsorgen, som socialministern nu sade? Jag tycker att ni får bestämma er för en bestämd argumentationslinje i den här frågan.

Sanningen är att den totala kostnaden sannolikt är ganska lika i regeringens och oppositionens förslag, även om det är svårt att helt veta var sanningen ligger, då regeringen inte redovisar någon exakt kostnadsberäkning. Men i vårt statsbidragssystem utgår bidragen lika för alla olika varianter av daghem och förskolor, vilket innebär större frihet för både kommunerna och föräldrarna. Vårt statsbidragssystem leder dessutom till bättre resursutnyttjande, eftersom det ger ökat svängrum för de enskilda daghemmen, som drivs billigare utan att man ger avkall på kvaliteten.

Det vore bra om vi kunde klara ut frågan om skillnaderna och likheterna mellan de enskilda daghemmen och de kommunala. Skillnaden ligger ju inte i att det är lägre personaltäthet, att personalen har sämre löner eller utbildning eller att det är sämre pedagogiskt innehåll i de enskilda daghemmen – alltså inte i kvaliteten. Skillnaden ligger i stället i att man i de enskilda daghemmen har större föräldramedverkan, ofta har en alternativ pedagogik, att de ofta är mindre kostnadskrävande, därför att man utnyttjar billigare men inte undermåliga lokaler, och att mycket arbete, framför allt när det gäller administration och städning osv., sker oavlönat.

Vari, Sten Andersson, ligger risken att stimulera och visa uppskattning av en sådan verksamhet? Kommunerna har ju full kontroll över den. Man kan få den billigare utförd, och man kan dessutom dra nytta av erfarenheter från alternativ pedagogik, som snappas upp fortare i enskild verksamhet. Varför hämma allt detta goda genom att vara njugg när det gäller statsbidraget? Jag vill inte tro att socialdemokraterna har en lika dogmatisk syn på barnomsorgen som vpk har gett till känna, dvs. att all omsorg skall ske i kommunal regi och därmed basta. Men man sitter fast i en misstänksamhet. Det vore fint om socialministern nu kunde lägga undan den och klart deklarerat att föräldrar som vill starta föräldrakooperativ skall ges stimulans på samma villkor som den kommunala barnomsorgen. Ge ett sådant besked här i dag! Det skulle väcka allmän tillfredsställelse.

Anf. 38 GÖTE JONSSON (m) replik:

Fru talman! Socialministern tyckte inte att han genom dimman kunde se om vi från moderat sida ansåg att hemhjälp och barnomsorg behövs. Jag tror nog att dimman ganska lätt kan skingras om socialministern tar del av vad vi har skrivit och vad vi har sagt. Vi har den uppfattningen att både hemhjälp och barnomsorg behövs, men vi tror också att kusten blir klarare om man är

Nr 41

Onsdagen den
7 december 1983

*Barnomsorg och
social hemhjälp*

Onsdagen den
7 december 1983

*Barnomsorg och
social hemhjälp*

beredd att välja alternativ och skapa förutsättningar för valfrihet, både när det gäller barnomsorg och social hemhjälp.

Vi är, fru talman, inte heller okänsliga när det gäller de ekonomiska problemen. Socialministern brukar kritisera mitt parti för att vi inom det är alldeles för känsliga på den punkten och tar i alldeles för hårt i olika sammanhang.

Debatten om vilken målsättning man skall ha tycker jag är viktig. Vi måste få klarhet i vilken målsättning regeringen har. Faktum är att man i olika sammanhang i tal och skrift deklarerar åsikter som måste uppfattas som att regeringen och socialdemokraterna i större utsträckning vill styra familjerna. Jag hänvisade till det socialdemokratiska kvinnoförbundets familjepolitiska program, varvid jag frågade socialministern om han har den uppfattningen att alla barn i framtiden skall in i obligatorisk barnomsorg efter tre års ålder. Det står nämligen så i programmet. Och när man läser de socialdemokratiska ambitionerna är det alldeles uppenbart att vi måste fråga var huvudmålsättningen ligger.

När det gäller alternativen och kvinnans frigörelse är det väl ändå på det sättet att familjens valfrihet inte minskar kvinnans frigörelse. Om vi får alternativ som är billigare och lika bra socialt och pedagogiskt minskar inte heller det kvinnans frigörelse, utan snarare tvärtom. Jag har tidigare pekat på att vi kan få ut mera för samma kostnad om vi satsar på alternativen. Jag måste också fråga socialministern: Varför är ni så negativa till de enskilda alternativen? Varför kan man inte satsa på enskilda alternativ, som ger kvalitetsförbättringar, som ger ett större utrymme inom de snäva ramar som vi har?

Jag måste också, i likhet med utskottets talesman, fråga socialministern: Hur ställer ni er till de nya försök som bl. a. en kommun i Storstockholmsområdet är beredd att pröva? Är ni beredd att verkligen ge kommunerna den chansen, för att tillgodose både valfrihet och andra behov som finns beträffande barnomsorgen?

Anf. 39 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Fru talman! Socialministern har varit inne i kammaren och lyssnat på debatten i stort sett hela tiden. Jag kan inte förstå att han efter den diskussion som vi har fört kan göra påståendet att vi är okänsliga för den ekonomiska situationen. Det är ingalunda fallet. Vad vi har diskuterat är ju att vi på bästa sätt skall utnyttja de resurser som står till förfogande! Det var med utgångspunkt från det som propositionen 1981 lades fram, när vi tog bort en del detaljregleringar som fördrade och försvårade verksamheten.

Vi vill att man skall jämställa de olika omsorgsformerna och ta bort de skillnader som i dag finns. Det är ändå så, Sten Andersson, att alla inkomsttagare betalar barnomsorgsavgift. Alla egenföretagare betalar – tror jag – 2,2 % i barnomsorgsavgift på inkomsten och företagarna betalar 2,2 % av inkomsten för de löneanställda. Alla betalar således en avgift till barnomsorgen, men endast en del får del av barnomsorgen. Det är detta vi reagerar mot. Vi anser att man, genom att jämställa barnomsorgsformerna,

får en bättre situation.

Sedan till detta med underskotten, Sten Andersson. Vi har hört den visan länge. Men Sten Andersson vet lika väl som vi att det hände en del saker – exempelvis oljeprishöjningar – under de sex åren. Jag är medveten om att Sten Andersson inte tror att det lilla Sverige, oavsett om vi har socialdemokratisk eller borgerlig regering, kan styra och påverka den ekonomiska situationen ute i Europa eller USA. Vi är i stället beroende av vad som händer där. Det vet även den socialdemokratiska regeringen.

Anf. 40 INGA LANTZ (vpk) replik:

Fru talman! Först några ord om den sociala hemhjälp, där Sten Andersson så fint säger att vi skall se till att äldre människor kan bo kvar hemma. Men med det förslag som nu lagts fram när det gäller den sociala hemhjälp blir det faktiskt försämringar.

Jag har kontrollerat olika kommuner. Jag har kontrollerat Göteborgs kommun, som betonar att propositionens förslag innebär 30 % – och att det skall jämföras med 35 % i dag. Det är samma sak i Huddinge och Uppsala kommuner. De säger att propositionens förslag ligger under vad man senast beviljade.

Det blir alltså klara försämringar när det gäller att uppfylla de fina målsättningarna att hjälpa äldre människor att bo kvar i sina bostäder. Det är därför vi avstyrker propositionens förslag avseende den sociala hemhjälp och vill att det gamla systemet – som åtminstone täcker 35 % av kostnaderna – skall få vara kvar.

Sten Andersson sade att detta är en klarläggande debatt. Och trots att vi gör starkt motstånd mot regeringens förslag när det gäller statsbidrag till barnomsorgen kan jag ändå konstatera att det går en rågång mellan socialdemokrater och vpk, å ena sidan, och de borgerliga, å andra sidan, som vill satsa på en annan typ av barnomsorg – en individualiserad, enskild form. Den skillnaden har vi här fått klarlagd.

Sedan tycker jag att Sten Andersson i sitt anförande egentligen talade för våra reservationer. Jag blev positivt överraskad, men propositionens innehåll talar tvärt emot det.

I valrörelsen lovade socialdemokraterna att inte försäma barnomsorgen. Det var ett av de stora vallöften! Men det gör man med förslagen i den här propositionen. Det blir kraftiga försämringar både när det gäller kvalitet och kvantitet.

Vad gäller ekonomin har jag redan varit inne på de orättvisor som finns i vårt samhälle och också visat vägar att göra omfördelningar, så att barnen och deras föräldrar skall slippa betala för vår standard. Om man gör de omfördelningar vi föreslår får man resurser att klara en bra utbyggd barnomsorg.

Jag tycker att det i propositionen finns sådana skrivningar att man häpnar! Barnomsorgen skall utformas så att de lokala förutsättningarna kan tas till vara ute i kommunerna, och de befintliga resurserna skall utnyttjas effektivt. Men det finns inga marginaler för detta ute i kommunerna. Personaltätheten

är redan för låg, grupperna är redan för stora. Några marginaler till att förändra detta finns inte, om man inte mycket kraftigt skall försämra barnomsorgen.

Jag läser vidare på s. 10 att bidragssystemet bör ”medge en ökning av antalet barn i barnomsorgen till en lägre kommunal kostnad utan att de pedagogiska kraven eftersätts”. Det är ju rent struntprat. Det kommer aldrig att kunna förverkligas – om man inte satsar på bättre personal, mer personal och mindre barngruppsstorlekar.

Anf. 41 ULLA TILLANDER (c) replik:

Fru talman! Sten Andersson sade att det i den allmänna debatten ofta påstås att samhällets barnomsorg är en kollektivistisk lösning och ett hot mot föräldrarnas valfrihet, vilket skulle vara en vanföreställning. Men så upplevs det ju, när man från socialdemokratiskt håll säger nej till varje alternativ och vägrar att värdera den barnomsorg som utförs i hemmet när det gäller små barn.

Skälet till att vi i centern behandlar olika former av barnomsorg på ett neutralt sätt – daghem, familjedaghem, deltidsförskola, öppen förskola och alternativa förskolor – och stöder dem alla lika mycket, är att vi anser att de olika alternativen är lika bra. Man kan också uttrycka det så, att vi reser kravet att de alla skall vara lika bra. Vi hyser alltså tilltro till alla alternativen – att de skall kunna nå samma nivå. Att socialdemokraterna har ett system som ger mer stöd åt en bestämd form, nämligen institutioner, tyder på att de inte har denna tilltro till de olika formerna utan vill gynna *en* form.

Då kan man fråga sig vad socialdemokraterna har för skäl att misstro föräldraleda daghem, Waldorf- eller Montessoriskolor, kristna förskolor eller barnomsorg i det egna hemmet. Vi i centern vill i alla fall ha bort förmyndarmentalitetens pekpinnar.

Nu kan det sägas att den helt omedgörliga attityden från socialdemokraterna har mjukats upp en del i detta betänkande. Man kan hoppas på att våra argument för ett mer jämlikt statsbidragssystem kommer att urholka stenen.

Anf. 42 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Fru talman! Statsrådets inlägg andas inställningen att det är genom samhällets åtgärder som man åstadkommer frigörelse och jämställdhet. Samhället skall på något sätt stå för åtgärder och institutioner som garanterar jämställdheten, och samhället måste stå för barnomsorgen för att man skall få frigörelse och jämställdhet. Men i stället är det fråga om något djupare än så. Det är fråga om respekt för individen, respekt för det arbete som individen utför – om det nu gäller arbete i hemmet eller arbete utanför hemmet.

Jag kan inte inse att om man ökar valfriheten för familjen på det sätt som vi vill göra genom en reformering av skattesystemet, genom vårdnadsersättning och genom ett rättvist stöd till olika former av barnomsorg, så skulle det inte innebära jämställdhet och bidrag till frigörelse. Det förhåller sig ju tvärtom: Ökar man familjens valfrihet, så ökar man också valfriheten för de

människor som finns i familjen, och man ökar möjligheterna till frigörelse och jämställdhet.

Det statsbidrag som vi föreslår – ett neutralt statsbidrag till olika former av barnomsorg – ser jag som den bästa förutsättningen för att öka jämställdheten mellan kvinnor och män.

Anf. 43 Socialminister STEN ANDERSSON:

Fru talman! Jag skall inte falla för frestelsen att starta en ekonomisk debatt. Göte Jonsson och jag har ju blivit tillrättavisade förut av talmannen när vi har kommit vid sidan om ämnet.

Jag har aldrig någon gång – varken i den här kammaren eller i någon valrörelse – gjort gällande att allt elände som drabbade Sverige under de borgerliga åren skulle bero på de borgerliga regeringarna. Men nog är det litet egendomligt när Rune Gustavsson nästan med stolthet talar om resultaten. Det var ju ändå så att industriproduktionen, som ni skulle öka, sjönk till 1972 års nivå medan den ökade med 25 % i våra konkurrentländer. Sverige klarade sig med andra ord mycket sämre på grund av att man hade en borgerlig regering. Detta finns närmare beskrivet i Gösta Bohmans memorarer, som jag rekommenderar till läsning.

Så till frågan om bristerna i barnomsorgsverksamheten, som jag började att tala om när jag inte hade rätt att fortsätta mitt inlägg. Den största bristen är naturligtvis obalansen mellan tillgång och efterfrågan på omsorgsplatser. Utskottet har sagt att den plan som vi en gång har bestämt oss för nu skall fram. Jag vill gärna instämma i det och tillägga att målet för verksamheten – full behovstäckning – ligger fast.

Vilka möjligheter har vi då att påskynda daghemsutbyggnaden? Ja, detta budgetår satsar vi 6,3 miljarder kronor i statsbidrag till kommunernas barnomsorg. Jag vill bara i all stillhet, Rune Gustavsson och Ingemar Eliasson, peka på att barnomsorgen med ert förslag hade fått 575 milj. kr. mindre. Det kan vara bra att ha den siffran framför sig när vi diskuterar den här frågan.

Vi betraktar inte en ytterligare ökning av statsbidraget som möjlig i dagens hårda och ansträngda budgetläge. Men tvärtemot vad som har gjorts gällande i den här debatten stimulerar det föreslagna bidragssystemet till en utbyggnad. Om de nuvarande reglerna skulle tillämpas 1984 fick kommunerna 24 000 kr. per plats. De nya reglerna innebär att de får ca 30 000 kr. eller t. o. m. något mer per inskrivet barn. Förmår alltså kommunerna att organisera barnomsorgen så att de uppnår en något större överensstämmelse mellan antalet platser och antalet inskrivna barn, så innebär de nya reglerna en ekonomisk fördel för kommunerna och därmed en stimulans till fortsatt utbyggnad. Det medför också att de resurser som redan i dag finns i form av daghemsplatser, lokaler och personal gör att många arbetslösa förskollärare och barnvårdare får jobb.

Låt mig sedan få säga något om folkparti- och centerpartiförslaget utöver det som redan har sagts. Jag skall gärna erkänna att det har en fördel – det är enkelt. Det innebär 40 % i bidrag till alla omsorgsformer. Men nackdelarna

Nr 41

Onsdagen den
7 december 1983

*Barnomsorg och
social hemhjälp*

är större. Till att börja med hejdar förslaget, om det genomförs, inte alls den automatiska utgiftsökningen. Utöver de 575 milj. kr. i neddragning som jag nämnde innebär det också en kraftig minskning av daghemsbyggandet. Detta drabbar hårdast de kommuner som i dag har de längsta barnomsorgsköerna, och det leder till orimliga omfördelningar mellan kommunerna. Dessutom innebär ert förslag, vare sig barnen vistas i föräldrakooperativ eller privata daghem på hel- eller halvtid, att dessa institutioner får mindre pengar än de får med vårt förslag. Ert förslag missgynnar således föräldrakooperativ och privata daghem.

Vpk-förslaget skall jag inte närmare gå in på. Det är möjligt att en del synpunkter i grunden sammanfaller med våra. Men jag vill ändå påstå att era reservationer är orealistiska. Ni tar inte särskilt stor hänsyn till den ekonomiska verklighet som vi lever i eller sådana futiliteter som budgetunderskott, utlandsskulder o. d. Ert förslag är dessutom ganska stelt och byråkratiskt.

Moderaterna då? Jag talade om ordridåer med valfrihet, mångfald och allt vad det är. Låt mig säga följande för att det skall stå alldeles klart: I propositionen föreslås som bekant att medel skall avsättas för försöksverksamhet inom barnomsorgen. Vi är öppna för att pröva nya former för att förbättra föräldrasamverkan, stödja föräldrakooperativ och olika sammanlutningars ansträngningar för att göra insatser inom barnomsorgen. Den verksamheten bör uppmuntras, om den nämligen uppfyller kraven på rättvisa och god kvalitet.

Det är en helt annan sak – tror jag i vilket fall – med de krav på privatisering som har sin grund i marknadsekonomiska resonemang och lönsamhetsresonemang och där man talar om producenter och barnen såsom varor. Jag känner – men det är kanske obefogat – en stark oro, när moderaterna i Sollentuna med folkpartiets och centerns stöd planerar att bjuda ut barnomsorgen till privat entreprenad. Jag tycker att argumenteringen är avskräckande och ganska avslöjande. Så här låter det:

Kan man köpa sophantering och städning, kan man på samma sätt köpa barnomsorg. Priskonkurrens är nyttig, och man kan ställa högre krav på en entreprenör än på en ibland igengrodd och stagnerad egen verksamhet. Fungerar den inte, kan kommunen säga upp avtalet.

För det första tror jag inte att barnomsorgspersonalen i Sollentuna upplever sig såsom igengrodd eller stagnerad. För det andra anser jag såsom socialminister det rätt stötande att jämföra omsorg om våra barn med sophantering och städning, utan att för den skull ett ögonblick förringa de yrkena. Men det är faktiskt en viss skillnad mellan arbete med människor, barn, gamla, handikappade och sjuka och yrken, där man arbetar med en maskin, med transporter, vid ett ritbord osv.

Syftet med moderaternas privatiseringskampanj är, misstänker jag, att man i ett kärvt ekonomiskt läge vill ta pengar från den kommunala barnomsorgen och slussa över dem till privata daghem för högavlönade. Det stämmer nämligen väldigt väl överens – jag skall återkomma till detta – med moderaternas allmänna politik, där man lättar bördorna för de välbeställda

men ökar dem för dem som redan har det knapert.

Jag har i dagarna fått en rapport om hur tilltänkta privata producenter på barnomsorgsområdet går in i kommunernas daghemsköer i avsikt att välja ut de mest lönsamma barnen. Jag vet inte om det är så, men är rapporten riktig, är det verkligen illavarslande. Så mycket kan jag försäkra er att den sortens privatisering som ger de välbeställdas barn förtur i daghemsköerna kommer vi med all kraft att bekämpa.

Jag vill sedan säga några ord om överinskrivningen. Finns det i en sådan ekonomisk situation som vi lever i i dag inom barnomsorgen resurser, som kan omfördelas så att verksamheten kommer flera barn till godo, vilket då skulle medföra att flera av de arbetslösa barnvårdarna och förskollärarna kunde få ett jobb? Jag hävdar med bestämdhet att kvaliteten på ett daghem inte mäts bara i kvadratmeter, hygienisk standard eller andra fysiska mått. Den är också beroende av kvaliteten på personalen, samverkan med föräldrarna och vilka sociala problem som barnen har med sig hemifrån till daghemmet.

Vad jag vill komma fram till är egentligen följande. Är det i en situation med långa daghemsköer, med hundratals arbetslösa, välutbildade barnvårdare och förskollärare samt med ytterligt begränsade möjligheter till en snabb utbyggnad möjligt att på en del av daghemmen med den högsta kvaliteten bereda flera barn plats, om man samtidigt anställer mer personal? Vad jag vill ha till stånd är en noggrann kvalitativ prövning daghem för daghem. En sådan prövning kan aldrig ske utan personalens eller föräldrarnas medverkan.

Jag måste säga att jag till min besvikelse har fått rapporter om att man på sina håll inte gör denna omfattande kvalitetsbedömning utan nöjer sig med att utgå från de ensidiga och ofullständiga mått som bl. a. vpk rekommenderar, nämligen yta per barn.

Anf. 44 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Fru talman! I det första inlägget anklagade socialministern oss på den borgerliga kanten för att vara omedvetna om den ekonomiska situationen. I det här inlägget anklagar han oss för att spara för mycket. Sten Andersson är som farmors lilla kråka: än slant han hit och än slant han dit. Nu får ni bestämma er för vilken argumentationslinje ni skall välja, vilken kritik ni egentligen vill rikta mot oss.

Innan Sten Andersson har presenterat vad det här statsbidragssystemet egentligen kostar är det över huvud taget svårt att göra en riktig jämförelse. Vad vi kan konstatera är att vårt statsbidragssystem är rättvisare, stimulerar alternativ och förbättrar resursutnyttjandet.

Jag tycker också att det vore bra, om Sten Andersson ville ta upp Inga Lantz uttalande om "rågången". Om det står oemotsagt, betyder det att socialdemokraterna i sin politik på det här området har samma avogaställning till enskilda och ideella insatser, till föräldramedverkan osv. som vpk har.

Det är ju ett utmärkt arbete som utförs av personalen i den kommunala

barnomsorgen, men varför inte på lika villkor uppskatta det arbete som utförs inom de enskilda och ideella omsorgsformerna?

Vårt statsbidragssystem missgynnar de föräldrakooperativa daghemmen, säger socialministern. Jag har försökt bena ut det här förut, men om socialministern vill lyssna en sekund skall jag försöka igen.

De vistelsetider som regeringen föreslår, där helt statsbidrag utgår bara om barnen är på daghem sju timmar varje dag i princip, kommer att innebära att ett mycket stort antal barn kommer att skrivas in för halv tid. I stället för 24 000 kr. per barn kommer det att utgå 12 000 kr. Med vårt förslag, där det räcker med att vara fem timmar på daghem och med tvåtredjedelsregeln ännu kortare tid, utgår 40 % av bruttokostnaden, dvs. drygt 20 000 kr. Så slår det när man börjar räkna på det. Det har man uppenbarligen inte gjort i departementet, och det är det som är problemet.

Om vi nu till slut går från principer till praktik visar det sig att det kommer att bli en hel mängd problem. Enligt uppgifter pågår just nu i Stockholm en diskussion mellan Föreningen för daghem och förskolor i enskild regi och kommunen, där man har svårt att klara ut hur statsbidraget egentligen kommer att fungera. Kommunen har full kontroll över den verksamhet som bedrivs i dessa daghem och förskolor men vet ändå inte om man kan fortsätta, eftersom statsbidragssystemet har försämrat villkoren. Det vore bra om socialministern en gång för alla kunde klara ut detta. Kan Stockholms kommun – bland många andra – räkna med samma ekonomiska villkor för daghem som man låter driva i enskild regi som för daghem i kommunal regi?

Anf. 45 GÖTE JONSSON (m) replik:

Fru talman! Jag kritiserar inte socialministern för minskningen när det gäller statsbidragens ökningstakt. Men samtidigt måste jag konstatera att det torde kännas knepigt för Sten Andersson att efter valrörelsen med dess huvudlöften nu ändå tvingas erkänna att man här får svika ännu ett löfte.

Jag känner igen Sten Anderssons resonemang när det gäller argumenteringen för att slå omkull argumenten beträffande enskilda alternativ. Då kommer de svepande skälen: Här är det de rika, här är det de välsituerade som moderaterna slår vakt om.

Jag uppmanade socialministern att åka ut till dessa daghem och tala med dem som finns där. Det är samma barn där som på andra daghem, det är samma föräldrar.

När vi kräver likställighet i fråga om statsbidrag, oaktat vem som är huvudman, är det just för att alla barn, oavsett vilken inkomst föräldrarna har, skall ha möjlighet att välja alternativ. Genom den socialdemokratiska politiken är det de som har de minsta resurserna som drabbas av bristen av valfrihet.

Vad är det för fel med vårdnadsersättning, Sten Andersson? Vad är det för fel, om föräldrarna väljer att stanna hemma och ta hand om barnen när de är små? Är det också högerpolitik för de rika? Läs statistiken! Vilka familjer är det som i första hand stannar hemma och tar hand om barnen? Vi har tidigare haft uppe LO-resonemangen i den här debatten. Som jag sade förut kan Sten

Andersson gå tillbaka och läsa moderatmotionerna och moderaternas familjepolitiska rapport. Där står det också klart angivet att den socialdemokratiska familjepolitiken i första hand drabbar de sämst ställda.

Varför får vi inte ett rimligt skattesystem, som gör det möjligt för föräldrarna att välja?

Sedan säger Sten Andersson: Vi är välvilliga till alternativ, för vi pekar på att vi skall ge statsbidrag till försöksverksamhet. Men det behövs inga statsbidrag till försöksverksamhet. Utforma i stället statsbidragen på ett vettigt sätt. Det finns redan alternativ som har verkat i flera år – som inte i och för sig innebär försöksverksamhet utan kämpar mot en socialdemokratisk byråkrati och ideologi för att få fortleva. Det är detta frågan gäller, socialministern.

Om det är så att socialministern är så välvillig till de enskilda alternativen, varför lade då socialministern fram en proposition som socialdemokraterna i utskottet var tvungna att ändra under galgen för att över huvud taget rädda ansiktet gentemot de daghem som redan finns? Hade det inte funnits anledning för socialministern att redan vid beredningen av propositionen slå vakt om de enskilda daghemmen?

Jag vill fråga: Vilken är socialministerns ambition i framtiden när det gäller de enskilda daghemmen, med tanke på den försöksverksamhet som han nu så välvilligt talar om?

Anf. 46 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Fru talman! Hur skall Sten Andersson ha det egentligen? I stället för att tala om vad det egna förslaget till statsbidrag kostar och ger kommunerna, talar Sten Andersson om den sjunkande industriproduktionen under den borgerliga regeringsperioden. Men detta var ju helt enkelt en av sviterna efter den tidigare socialdemokratiska regeringen. Så var det med de 40 procenten.

Hur kan Sten Andersson, som inte själv kan klara ut vad propositionens förslag kostar, göra jämförelser med det förslag vi lägger fram? Vi kan redovisa att vårt förslag ger ca 600 milj. kr. mindre i statsbidrag till kommunerna. Det blir en rättvisare statsbidragsgivning, men de 600 miljonerna vill vi omfördela inom barnomsorgens ram och använda till vårdnadsersättning.

Det är ju ändå så – jag tog upp det förra gången – att om vi tar som exempel en familj som har låt oss säga tre barn och där pappan är anställd eller egen företagare och mamman är hemma och sköter barnen, så får hon ingen ersättning för detta. Egenföretagaren betalar själv barnomsorgsavgift, och om mannen är anställd betalar hans arbetsgivare denna avgift, men barnomsorgsavgiften kommer endast en del av barnfamiljerna till del.

Sedan säger Sten Andersson att vårt förslag inte bidrar till att bromsa kostnadsutvecklingen. Med tanke på den situation som råder i kommunerna är jag övertygad om att varje ansvarskännande kommunalman och -kvinna verkligen jagar kostnader i dag. Det finns klara bevis för det. Jag tycker Sten Andersson skall ha så mycket förtroende för den kommunala demokratin att

Onsdagen den
7 december 1983

*Barnomsorg och
social hemhjälp*

han erkänner att kommunens folk verkligen känner ansvar för den ekonomiska utvecklingen.

Nej, Sten Andersson, det här förslaget innebär att orättvisorna i fråga om barnomsorg ökar mellan barnfamiljerna, mellan barnomsorgsformerna och mellan kommunerna.

Anf. 47 INGA LANTZ (vpk) replik:

Fru talman! Sten Andersson sade att utbyggnadsplanen skall fram. Det var bra att han sade det. Vi skall ha full behovstäckning, sade han vidare. Det tycker jag också är bra, men då skulle jag vilja fråga: Vad menar Sten Andersson med full behovstäckning? Är det så att alla barn skall tillförsäkras en plats i barnomsorgen för sin egen skull, eller skall det fortfarande kopplas till att gälla barn med förvärvsarbetande eller studerande föräldrar? Jag skulle vilja ha ett klarläggande på den punkten, för det är faktiskt en ganska stor skillnad.

Sedan sade Sten Andersson att vpk står långt från verkligheten och att vi är byråkratiska, och så använde han några andra sådana ord också. Menar Sten Andersson att det är byråkratiskt att se till att barngrupperna inte blir för stora? Det kan väl inte vara något byråkratiskt i det.

När det gäller överinskrivningen sade socialministern att vi måste omfördela resurserna så att flera barn kan skrivas in. Jag vill återge vad som står i ett brev från personal i Sunne och Torsby, ett av de många brev som har kommit till oss i riksdagen:

"Vi tycker att det är närmast ett hån att tala om 'positiva överinskrivningar' och 'naturliga kontrollinstrument'.

Vi som arbetar med frågorna kan se hur lite man redan nu lyssnar på föräldrar, fackorganisationer och personal. Vi upplever ständiga 'överkörningar' och brist på förståelse för angelägna frågor, och MBL-förhandlingar innebär oftast information om beslut som arbetsgivaren har tagit eller tänker ta." Arbetsgivaren är alltså politiker i kommunerna.

Det finns inga kontrollinstrument. Man lyssnar inte på vare sig föräldrar eller personal när det gäller att trycka in flera barn på samma yta i barnomsorgen.

Vad man i stället skall göra är förstås att bygga ut med friska nya platser. Det finns välutbildad personal att ta av. Jag hörde en siffra, som är förfärande hög, från de fackliga organisationerna, där man räknar med en 20-procentig arbetslöshet bland förskollärarna i slutet av 1980-talet, om den låga utbyggnadstakten kommer att fortsätta. Det är ett förfärande perspektiv. Bygg i stället ut den kommunala barnomsorgen med nya friska platser!

Sedan har jag en fråga som gäller finansieringen. Nu finansieras statsbidragen till förskolor och fritidshem med barnomsorgsavgiften. Budgetåret 1982/83 fick man in ungefär 6,5 miljarder på det, men man betalade ut bara 5,5 miljarder. Då undrar jag: Varför använder man inte den miljard man har kvar till en angelägen utbyggnad av barnomsorgen, både för att förbättra kvaliteten och för att inrätta fler platser? Vad har det blivit av de pengarna? Det vill jag veta. På vilka områden har de använts?

Anf. 48 Socialminister STEN ANDERSSON:

Fru talman! Rune Gustavsson och Ingemar Eliasson beskyller oss socialdemokrater för att vara snåla och njugga – det är uttryck som har använts flera gånger – och samtidigt vill de ge mindre till barnomsorgen. Sången om mors lilla kråka som än slank hit och än slank dit måste väl vara någon folkpartistisk kampsång, kan jag tänka.

Rune Gustavsson är charmerande i sin jag höll på att säga naiva uppriktighet. Han säger att antingen vi socialdemokrater sitter i regering eller i opposition är allt det som händer vårt fel. Det är så han lägger upp hela sin argumentering. Ger inte det de borgerliga partierna en ganska ynkelig roll, antingen ni är i regering eller i opposition? Fundera på det, Rune Gustavsson!

Sedan är det dags att vidga den här debatten litet grand i alla fall. Era partier har antingen lagt fram förslag i riksdagen eller överväger att lägga fram förslag som skulle ha en väldig inverkan på både barnomsorgen och barnfamiljernas situation i övrigt.

Om jag går till moderaterna finner jag att de har lagt fram förslag om att minska räntebidrag, ta bort ytterligare livsmedelssubventioner, försämra sjukförsäkringen m. m. Jag kan som exempel ta den trebarnsfamilj jag träffade i TV häromkvällen. För den betyder moderaternas förslag en försämring med 5 487 kr. Skall vi diskutera barnfamiljernas situation får vi ta in hela förslaget, och detta är allt vad moderaterna bjuder på.

Vad folkpartiet skall göra vet vi ännu inte riktigt. Det vet nog inte Ingemar Eliasson heller. Jag vet att Ingemar Eliasson har pläderat för en höjning av barnbidraget, och det har också kommit signaler om detta. Men folkpartiets nye partiledare har väckt förslag som är mycket långtgående. Följer partiet honom, innebär borttagande av räntesubventioner och en rad andra ting som föreslagits en försämring för denna trebarnsfamilj med över 10 000 kr. Förslaget är inte framlagt, men det är folkpartiledarens uppfattning sådan den har kommit till uttryck i en skrift som han presenterat. Själv säger han att han inte viker en tum från vad som står där.

Jag är, fru talman, trots meningsbrytningarna övertygad om att alla de som har deltagit i denna debatt är besjälade av en vilja att förbättra barnomsorgen. Jag vet – det har ni också sagt – att ni är lika plågsamt medvetna som jag om att barnfamiljerna under den ekonomiska krisen kommit mera i kläm än andra grupper. Därför skulle jag vilja vädja till folkpartiets och moderaternas företrädare i debatten att göra allt som står i er förmåga för att hålla tillbaka dessa långtgående förslag till försämringar för barnfamiljerna. Om de skulle förverkligas försätts barnfamiljerna i en helt orimlig situation, och det är socialt oacceptabelt. Jag har ingenting emot strid. Jag har heller ingenting emot samförstånd, och jag tror att det kommer att bli samförstånd, där det över huvud taget är möjligt. Jag hoppas alltså verkligen på en gemensam aktion från oss alla som är engagerade i dessa frågor, mot dem som vill föra en helt annan politik för att avsevärt försämra barnfamiljernas situation.

Nr 41

Onsdagen den
7 december 1983

---

*Barnomsorg och
social hemhjälp*

Förste vice talmannen anmälde att Ingemar Eliasson, Göte Jonsson och Rune Gustavsson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 49 BLENDA LITTMARCK (m):

Fru talman! Jag blev litet förvånad när Sten Andersson gick upp, för jag visste inte att han bland sina många egenskaper – av vilka en del säkert är förträffliga – hade den att vara klärvoajant. Vi hade ju inte sagt ett ljud om social hemhjälp och sådant innan han kom upp i talarstolen.

Fru talman! Först skall jag göra en kommentar till utskottets betänkande nr 12 vad gäller avsnittet om hemhjälp – inte om barnomsorgen, som vi har talat om hela dagen.

Vi moderater har väckt en motion med Nils Carlshamre som första namn där vi aktualiserar frågan om statsbidragen till ålderdomshemmen. Varken bostadslån för uppförande eller statsbidrag till driften utgår till ålderdomshem, medan däremot bostadshotell och servicehus får bägge delarna. Detta har utskottet framhållit flerfaldiga gånger. Riksdagen har upprepade gånger på utskottets förslag uttalat önskemål om en redovisning av finansieringsfrågorna – hittills utan resultat, såväl från tidigare regeringar som från nuvarande regering. Men när nu statsbidraget till den sociala hemhjälpen skall utgå med 30 000 kr. per årsarbetare, så skall vi återigen endast få detta bidrag till andra ålderdomsinstitutioner än ålderdomshemmen. Dessa omfattas alltså inte av statsbidragsreglerna, och det gäller även i fråga om personalen vid de servicehus som motsvarar de tidigare ålderdomshemmen.

Antalet ålderdomshem och antalet platser på ålderdomshemmen minskar ständigt. Just i dagarna har vi kunnat höra – det var i TV man hade saken uppe – att över 100 ålderdomshem skall läggas ned, medan över 3 000 servicelägenheter är under byggnad och ytterligare över 10 000 projekteras. Det är en tydlig ekonomisk styrning av den här äldreomsorgsformen – och det medan opinionen egentligen har svängt.

Jag deltar i ganska stor utsträckning i pensionärsorganisationernas arbete. Där kan man, vid den ena konferensen efter den andra, finna att tanken vunnit gehör och att det är ett uttryck för pensionärernas egen önskan, att all kraft skall sättas in på att pensionärerna skall få vara hemma så länge som möjligt samt att man skall hjälpa dem att byta till en lämplig bostad inom det vanliga bostadsbeståndet eller att man skall hjälpa dem till rätta genom mindre ändringar som kan behövas i den bostad de redan har, just för att de skall få stanna hemma. Men när det sedan blir nödvändigt med helinackordering och passning, så vill pensionärerna inte ha långvården som den närmaste hjälpen – en hjälp som för in pensionärerna i sjukhusrutiner och tar bort all självständighet – utan då kommer de gamla ålderdomshemmen in i bilden. Det kan eventuellt på sina håll vara fråga om en modifierad och moderniserad form av ålderdomshem.

Det är mot denna bakgrund som utskottet snarast vill få ett förslag från regeringen som går ut på att regeringen skall minska den ekonomiska styrningen av den kommunala äldrevården. Utskottet vill att riksdagen skall

ge regeringen detta till känna. Vi moderater har vidare i ett särskilt yttrande understrukit att i ett framtida bidragssystem skall de alternativa vårdformerna inom äldreomsorgen ges ett ökat utrymme. Men detta återkommer vi till under den allmänna motionstiden.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan under punkt 19 i betänkande nr 12.

I utskottets betänkande nr 13 behandlas också äldreomsorgen – det gäller avgifter för social hemhjälp. Det föreligger en moderatmotion med Nils Carlshamre som första namn, i vilken hemställs "att riksdagen beslutar att uttala att inkomstdifferentierad avgift för social hemhjälp bör relateras till disponibel inkomst efter avdrag för boendekostnad och inte till statligt taxerad inkomst eller annan bruttoinkomst". Kommunförbundet har skickat ut en rekommendation till kommunerna att de skall införa – det är alltså fråga om en rekommendation och inte om något tvång – en nivåtaxa med tre omsorgsnivåer. Först sker en inplacering i inkomstklass efter föregående års taxering. Därefter hänförs vederbörande till någon av tre nivåer. Det är en låg insatsnivå på 1 till 9 timmar per månad, en medelinsatsnivå på 10 till 25 timmar per månad och en hög insatsnivå på 26 timmar eller mera per månad. Det betyder att en pensionär på en låg omsorgsnivå under en eller flera månader kan få 1 eller 2 timmars hjälp per månad men ändå – om vederbörande har hög ATP – måste betala full månadsavgift, som kan vara på 170 till 190 kr. Ett sådant fall har faktiskt inträffat här i Stockholm. Ärendet drevs från socialnämndens sida så långt som till inkasso och böter för försenad inbetalning.

Vi har i motionen inte tagit ställning till omsorgsnivåerna men däremot till inkomstdifferentieringen.

I dag på morgonen fick jag följande besked från riksdagens utredningstjänst. En ensamstående folkpensionär med helt pensionstillskott får under 1983 sammanlagt 27 974 kr. i pension. På det beloppet utgår ingen skatt. Om han då har 1 200 kr. per månad i kommunalt bostadstillägg blir den disponibla inkomsten 42 374 kr. För att få samma disponibla inkomst efter skatt måste en ensamstående ha en bruttoinkomst i form av ATP eller arbetsinkomst på 59 900 kr., dvs. nästan 60 000 kr. När det gäller hemtjänst klassas dessa båda personer olika. Pensionären som hade 27 974 kr., förutom bostadstillägget, får betala 60–90 kr. per månad för denna hjälp, medan den som har samma nettoinkomst – med hänsyn tagen till att pensionären får sin hyra betald – motsvarande en bruttoinkomst på mellan 55 000 och 60 000 kr., får betala mellan 130 och 230 kr. i månaden för denna hjälp.

Vi tycker att det skulle vara rättvisare att räkna den disponibla inkomsten. Om man alltså tar med hyran när man räknar fram den disponibla inkomsten för alla, skulle det bli rättvisare. Utskottet har inte gått med på detta utan avstyrkt motionen. Men man har avstyrkt den med ganska svaga argument enligt min mening. Utskottet säger att riksdagen inte kan göra sådana påpekanden för Kommunförbundet, därför att hela den här frågan faller under den kommunala självstyrelsen.

Till det vill jag säga att vi i motionen har bett att riksdagen skall uttala att

Nr 41

Onsdagen den
7 december 1983

---

*Barnomsorg och
social hemhjälp*

riksdagen anser att det är den disponibla inkomsten som skall räknas. Jag har respekt för riksdagens uttalanden. Och jag skulle tro att Kommunförbundet då skulle titta på det här och bli varse orättvisan. Utskottet säger också att man håller på att fundera över det här problemet i regeringskansliet. Jag är fullt övertygad om att man även där behöver en liten pekpinne.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Anf. 50 ROSA ÖSTH (c):

Fru talman! Vid behandlingen av regeringens proposition om statsbidrag till barnomsorg och social hemhjälp har frågan om äldreomsorgen vållat minst debatt. Detta beror på att vi i utskottet efter hand nått fram till en rätt bred samsstämmighet i uppfattningen. Det är mycket glädjande att så är fallet. Samhället har ett stort ansvar när det gäller att sörja för att våra äldre får den hjälp och vård de behöver.

Inte minst med tanke på att antalet äldre personer kommer att öka under en rätt lång tid framöver kommer äldreomsorgen att få en ökad vidd och tyngd, samtidigt som kostnaderna stiger. Men det är nödvändigt att kostnadsökningen hålls nere. Staten måste spara pengar. Det har också den socialdemokratiska regeringen insett. Men besparingarna får dock inte göras så, att de går ut över tryggheten för de äldre. De måste ske genom att resurserna fördelas på ett riktigt sätt, genom att flexibiliteten ökas och alternativa vårdformer tillåts.

För varje vårdbehövande är det viktigt att man noggrant prövar vilken nivå på vården som är erforderlig. Det är lika illa att hamna inom en vårdform på för hög nivå som på för låg nivå i förhållande till det verkliga behovet. På en för hög nivå riskerar man att passiviseras. På en för låg nivå med otillräcklig vårdinsats kan följden bli att personen i fråga blir än mer vårdbehövande. I båda fallen leder det till personligt lidande för individen och ökade kostnader för samhället.

Det är numera en rätt utbredd uppfattning att äldre människor så länge som möjligt skall kunna leva ett normalt och självständigt liv i ordinarie boende i den egna hemmiljön. De flesta äldre vill ha den möjligheten. Det borde vara självklart att äldre i samma utsträckning som andra skall ha rätt att fatta egna beslut om hur de vill ha sin tillvaro ordnad, t. ex. beträffande sin bostad, service, dygnsrytm osv. För att ett eget boende skall fungera är det nödvändigt att det finns tillgång till social hemhjälp, hemsjukvård eller anhörigvård.

I motion 1983/84:12 från centerpartiet framförs att alternativa verksamhetsformer måste få utvecklas och att individuellt engagemang skall uppmuntras. I propositionen föreslås att statsbidrag till årsarbetare endast skall utgå till kommunalt anställda. Utskottet har däremot glädjande nog gått vår motion till mötes och uttalar att kommunerna bör ha frihet att välja den organisatoriska lösning som i varje enskilt fall ter sig mest ändamålsenlig utan att det påverkar statsbidraget. Utskottet föreslår att riksdagen ger regeringen denna mening till känna.

I återkommande motioner – senast under den allmänna motionstiden i år –

har vi från centerpartiet föreslagit att statsbidrag skall kunna utgå även till servicehus med helinackordering, dvs. de tidigare ålderdomshemmen. Genom att så inte varit fallet har den vårdformen på flera platser blivit eftersatt. Det har i sin tur lett till att i ett flertal fall många äldre hamnat inom den medicinska långtidsvården utan att egentligen ha det vårdbehov som långvården är avsedd för. Detta förhållande begränsar i sin tur tillgången på platser inom långtidsvården, som andra, verkligt vårdbehövande köar för.

Riksdagen har vid flera tillfällen uttalat önskemål om att en redovisning av finansieringsfrågan rörande ålderdomshemmen måste göras. Ingenting har emellertid hittills hänt. Det är nu ett enigt utskott som uttalar sig för att regeringen skyndsamt presenterar ett förslag som går ut på att minska den ekonomiska styrningen inom äldreomsorgen.

Fru talman! Från centerpartiet hälsar vi med tillfredsställelse den behandling våra motioner fått i den här frågan, varför vi nu inte framför någon avvikande mening. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i betänkande 12 på de i sammanhanget aktuella punkterna.

Anf. 51 LILLY BERGANDER (s):

Fru talman! Vi har i dag haft en lång debatt om barnomsorgen. Om jag skall vara riktigt ärlig rycker det i mig att kommentera en del saker på det området, men jag skall avstå och ägna mig helt åt den andra delen i socialutskottets betänkande 12, som handlar om statsbidrag till äldreomsorgen och åt betänkande 13 om avgift för social hemhjälp.

Jag vill uttala en tillfredsställelse, som flera har gjort, över att utskottet när det gäller statsbidraget till äldreomsorgen i stort sett enigt ställt sig bakom förslaget. Den enda reservationen till betänkandet i denna del kommer från vpk. Där yrkas avslag på propositionen, med motiveringen att det i propositionen föreslås en avindexering av statsbidraget.

Förslaget om statsbidrag till äldreomsorgen och förslaget om statsbidrag till barnomsorgen har samma förenklade inriktning, nämligen att man ger 30 000 kr. i statsbidrag för årsarbetare och för alla ålders- och förtidspensionärer inom kommunen ett bidrag på mellan 250 och 350 kr. Majoriteten anser att det är ett vettigt förslag och ställer sig bakom det. Jag tror att vpk:s ängslan över att det skulle bli en försämring av äldreomsorgen i kommunerna är mycket överdriven.

Vi är alla rörande eniga om att vi när det gäller våra äldre skall så långt det är möjligt se till att dessa får bo i sina egna bostäder. Vi skall ställa upp med det stöd och den hjälp som behövs. På den punkten vill jag instämma i vad Rosa Östh sade, nämligen att det är mycket viktigt att omhändertagandet inte går så långt att vi passiverar äldre människor. I stället bör vi på allt sätt stimulera alla att hålla i gång så länge det över huvud taget är möjligt. Det är skönt att veta att vi äntligen har kommit därefter att de flesta i varje fall förstår att man inte skall försöka omyndigförklara en människa därför att hon råkat få några år på nacken. I stället skall vi lyssna på vad de äldre själva vill och ställa upp med stöd och stimulans.

Jag yrkar alltså avslag på vpk:s reservation och bifall till utskottets hemställan.

Sedan till betänkande 13, där den av Blenda Littmarck nämnda motionen behandlas. Till betänkandet finns en reservation fogad från moderaterna när det gäller avgiften för social hemhjälp. Det är klart att avgiften varierar mellan kommunerna. Men vi har någonting som heter kommunal självstyrelse. Jag tycker att vi skall akta oss för att tafsa på den. Jag är litet förvånad över att moderaterna reserverat sig. De slåss ju i alla andra sammanhang för att var och en skall ha frihet att själv bestämma. Här vill man centralisera en på ett område där i dag kommunerna bestämmer.

Jag har själv diskuterat med representanter för pensionärsorganisationer det förhållandet att man betalar avgift efter inkomst. Min erfarenhet är att man tycker att det här självfallet är en solidaritetsfråga. Man betalar alltså efter inkomst även då man inte behöver så oerhört många timmars hjälp. Det betyder naturligtvis att man också den dag då man behöver mycket mer hjälp betalar efter sin inkomst. Det har jag upplevt som en mycket positiv inställning från pensionärernas sida. Och jag är litet förvånad över att Blenda Littmarck har en helt annan erfarenhet när det gäller dessa frågor.

Det är också litet märkligt att moderaterna i de olika kommunfullmäktigeförsamlingarna – i varje fall i min egen fullmäktigeförsamling – inför budgetbehandlingen i stället för en bibehållen vettig fördelning och inkomstgradering föreslår en avsevärd höjning inom de olika intervallerna.

Jag skulle vilja ge rådet: Försök att tala med de personer som ute i kommunerna handlägger dessa frågor, så kanske vi kan mötas på ett för alla vettigt plan.

Med detta, fru talman, yrkar jag avslag på reservationen i betänkande 13 och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 52 INGA LANTZ (vpk) replik:

Fru talman! Lilly Bergander sade att det var ett vettigt förslag som regeringen hade lagt fram när det gäller den sociala hemhjälpen. Men det är inte ett vettigt förslag, utan ett förslag som kraftigt försämrar hemtjänsten. Det är inte heller så som det sägs i propositionen: att kommunerna har byggt upp en effektiv social service för äldre och handikappade. På senare tid har det skett betydande inskränkningar, tvärtemot vad som skulle ha behövt göras ute i kommunerna. Man borde ha byggt ut servicen både kvantitativt och kvalitativt. Med regeringens minskade anslag till den sociala hemhjälpen kommer kommunerna att tvingas att avgiftsfinansiera i ännu högre grad och att höja avgifterna för den kommunala sociala hemtjänsten. Detta tycker jag är dåligt.

Vi har också en åldersförskjutning i vårt samhälle. Bara *den* aktualiserar kraftiga satsningar för en förbättring av de äldres situation. Nu ersätts kommunerna för 35 % av sina bruttokostnader, men propositionen innebär försämringar. Vissa kommuner anger dem till 28 %, och andra säger 30 %, men att det är försämringar är helt uppenbart. Det betyder i realiteten en ganska kraftig attack mot verkligt resurssvaga grupper i vårt samhälle och dessa gruppers möjligheter att leva ett anständigt liv.

Vi föreslår att det gamla bidraget på 35 % skall vara kvar och att det skall

beräknas på kommunernas bruttokostnad. Vi vill också att bidraget indexregleras och följer de kostnadsstegringar som kommunerna kommer att få i den här verksamheten, när det gäller både varor och tjänster.

Jag yrkar bifall till den reservation som är bifogad till socialutskottets betänkande och som tar upp den sociala hemhjälpen. Jag vill säga till Lilly Bergander att propositionsförslaget inte är vettigt utan ett dåligt förslag.

Nr 41

Onsdagen den
7 december 1983

---

*Barnomsorg och
social hemhjälp*

Anf. 53 BLENDA LITTMARCK (m) replik:

Fru talman! Jag är litet förvånad över Lilly Bergander. För en gångs skull har jag inte gått emot inkomstdifferentierade avgifter. Men jag vill att de skall bli rättvisa – det gäller bara det. Vi vill att man skall räkna med att folk har kommunalt bostadstillägg och att det är ett skattefritt ekonomiskt bidrag på – i det fall som jag tog upp – 1 200 kr. i månaden. Om man lägger det till de litet dryga 27 000 kr. som en folkpensionär har, kommer man upp i något över 40 000 kr. För att en människa med inkomster skall ha det nettot kvar måste vederbörande tjäna mellan 55 000 och 60 000 kr. – enligt utredningstjänsten 59 900 kr. – per år. Då tycker jag och alla vi moderater att graderingen skall ske efter den behållna inkomsten – inte efter den statligt taxerade inkomsten. Det betyder, enligt vårt sätt att se, att en människa med folkpension, pensionstillskott och ett KBT som täcker 1 200 kr. i månaden – vilket blir litet över 1 400 kr. – är precis lika ställd som en människa som har 59 900 kr. Men den man eller kvinna som har 59 900 får betala ungefär tre gånger så mycket för sin hemtjänst som den andra, fastän nettot är precis detsamma. Vi är bara ute efter att detta skall rättas till.

Anf. 54 LILLY BERGANDER (s) replik:

Fru talman! Jag är övertygad om att man, tack vare den kommunala självstyrelsen och med hjälp av de rekommendationer som kan komma från Kommunförbundet, kan klara av att ta fram de summor och avgifter som behövs, utan att riksdagen ger några som helst pekpinrar.

Till Inga Lantz vill jag säga att vi har olika uppfattningar om katastrofen i detta. Jag tror inte att ytterligare diskussioner oss emellan kommer att förändra den saken.

Anf. 55 BLENDA LITTMARCK (m) replik:

Fru talman! Men, snälla Lilly Bergander, jag läser från det papper som kommer från Kommunförbundet. Det är för att påpeka det fel man har gjort, vilket kan förorsaka allvarliga konsekvenser, som jag vill att riksdagen i dag skall uttala sig för vår reservation, där denna ändring förespråkas.

Anf. 56 LENA ÖHRSVIK (s):

Fru talman! Jag tänkte återvända till barnomsorgen. Det mesta är naturligtvis sagt i den debatten, men jag vill ändå skicka med några synpunkter beträffande de mindre kommunernas problem. Jag har tillsammans med några partikamrater pekat på sådana problem i en motion. Vi har där speciellt tagit upp vistelsetiden för rätt till helt statsbidrag. För det första

113

var det oklart om man med vistelsetid menade överenskommen eller faktisk tid. För det andra hade gränsen sju timmar olika konsekvenser beroende på kommunens storlek och i viss mån på dess organisation av barnomsorgen.

För barn till föräldrar med t. ex. sex timmars arbetsdag kommer man i storstäderna, genom långa restider, lätt över den magiska gränsen för att få helt statsbidrag, medan man på mindre orter, med korta avstånd, inte skulle få detta hela statsbidrag. Storstäderna har i regel redan konstruerat sin barnomsorg på så sätt att heltidsbarnen är på dagis och att deltidsbarnens omsorg har lösts på annat sätt. På mindre orter tvingas man för det mesta till en större integration, t. ex. deltidgruppsbarn, skolbarn och mindre barn. I vårt län skulle det nya sättet att beräkna statsbidraget ge försämringar i samtliga kommuner. Utskottet har i betänkandet gjort vissa klarlägganden och till en del tillmötesgått kraven i vår motion. Man slår fast att en heltidsplats behövs om föräldrarna har sex timmars arbetsdag, oavsett restiden. Det är en viss uppmjukning i förhållande till det ursprungliga förslaget. Vi får avvakta och se hur det fungerar i praktiken.

Egentligen vill jag inte gärna diskutera föräldrarnas arbetstider som ett kriterium för rätt till statsbidrag för barnomsorg. Helst borde barnens behov vara avgörande. Tyvärr är det fortfarande föräldrarnas behov av barnomsorg som styr efterfrågan och inte barnens behov av och rätt till stimulerande verksamhet.

En annan fråga som vi har pekat på är att skolbarn i barnomsorgen har olika nivåer på sitt statsbidrag beroende på omsorgsform. I vissa fall har de inget statsbidrag alls. Vi önskar en neutral bidragsnivå som inte styr organisationen. Detta skulle få särskild betydelse i glesbygden. Utskottet tycker som vi, och det blir ett tillkännagivande på den punkten.

Ytterligare en sak som vi har poängterat är vikten av att nya regler följs upp. I det här fallet är det speciellt viktigt eftersom vi tar bort i stort sett alla styrmedel. Nu handlar det om att kommunerna själva tar ansvaret för en trygg och utvecklande barnomsorg. Kvalitetskraven skall formuleras lokalt, likaså målsättningar och innehåll.

Socialstyrelsen presenterar i nästa vecka sitt pedagogiska program, som kan vara till hjälp i det lokala arbetet. Min förhoppning är att det finns kunskap och intresse ute i kommunerna för att vidareutveckla barnomsorgen.

En samlad tillsyn behövs dock, och det är f. n. litet oklart hur socialstyrelsen skall agera i fortsättningen. Insamlandet av de uppgifter som man tidigare behövde för att bedöma rätten till statsbidrag bortfaller. Skall man fortsätta att samla in uppgifter om olika kvalitetsfrågor, eller skall det enbart handla om antalet barn? Hur får vi kunskap om vilka insatser som sker för barn med särskilda behov när nu schablonbidrag införs?

Det är frågor som naturligtvis måste besvaras vid en uppföljning. Likaså hur reglerna slår för de mindre kommunerna 1985, när utjämningsbestäm- melserna bortfaller.

Till sist, fru talman, vill jag gärna göra det klarläggandet att jag självfallet ställer mig bakom konstruktionen av det nya statsbidragssystemet. Särskilt

glädjande är kopplingen till personalinsatser, så att man kräver någon form av motprestation från kommunerna.

Med de klarlägganden, och i ett avseende t. o. m. tillkännagivande, som utskottet gör, är vi motionärer för dagen nöjda. Uppföljningen får utvisa om justeringar behövs längre fram.

Anf. 57 AINA WESTIN (s):

Fru talman! I debatten om barnomsorgen har flera talare berört LO-kollektivets möjligheter att utnyttja den kommunala barnomsorgen, men man har mycket litet berört orsaken till att LO-kollektivet har sämre möjligheter i detta avseende. De siffror som finns visar att kommunalt daghem för barn i åldrarna tre–sex år utnyttjas av 17 % av LO-kollektivet, 32 % av TCO och 37 % av SACO/SR. Det är intressant att titta också på andra siffror, nämligen hur stor del av föräldrarna som själva svarar för barnomsorgen. För samma åldersgrupper är siffrorna 34 % för LO-kollektivet, 21 % för TCO och 17 % för SACO/SR. Visserligen är dessa siffror inte nya, men det allvarliga är att den uppdatering som gjorts visar att det i stort sett inte skett några förändringar alls.

Vad är då orsaken till detta? Fortfarande är den kommunala barnomsorgen anpassad så att den framför allt tillgodoser behovet av barnomsorg för de dagtidsarbetande föräldrarnas barn. Och när kommunal barnomsorg inte erbjuds på morgnar, kvällar, nätter och helger blir nödlösningarna många. En hel del föräldrar föredrar då att arbeta motskift eller på kvällar och veckoslut. Detta innebär faktiskt stora olägenheter. Det betyder, vill jag påstå, att det finns tusentals barn i det här landet som far mycket illa – barn som rycks upp sent på kvällen ur sängen och barn som måste ha en väckarklocka som ringer när de skall stiga upp och ytterligare en när de skall gå till skolan.

Jag vill påstå att en annan orsak till det sneda utnyttjandet av kommunal barnomsorg är att de välutbildade och välsituerade har de största chanserna att utnyttja reformer. Så också i detta fall. De kan på ett helt annat sätt än andra grupper utöva påtryckningar på de myndigheter som har att handlägga frågorna.

En tredje orsak är att väldigt många kommuner har ökat daghemsavgifterna, vilket gör att föräldrar i låg- och mellaninkomstskikten ofta har tagit sina barn ur den kommunala barnomsorgen – därför att de inte anser sig ha råd att använda den.

Då frågar man sig: Skulle de borgerligas förslag om ökad valfrihet, kombinerad med vårdnadsersättning, innebära en bättre situation för LO-kollektivet? Nej, knappast, enligt min uppfattning. Jag är rädd för att vi skulle få A- och B-familjer i samhället. De välutbildade och välsituerade skulle finnas på arbetsmarknaden och ha plats i den kommunala barnomsorgen, och LO-kollektivets föräldrar skulle i största utsträckning hänvisas till att vara hemma och erhålla en vårdnadsersättning i form av nälpengar.

Det finns bara ett sätt att komma till rätta med dessa problem. Det är att bygga ut den kommunala barnomsorgen i form av dag- och fritidshem och

kommunala familjedaghem. De kommunala familjedaghemmen är också viktiga för dessa olika grupper som behöver kommunal barnomsorg. Men då måste vi också ställa krav på kvalitet när det gäller familjedaghemmen. Det gör vi inte i dag. Vi talar bara om ökad kvalitet i dag- och fritidshem. Till Kommunalarbetareförbundet har inkommit larmrapporter, som visar på stora skillnader mellan familjedaghemmen – naturligtvis – och som även visar att många familjedaghem tar emot alltför många barn, alltför många barn med särskilda behov och alltför många barn till föräldrar med obekväma arbetstider. Detta är en situation som vi måste komma till rätta med. Många familjedaghem – de flesta, vill jag påstå – är mycket bra, men icke alla.

När det gäller utbyggnaden av barnomsorgen också för grupperna inom LO-kollektivet visar bl. a. uppgifter från Stockholms kommun, där man har haft en kraftig utbyggnad, att man där icke har de snedvridningar som förekommer i andra kommuner mellan de olika löntagargrupperna.

Fru talman! Jag har inget särskilt yrkande utan ställer mig naturligtvis bakom socialutskottets hemställan.

Anf. 58 GÖTE JONSSON (m):

Fru talman! Jag ber kammaren om ursäkt för att jag ännu en gång tar tiden i anspråk. Men socialministern vidgade debatten i ett skede då han visste att jag inte hade ytterligare repliktid. Han påstod att det moderata förslaget innebär en ökad kostnad på 5 487 kr. för en trebarnsfamilj.

Ett sådant påstående måste jag avvisa, och jag vill bara peka på en punkt som jag också berörde tidigare. De skattehöjningar som socialdemokraterna har genomfört kostar, på grund av en kostnadshöjande effekt på KPI, 2 300 kr. för en normalfamilj som tjänar 85 000 resp. 40 000 kr. Jag skulle kunna peka på en rad ytterligare punkter, men jag anser att detta ligger vid sidan av den debatt som vi för här i dag.

Fru talman! Jag ville alltså här enbart avvisa socialministerns påstående i det skede av debatten då jag inte hade någon ytterligare repliktid.

Anf. 59 RUNE GUSTAVSSON (c):

Fru talman! Jag vill bara till Aina Westin säga att vårt förslag med en vårdnadsersättning löser problemet för många, särskilt ensamstående, föräldrar när det gäller att kunna minska sin arbetstid från åtta till sex timmar. Detta har också många LO-medlemmar gett uttryck för. Det är därför förvånande att LO och LO närstående riksdagsledamöter inte vill inse det.

Då blir min fråga till Aina Westin: Vad erbjuder Aina Westin och socialdemokraterna dessa personer inom LO-kollektivet för att de skall kunna minska sin arbetstid från åtta till sex timmar och utnyttja sin lagstadgade rätt?

Anf. 60 AINA WESTIN (s):

Fru talman! Till Rune Gustavsson vill jag säga att den absolut viktigaste familjepolitiska åtgärden för LO-kollektivet är en utbyggnad av barnomsor-

gen och en satsning på familjeekonomiska stödåtgärder, men icke i form av en vårdnadsersättning. En sådan anser vi vara djupt orättvis.

De borgerliga partierna har f. ö., vilket redan framhållits av andra talare här i dag, suttit sex år i regeringsställning men ändå inte lyckats komma överens om att genomdriva ett system med vårdnadsersättning.

Anf. 61 RUNE GUSTAVSSON (c):

Fru talman! Barnen till föräldrar inom LO-kollektivet, särskilt de ensamstående barn, har de längsta vistelsetiderna på daghemmen. Personer som i undersökningar har uttryckt önskemål har klart uttalat att de vill ha ett system med vårdnadsersättning som komplement till dessa daghem.

Jag beklagar att vi inte kunde genomföra mer under den borgerliga regeringstiden. Men vi hann genomföra rätt till förkortad arbetstid, och vi framlade förslag om att ge denna rätt ett reellt innehåll genom en vårdnadsersättning som kompensation för inkomstbortfallet. Jag har också tidigare i dag redovisat att vårt förslag om vårdnadsersättning med 40 kr. per dag ger full kompensation åt dem som minskar sin arbetstid från åtta till sex timmar upp till en årsinkomst på ungefär 59 000 kr. Vi arbetar vidare på att kunna utveckla detta system. Socialdemokraterna däremot har ingenting att erbjuda i den vägen.

Anf. 62 AINA WESTIN (s):

Fru talman! Jag skall inte förlänga debatten med att ytterligare diskutera frågan om vårdnadsersättning. Låt mig bara säga en enda sak. Om man frågar människor huruvida de vill ha ett system med vårdnadsersättning eller ej, svarar de med utgångspunkt i den situation de befinner sig i. I och med att barnomsorgen inte är tillfredsställande utbyggd tillgriper de lätt det halmstrå som det innebär att säga ja till vårdnadsersättning.

Anf. 63 RUNE GUSTAVSSON (c):

Fru talman! Om Aina Westin går ut och frågar småbarnsföräldrar hur de vill ha barnomsorgen ordnad, tror jag att de flesta svarar henne att de vill ha mer tid för att umgås med sina barn. De vill stanna hemma på heltid, på halvtid eller minska sin arbetstid från åtta till sex timmar. Detta är något mycket väsentligt för småbarnsföräldrarna.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 64 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Innan vi går till votering har jag ett par meddelanden till kammarens ledamöter.

Jag vill först upplysa kammarens ledamöter om att det tämligen omgående efter den nu förestående voteringen kommer att företas ytterligare en omröstning. Denna gäller konstitutionsutskottets betänkande 5. Där föreslås nämligen ändring i riksdagsordningen genom ett enda beslut. För detta krävs visst kvalificerat flertal, vilket innebär att ärendet måste avgöras genom

omröstning. Hittills finns inte någon talare anmäld vare sig till socialutskottets betänkande 10, som står närmast på föredragningslistan, eller till det därpå följande betänkandet från konstitutionsutskottet, som innehåller nyssnämnda förslag till ändring i riksdagsordningen. Detta innebär att jag skulle vilja rekommendera kammarens ledamöter att stanna kvar på sina platser tills konstitutionsutskottets betänkande 5 har avgjorts.

Det andra meddelandet är att vi har haft fel på voteringsapparaten. Det förefaller som om felet skulle ha avhjälpats under tiden medan ledamöterna samlades, och jag hoppas att det skall gå att genomföra voteringen med voteringsapparaten. I annat fall kommer vi att gå till omröstning med namnupprop.

Socialutskottets betänkande 11

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande 12

Mom. 1 (statsbidrag till barnomsorgen)

Först biträdades reservation 2 av Ingemar Eliasson m. fl. i motsvarande del med 70 röster mot 18 för reservation 3 av Inga Lantz i motsvarande del. 233 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 1 av Göte Jonsson m. fl. i motsvarande del med 78 röster mot 72 för reservation 2 av Ingemar Eliasson m. fl. i motsvarande del. 171 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 155 röster mot 79 för reservation 1 av Göte Jonsson m. fl. i motsvarande del. 86 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (ett temporärt anordningsbidrag)

Utskottets hemställan bifölls med 302 röster mot 17 för reservation 4 av Inga Lantz. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (bindande kvalitetsnormer)

Utskottets hemställan bifölls med 305 röster mot 17 för reservation 5 av Inga Lantz.

Mom. 4 (fasta vikarier)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (bidrag till barnomsorg med annan än kommunal huvudman)

Utskottets hemställan bifölls med 171 röster mot 149 för reservation 7 av Ingemar Eliasson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 7 (olika barnomsorgsformer m. m.)

Hemställen

Utskottets hemställen bifölls med 193 röster mot 53 för bifall till hemställen i reservation 8 av Rune Gustavsson och Ulla Tillander. 75 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 9 av Ingemar Eliasson anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 8 (kommunalt övertagande av daghem)

Utskottets hemställen – som ställdes mot reservation 10 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (barn med behov av särskilt stöd)

Utskottets hemställen – som ställdes mot reservation 11 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Mom. 17, 18 och 20 (statsbidragssystemet för social hemhjälp)

Utskottets hemställen bifölls med 306 röster mot 16 för reservation 12 av Inga Lantz.

Mom. 22 (utbyggnadens inriktning)

Utskottets hemställen – som ställdes mot reservation 13 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (målsättning för utbyggnad)

Utskottets hemställen bifölls med 304 röster mot 16 för reservation 14 av Inga Lantz.

Mom. 26 (behörighet för personal inom barnomsorgen)

Utskottets hemställen bifölls med 305 röster mot 16 för reservation 15 av Inga Lantz. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 27 (tjänsteformer inom barnomsorgen)

Utskottets hemställen – som ställdes mot reservation 16 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Mom. 28 (möjlighet till fortbildning)

Utskottets hemställen – som ställdes mot reservation 17 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Mom. 31 (åldersanpassad verksamhet)

Utskottets hemställen – som ställdes mot reservation 18 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Nr 41

Onsdagen den
7 december 1983

*Barnomsorg och
social hemhjälp*

Onsdagen den
7 december 1983

*En ny organisation
för förvaltnings-
kontoret*

*Säkerhetsskyddet i
riksdagen*

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande 13

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservationen av Göte Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

6 § Föredrogs

Socialutskottets betänkande

1983/84:10 Utbyggnad av miljömedicinsk/samhällsmedicinsk verksamhet, m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

7 § En ny organisation för förvaltningskontoret

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1983/84:5 om en ny organisation för förvaltningskontoret (förs. 1982/83:25).

Mom. 1 a (ny lydelse av 9 kap. 4 § riksdagsordningen)

Anf. 65 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

I detta moment föreslås ändring i huvudbestämmelse i riksdagsordningen. Av ändringsförslaget framgår att ändringen önskas bli genomförd med ett enda beslut. För bifall härtill krävs emellertid att minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter förenar sig om beslutet. Jag får vidare erinra om att beslut som fordrar anslutning av särskilt flertal enligt särskild föreskrift alltid skall fattas genom omröstning.

Vid omröstning genom uppresning förklarades minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter ha bifallit utskottets hemställan.

Mom. 1 b, 2 och 3

Utskottets hemställan bifölls.

8 § Säkerhetsskyddet i riksdagen

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1983/84:6 om säkerhetsskyddet i riksdagen (förs. 1982/83:24).

Anf. 66 BENGT KINDBOM (c):

Fru talman! Låt mig inleda med att konstatera det tillfredsställande i att riksdagens säkerhetsskydd nu blir reglerat i lag. Därmed får riksdagen möjlighet att ange ramarna för säkerheten.

Det är viktigt att slå fast att dagens beslut inte bara är till för att utforma säkerhetsanordningarna. I lika stor utsträckning gäller det också att garantera bl. a. allmänhetens och massmediernas möjlighet att arbeta i och ha kontakt med riksdagen.

I den lag som vi skall anta finns det regler om sekretess-, tillträdes- och infiltrationsskydd liksom om information och kontroll. Detta kan synas vara väl mycket detaljer i en lag, men detaljnivån följer av att riksdagen i grundlag inte gjorde undantag för sig själv när det gäller att ge instruktions- och arbetsordningsföreskrifter.

I motion av Birgitta Hambraeus och Anders Svärd har frågan om vem som skall besluta i säkerhetsfrågor tagits upp. Man föreslår att detta skall ligga på ett förtroendemannaoorgan inom riksdagen. Utskottet, som förklarat den här motionen besvarad, anser att det är angeläget att dessa frågor i största möjliga utsträckning handläggs av ett riksdagens förtroendemannaoorgan. Så kommer också att bli fallet i det övervägande antalet frågor. Därmed har vi besvarat den motionen. Jag tycker också att det är tillfredsställande att det kommer att vila på förtroendemannaoorgan.

När frågan om flyttning från Sergels torg till Helgeandsholmen diskuterades, diskuterade man också säkerhetsfrågorna noga, och det gavs en ingående belysning av säkerhetsarrangemangen. Alla redovisningar pekade vid det tillfället på att säkerhetsfrågorna kunde ges en tillfredsställande lösning på Helgeandsholmen. Däremot kunde man inte utan omfattande arbete få samma säkerhetsnivå vid Sergels torg. Därför har utskottet även vid denna behandling av säkerhetslagen ägnat särskild uppmärksamhet åt bevakningsfrågorna.

För egen del blev jag något överraskad av att vi när vi flyttade från Sergels torg till de ur säkerhetssynpunkt bättre lokalerna på Helgeandsholmen möttes av ett sofistikerat övervakningssystem.

Det system för passerkontroll m. m. som installerats är ett generellt system, och det är säkert effektivt. Det är emellertid skillnad mellan ett företag eller en försvarsanläggning och riksdagen. Här gäller den öppenhet som riksdagen måste erbjuda i en demokrati som vår.

Konstitutionsutskottet har särskilt understrukit att öppenheten måste tillgodoses. Det har vi gjort vid flera tillfällen, och det är särskilt tillfredsställande att utskottet också den här gången har tagit upp frågan om integritetsskyddet för ledamöter och för dem som arbetar i huset. Det system med nyckelkort, intern-TV m. m. som skall användas för bevakningen av riksdagens lokaler rymmer möjligheter till central övervakning av passagen. Vi föreslår att den lagring av uppgifter som är tekniskt möjlig skall utgå ur övervakningssystemet och att förvaltningskontoret bör ges i uppdrag att verkställa det beslutet.

Vi tänker också följa upp de här frågorna, och det finns anledning att vid senare tillfälle i riksdagen ytterligare diskutera passerkontroll m. m.

Jag vill, herr talman, sluta med att än en gång påpeka att det är skillnad mellan riksdagen och andra – organisationer, myndigheter och företag. Riksdagen måste fylla sin roll som en central funktion i vår demokrati och

därmed visa öppenhet och tillgänglighet. För att nå de målen måste vi hela tiden vara vaksamma på säkerhetsfrågorna men inte välja sådana lösningar att vi förhindras att fylla vår roll som ledamöter eller som riksdag i sin helhet.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 67 MARIE-ANN JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Säkerhetsfrågorna i riksdagen har behandlats i flera omgångar. Att frågor om tillträde till riksdagshuset och kontrollfrågor skulle bli mer komplicerade här på Helgeandsholmen var kanske inte så svårt att förutse. De som drev kravet på en återflyttning ville inte gärna att problem i samband härmed skulle framträda särskilt tydligt. Nu efteråt anmäler sig dock problemen.

Det finns å andra sidan anledning att varna för att de speciella förhållandena i detta hus – eller skall vi säga i dessa hus – tas som intäkt för att skapa så rigorösa säkerhetsbestämmelser att öppenheten äventyras.

Den arbetsgrupp för beredskapsfrågor som utarbetade vissa förslag förordade långtgående inskränkningar. Remissbehandlingen pekade på en rad orimliga konsekvenser. Förvaltningsstyrelsens förslag till riktlinjer för säkerhet och beredskap innebar förbättringar i förhållande till den ursprungliga utredningen. Konstitutionsutskottet underströk i sin behandling av förslaget att säkerhetsaspekten måste underordnas öppenheten och inte tvärtom. Från vpk hävdade vi också ståndpunkten att bevakningen borde i huvudsak ombesörjas av riksdagens personal. Vi menade även att säkerhetsfrågorna borde handläggas av personal på någon av de existerande enheterna i stället för i en särskild enhet.

I dag har vi att behandla en rad förslag och lagparagrafer. Det kan onekligen innebära vissa svårigheter att förutse verkningarna. Ytterst handlar det om hur bestämmelserna kommer till användning. Konstitutionsutskottet har i sin grundliga genomgång av förslagen företagit vissa betydelsefulla ändringar i syfte att hävda öppenheten. Det är möjligen för tidigt att nu värdera hur säkerhetsbestämmelserna hittills verkat, men jag tror inte det är en överdrift att påstå att vissa regler mer verkar som hinder för ledamöternas och personalens arbete än som betydelsefulla säkerhetsåtgärder. Vissa inslag av övervakning är stötande. Det kan inte heller vara befogat ur säkerhetssynpunkt att ledamöter inte har tillgång till alla lokaler som de för sitt arbete behöver besöka.

Med en välvillig tolkning skulle man kunna säga att rutinerna ännu inte utvecklats. Det kan dock vara illavarslande att de starkt restriktiva inslagen överväger. Förhoppningsvis kommer vissa irriterande inslag att mönstras ut efter hand. Konstitutionsutskottet gör ett viktigt påpekande härvidlag, när utskottet förordar att möjligheten till lagring av uppgifter rörande passager bör utgå ur systemet.

En utskottstext har samma stil helt igenom, men det finns avsnitt som

borde stå i kursiverad stil. Dit hör bl. a. påpekandet att utskottet avser att följa upp säkerhetsfrågorna med utgångspunkten "att de tekniska arrangemangen för övervakning av lokalerna får en lämplig utformning med hänsyn till den personliga integriteten för de personer som vistas i lokalerna".

Utskottet anför också det angelägna i att det görs en "allmän utvärdering huruvida säkerhetsåtgärderna har fått en alltigenom lämplig utformning utifrån säkerhetssynpunkter och med hänsyn till den öppenhet som skall präglade riksdagens arbete".

Herr talman! Det är viktigt att understryka att säkerhetsåtgärderna skall bestämmas med beaktande av intresset av riksdagens öppenhet mot allmänheten och företrädare för massmedia och att säkerhetsaspekten underordnas öppenheten och inte tvärtom. Detta synsätt måste vara vägledande för hur frågan om motstridiga intressen skall lösas. Helt säkert kommer det att finnas anledning att återkomma till dessa frågor. De förändringar och bestämda markeringar som utskottet har gjort har varit avgörande för att vi från vpk anslutit oss till förslagen rörande säkerhetsskyddet i riksdagen.

Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Anf. 68 STURE THUN (s):

Herr talman! Som framgår av de två föregående talarnas inlägg är utskottet ense i sin bedömning av säkerhetsfrågorna i riksdagen, och jag vill bara göra några kommentarer. Det gäller t. ex. vad vi sade när vi behandlade denna fråga under förra riksmötet. Vi underströk då att detta förslag skulle vara en försöksverksamhet och att vi var beredda att titta på bevakningscentralens bemanning. Den frågan har vi, som talare tidigare har sagt, tagit upp i vårt betänkande, där vi understryker att det är att föredra att personalen vid bevakningscentralen är anställd i riksdagen. Det är också viktigt att påpeka att vi från utskottets sida kommer att följa upp detta.

Utskottet har hela tiden vid sin behandling av detta ärende arbetat efter principen att öppenheten skall vara det viktiga, så att de människor som arbetar i anslutning till riksdagens verksamhet och allmänheten skall ha möjlighet att komma hit och ta del av det arbete vi utför här.

Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Anf. 69 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Låt mig bara, med anledning av att Marie-Ann Johansson sade att de som ville återflytta till Helgeandsholmen dolde någonting, påpeka att allt finns mycket klart redovisat i konstitutionsutskottets tidigare betänkanden, bl. a. 1977/78:23. Jag tillåter mig att citera vad som står i detta betänkande beträffande säkerhetsanordningarna: "Av utredningen i denna del framgår, att de nuvarande provisoriska riksdagslokaler vid Sergels torg genom sin utformning och belägenhet inte i praktiken kan ges en betryggande säkerhetsnivå. I det föreslagna riksdagshuskomplexet på Helgeandsholmen kan däremot säkerhetsfrågorna ges en tillfredsställande lösning. Ur nu aktuella synpunkter är förslaget sålunda enligt utskottets mening fullt godtagbart."

Onsdagen den
7 december 1983

Förbättrad information om riksdagens verksamhet

Det var alltså inte frågan om att man dolde någonting. Jag tycker att detta bör framgå av kammarens protokoll.

Anf. 70 MARIE-ANN JOHANSSON (vpk):

Herr talman! När det gäller det avsnitt av ett betänkande från konstitutionsutskottet som Bengt Kindbom läste upp, kan det i och för sig förhålla sig så, att det var svårare att klara dessa frågor vid Sergels torg än vad det kan vara här på Helgeandsholmen. Men om man samtidigt vill se till öppenheten måste vi faktiskt säga oss att det har blivit vissa problem i samband med att vi har flera olika hus med många ingångar osv. Det är problem som man kanske inte låtsades om före beslutet om flyttningen, just av det skälet att det fanns olika meningar om huruvida vi skulle flytta eller inte.

Anf. 71 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Följden av detta resonemang om säkerhetsfrågorna vid Sergels torg kontra säkerhetsfrågorna på Helgeandsholmen skulle ju bli, att om man velat få till stånd samma säkerhetsarrangemang vid Sergels torg som här, så hade man fått vidta ännu mer drastiska åtgärder.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

9 § Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkanden

1983/84:7 Granskning av riksdagens förvaltningsstyrelses verksamhet

(redog. 1983/84:5)

1983/84:9 Vilande förslag till ändring i riksdagsordningen

Vad utskottet hemställt bifölls.

10 § Förbättrad information om riksdagens verksamhet

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1983/84:10 om vissa frågor på riksdagsområdet.

Anf. 72 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Konstitutionsutskottets betänkande nr 10 behandlar bl. a. två av mina motioner från det förra riksmötet. Vad motion 411 beträffar vill jag här uttala ett tack för att utskottet anslutit sig till mitt förslag om en inledande sammanfattning i utskottsbetänkandena, och konstitutionsutskottets kansli har på ett föredömligt sätt redan gått från ord till handling. Detsamma ser ut att gälla arbetsmarknadsutskottet, vars betänkande också ligger på våra bänkar. Vi får vid varje riksmöte ca 600 betänkanden att ta

ställning till, och en inledande sammanfattning underlättar onekligen överblicken.

Min andra motion, nr 412, berör möjligheten för medborgarna att få reda på vad riksdagen diskuterat och beslutat. Massmedias rapportering från riksdagen är mycket ojämn och mycket ofullständig. Jag har sagt mig att om inte medicerna fullgör sina förmedlande uppgifter på ett tillfredsställande sätt får väl riksdagen själv aktivera sin informationsverksamhet, bl. a. genom annonsering. Utskottet säger att detta blir för dyrt. Jag har fått böja mig för det argumentet, men jag har i ett särskilt yttrande knutit vissa reflexioner till problemet. Jag skall inte uppta tiden med dessa, eftersom ledamöterna är läskunniga, och det är inte därför jag har begärt ordet.

Vad som föranlett mig att ta till orda är i stället en osignerad artikel i Affärsvärlden nr 48 för i år, som under rubriken Politikens mediafixering minskar samförståndet tar upp en del väsentliga frågor som rör bl. a. riksdagens informationsproblem. Eftersom den här problematiken måhända inte är utagerad med detta betänkande, och eftersom en artikel i Affärsvärlden lär nå 60 000 tämligen kvalificerade läsare, medan våra utskottsbetänkanden och snabbprotokoll väl huvudsakligen hamnar i riksdagens papperskorgar och tryckeriexpeditionens magasin, kan det kanske vara värt att orientera riksdagens ledamöter om hur initierade utomstående betraktare ser på relationen mellan statsmakterna och massmedia.

Tidskriften inleder artikeln med följande konstaterande: "Politiska beslut presenteras ofta direkt för allmänheten via massmedierna." Sedan man påpekat att det politiska arbetet i Sverige bedrivs på flera nivåer sägs om den nivå som numera blivit den första – massmedia – följande:

"Sedan slutet av 1960-talet har de direkta politiska sk utspelen fått en allt mer dominerande roll. Tidigare kunde ju 'utspel' ske även inför någon av riksdagens bägge kamrar eller helt försynt i propositionstexter och förslag som lämnades in i vanlig ordning. Detta hör nu till sällsyntheterna.

Samspelet mellan politiker och massmedia har utvecklats till en konst. Våra mest framträdande politiker tillhör numera också pressens flitigaste insändarskribenter.

Det är inte alldeles säkert att den demokratiska processen vunnit på denna exponering – ett ständigt torgförande av åsikter och kommentarer i media till allt som sker. I flera demokratier förväntas en regering och dess ledamöter i första rummet svara inför de folkvalda på konkreta spörsmål och inför parlamentet kommentera inrikes och utrikes förvecklingar. Och det är i parlamentet som media får hämta sina kommentarer. I Sverige arbetar politikerna genom media. Statsministern uttalade sig således i snabb takt om USAs landstigning på Grenada, om det minskade u-landsbiståndet och Sveriges roll i världen och om hormoslyrbesprutning på Nova Scotia. Men dröjde med att kommentera dåvarande justitieministern Ove Rainers skatteaffärer. Och själva dröjsmålet väckte uppmärksamhet."

Om den andra nivån, det politiska arbetet i riksdagen, landsting och kommuner, sägs vidare följande:

"I riksdagen förekom tidigare mer av det egentliga politiska upplysnings-

Onsdagen den
7 december 1983

Förbättrad information om riksdagens verksamhet

arbetet än vad som är fallet i dag. Trots utomordentliga förbättrade kommunikationer med möjlighet till direktsändningar av riksdagens debatter, intervjuer, utfrågningar och faktarapportering så finns det inga tecken på att svenska folket i dag skulle ha en klarare uppfattning av vad som sker i riksdagen än låt oss säga 1927 eller 1948. Men däremot har riksdagens arbete påverkats, dels av media, dels av den nya författningen – som allt fler politiker nu tycks överens om lämnar mycket övrigt att önska.

Allmänhetens intresse riktas ensidigt till partiledarnas framträdanden och till en liten grupp välkända representanter för respektive parti. Bredden i det svenska riksdagsarbetet har praktiskt taget helt försvunnit ur väljarkårens blickfång. – – –

I samtliga våra nordiska grannländer tillmätas riksdagsarbetet större betydelse än i Sverige. – – – I Norge och Danmark bl a därför att det är kutym att stats- och fackministrarna först informerar berörda motparter i stortinget respektive folketinget innan man vänder sig till media.

Svenska media, och de ledande politiker som valt att hellre spela med på av media uppställda regler än på de regler som föreskrivs av den representativa demokratin, bär ett tungt ansvar för det konfrontationsklimat som i dag råder i landet.”

Herr talman! Med detta har jag velat hålla upp en spegel för riksdagens ledamöter. Jag vill sluta med att fråga – som jag tidigare gjort i riksdagstryck, som läses kanske av 60 men inte av 60 000 svenskar – om vi inte i alla fall borde försöka finna vägar att återföra medborgarnas intresse till vad som försiggår i denna sal. Finns det inga ledamöter här, som i sin konstitutionella egenskap av ”folkets främsta företrädare” upplever det informationsmässiga avståndet till dem vi företräder som bekymmersamt? Skall vi fortsätta att tigande och handlingsförlamade åse hur andra och tredje statsmakterna härjar över våra huvuden?

Anf. 73 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag tänker faktiskt främst uppehålla mig vid vad Gunnar Biörck i Värmdö skriver i sin reservation, som han här inte närmare berörde men som ändå lett till att vi i utskottet inte har kunnat följa honom i hans resonemang. Han skriver där: ”Men i betraktande av de mycket stora anslag, som i form av presstöd utgår till ett stort antal tidningar, har jag ändå tyckt att riksdagen skulle kunna begära någon motprestation – av de berörda tidningarna eller av pressen som kollektiv. Jag vet att denna synpunkt anses provokativ, men jag vill ändå inte släppa den.”

Jag är helt på Gunnar Biörcks linje när det gäller önskemål om en ökad rapportering från riksdagen. En sådan vore värdefull, och vi bör kanske kunna använda vår fantasi eller kreativitet för att nå fram till detta.

Men just här kommer Gunnar Biörck inte bara med en provokativ synpunkt utan också med en synpunkt som är mycket tvelaktig från yttrandefrihetspolitiska utgångspunkter. Vi har en förordning om statligt stöd till dagstidningar. I dess 57 § stadgas att vid prövning av en fråga om statligt stöd hänsyn inte får tas till tidningens politiska inställning eller till dess

ställningstaganden i särskilda frågor.

Jag tror att det vore ytterst riskabelt om man kunde säga att det allmänna genom åtgärder av ekonomisk art gynnade eller missgynnade vissa slag av yttranden för att ge den offentliga debatten en viss inriktning.

Ekonomiska åtgärder som har till syfte att försvåra vissa offentliga framställningar måste under alla förhållanden betraktas som oacceptabla, även om framställningen allmänt ogillas. Ett sådant syfte får tillgodoses bara genom åtgärder i den ordning som är föreskriven för ingrepp mot missbruk av yttrandefriheten. Jag ser de olika stödformer vi har som värdefulla genom att de ökar förutsättningarna att ta del av så många åsikter och så mycken information som möjligt. I den meningen är stödet snarast en väg att ge innehåll åt informationsfriheten. Men att ställa villkor för att utge stöd till olika massmedieorgan finner jag vara en helt oacceptabel tanke från yttrandefrihetsrättsliga synpunkter.

Anf. 74 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! För det första måste jag tyvärr fästa konstitutionsutskottets ärade ordförandes uppmärksamhet på att det icke föreligger någon reservation utan ett särskilt yttrande.

För det andra är jag helt medveten om, vilket framgår av detta särskilda yttrande, att konstitutionsutskottets ordförande, som ju av födsel och ohejdad vana måste försvara pressens synpunkter, naturligtvis inte kan vara med på någon form av styrning. Det har jag inte heller skrivit någonting om. Jag har mera sett det ur den enkla synvinkeln att här stöder riksdagen pressen, men pressen stöder inte riksdagen. Jag tycker kanske att man kunde ha väddjat till pressen att beakta det förhållandet.

Anf. 75 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag har mycket väl observerat att det här rör sig om ett särskilt yttrande. Vad jag sade var att vi från utskottets sida inte kunde införliva dessa synpunkter i den skrivning som hela utskottet står bakom.

Jag vill ändå erinra Gunnar Biörck i Värmdö om att han ändå säger att han vill begära en motprestation av de berörda tidningarna för att de skall få sitt presstöd. Det tycker jag är betänkligt från yttrandefrihetspolitiska utgångspunkter. Även om min bakgrund är tidningsmannens vill jag inte säga att jag talar för pressens önskemål, utan jag talar för medborgarnas önskemål när det gäller det som är garanterat i vår regeringsform, nämligen att vi skall ha yttrandefrihet i det här landet.

Anf. 76 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Det finns ju inte ett ord vare sig i det som jag skrivit eller i det jag sagt som på minsta sätt berör yttrandefriheten.

Nr 41

Onsdagen den
7 december 1983

---

*Förbättrad infor-
mation om riksdag-
ens verksamhet*

Anf. 77 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jo, det gör det, ty från yttrandefrihetens utgångspunkt bör det allmänna inte på något sätt bestämma om tidningars innehåll.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

11 § S. k. flyktingspionage

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1983/84:5 om s. k. flyktingspionage.

Anf. 78 GUNNEL LILJEGREN (m):

Herr talman! Som framgår av justitieutskottets betänkande 5 har Björn Körlofs och min motion om flyktingspionage rönt en synnerligen noggrann remissbehandling. Yttranden har inhämtats från rikspolisstyrelsen, riksåklagaren, invandrarverket och datainspektionen. Remissvaren ger vid handen att en viss dold brottslighet inte kan uteslutas. Björn Körlof kommer att utveckla den frågan ytterligare.

En huvudpunkt i betänkandet är att lagen mot flyktingspionage och sekretesslagen är heltäckande och ändamålsenliga men inte kan hindra brotten, därför att dessa sällan anmäls. Något konkret kan dock göras. Vi tar i vår motion upp bl. a. frågan om adressregister över grupper av utlänningar och pekar på faran av sådana databaserade register. Det kan verkligen ifrågasättas om s. k. urvalsdragningar ur dataregister, t. ex. efter nationalitet, stämmer överens med syftet med offentlighetsprincipen.

Alla som haft med flykting- och invandrarfrågor att göra har hört om konkreta fall som tyder på att registeruppgifter systematiskt används för att så att säga hålla reda på misshagliga personer eller grupper av människor. Det finns invandrare och flyktingar som uppfattar registren som ett hot. Det förekommer att vissa regimer eller extrema politiska grupperingar utsätter sina landsmän för åtgärder som orsakar ångest. Det kan gälla infiltration i flykting- och invandrarorganisationer eller hot mot anhöriga i hemlandet.

Nuvarande lag mot flyktingspionage härrör från 1949, men vi har i dag också datalagen från 1973 till skydd för den personliga integriteten. Skyddet för enskilda människors personliga förhållanden måste ges en så vid tolkning, att adressuppgifter också räknas dit.

Sedan vi under den allmänna motionstiden lämnade vår motion har faktiskt datainspektionen den 9 juni med stöd av 5, 6, och 18 §§ datalagen meddelat föreskrifter för länsstyrelsen i Stockholms län rörande det regionala folkbokföringsregistret. Dessa föreskrifter inskränker möjligheterna att göra bearbetningar av registret för att leta fram och sammanställa särskilda uppgifter att utlämnas till enskilda mot ersättning. Länsstyrelsen har överklagat datainspektionens beslut hos regeringen, och där ligger nu

ärendet för prövning.

Mot bakgrund av remissutlåtandena finner jag utskottets utlåtande över motionen rätt snävt. I det speciella fallet med dataregistren finns det dock en öppning. Vi har att avvakta regeringens beslut i överklagandeärendet. Det är väl inte alltför djärvt att anta att vad som kan komma att gälla Stockholms län också skall tillämpas i hela landet. I den mån datainspektionen får bakläxa har vi möjlighet att återkomma med en ny motion i frågan.

Anf. 79 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Det kan synas märkligt att ett enhälligt utskottsbetänkande tas upp till diskussion på det sätt som vi båda motionärer gör, men det ämnesområde motionen handlar om är viktigt. Vår motion har fått en både seriös och positiv behandling i justitieutskottet. Alla är eniga om att den brottslighet – s. k. flyktingspionage – motionen handlar om inte får tolereras i vårt land och skall bekämpas med kraft. Enighet råder också om att en förutsättning för detta är att det skapas en förtroendefull samverkan mellan polisen, flyktingar och invandrare. Det ligger emellertid i sakens natur att detta förtroende inte är helt okomplicerat, eftersom polisen också har viktiga uppgifter när det gäller att förhindra illegal invandring och därtill verkställer avvisnings- eller utvisningsbeslut.

Herr talman! Jag vill utöver detta också understryka det som flera remissinstanser till utskottet framhållit, nämligen att bedömningsunderlaget vad gäller flyktingspionage är begränsat och att det ligger i sakens natur att sådant spionage är synnerligen svårupptäckt. Man kan alltså enligt min mening förutsätta en brottslighet av större omfattning än vad den officiella polisstatistiken visar och förutsätta att denna dolda brottslighet orsakar dem som utsätts för den mycken oro, ångslan och ångest.

Polisen och andra som har anledning att befatta sig med det här problemet bör alltså visa stor vaksamhet och medvetenhet om att flyktingspionage förekommer, med kraft ingripa för att skydda de utsatta samt också visa att det land som de flytt eller utvandrat till är den rättsstat de har satt sitt hopp till.

Jag yrkar bifall till justitieutskottets hemställan i dess betänkande 5.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

12 § Rätten till offentlig försvarare

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1983/84:7 om rätten till offentlig försvarare (prop. 1983/84:23).

Anf. 80 MARIE-ANN JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Justitieutskottets betänkande 7 innebär ett totalt instämmande i regeringens förslag om en försämring av rättssäkerheten, som ju blir

Onsdagen den
7 december 1983.

*Rätten till offentlig
försvarare*

följden av ett bifallande av proposition 23 om rätten till offentlig försvarare.

Skälen för denna försämring är statsfinansiella. Besparingen anges till minst 5 milj. kr. om året. Det är inget stort belopp. Man skulle kunna få in mycket mera, om man tog itu med den omfattande skatteplaneringen och såg till att alla människor betalade skatt efter bärkraft. Det skäl som man angivit är alltså inget hållfast argument för avslag.

Desto underligare tycker jag att utskottets deklaration med anledning av vår motion är. Man säger så här: "Utskottet delar således inte motionärernas uppfattning att statsfinansiella skäl inte skall få inverka på omfattningen av statens stöd genom offentlig försvarare och att rådande praxis i fråga om förordnande av sådan bör bestå eller t. o. m. utvidgas."

Vi i vpk gör vår bedömning utifrån rättssäkerhetsaspekter. Människor måste enligt vår mening ha rätt till erforderlig juridisk hjälp när de inställs till rättegång. Det är en hjälp som man f. ö. får bekosta utifrån rättshjälpstaxan, om man döms som skyldig. Utskottet gör tydligen sin bedömning utifrån statens finanser.

Med utgångspunkt i vad jag citerade vill jag fråga utskottet, om saken kommer i ett annat läge i en statsfinansiellt god situation. Kan också utskottet då tänka sig en annan, generösare lagstiftning vad gäller rätten till offentlig försvarare?

Ett annat uttalande från utskottet som också kan vara värt att belysa ytterligare är: "Utskottet vill emellertid samtidigt framhålla att regleringens syfte självfallet måste vara att den som har ett verkligt behov av en offentlig försvarare också skall få denna förmån."

Jag måste fråga utskottet också här: Har det inte gått upp för utskottet att propositionens förslag faktiskt innebär det motsatta? Från att vi har haft en lagstiftning som gav domstolarna en viss frihet att göra sådana bedömningar, stramas nu lagstiftningen upp, och domstolarna får strikta regler att följa, som gör att man i många fall inte har möjlighet att förordna om offentlig försvarare, trots att det kan noteras att den åtalade är i verkligt behov av en sådan.

I stället förordas det ju i propositionen att det s. k. rådgivningsinstitutet skall användas i ökad utsträckning. Det innebär konkret att framför allt de svaga i samhället från att ha haft stöd vid själva rättegången nu lämnas helt utan stöd och själva får klara exempelvis vittnesförhör. Detta ersätts med en viss juridisk hjälp före rättegången. Dessa förhållanden gäller då man inte uppfyller de krav propositionen ställer för rätt till offentlig försvarare. De som har pengar har alltid möjligheter att anlita privat juridisk hjälp, men de som lever på marginalen har faktiskt inte råd med den utgiften. Det är alltså inte för inte som Landsorganisationen i sitt remissvar har gått emot hela förslaget.

Rättshjälpskommittén har, som nämns i propositionen och i utskottets betänkande, gjort en undersökning och konstaterat att det finns en klar tendens hos domstolarna att i ökande utsträckning förordna om offentliga försvarare. Detta stod i och för sig redan i direktiven för utredningen, så det är klart att man har arbetat för att uppfylla den profetian.

Nu har regeringen i sin proposition hängt upp mycket av styrkan i sin argumentering på just utredningens undersökning, och det finns därför skäl att säga några ord om den. Utredningen anmanar faktiskt till viss försiktighet i tolkningen av siffrorna. Man har nämligen jämfört 1974/75 med 1980/81, och under den mellanliggande tiden har det hänt en del på området. Möjligheter för åklagare att meddela strafföreläggande har ökat. Likaså har vissa brott avkriminaliserats. Det gör att situationen 1974/75 inte är direkt jämförbar med situationen 1980/81. Detta har också påpekats från flera remissinstanser, som underkänner slutsatserna av utredningens material på denna punkt.

I den kommentar till den SCB-undersökning som utredningen också har gjort konstateras att statistiken brister i fakta. Man vet inte om de åtalade har fällt till ansvar för annat än det de åtalats för. Utredningens kommentar till detta är värd att citera: "Att den tilltalade biträds av en offentlig försvarare kan ju i det enskilda fallet medföra att sådana särskilda omständigheter kommer fram som den tilltalade själv inte inser har betydelse. Detta kan i sin tur resultera i en mildare brottsrubricering eller ett lägre straff t. ex. på grund av någon strafflindringsgrund än som eljest skulle ha blivit fallet."

Detta om något talar för att frågan om rätten till offentlig försvarare är en rättssäkerhetsfråga och inte en budgetfråga. Det talar verkligen för vpk:s förslag om en lagstiftning där rätten till offentlig försvarare garanteras och där det är undantagen som blir föremål för reglering.

Utskottet lämnar ett enhälligt betänkande. Det är förvånande, eftersom Hans Göran Franck är undertecknare. Han har nämligen ganska nyligen uttalat sig om rättsstatens förfall i SACO/SR-tidningen. Han gjorde då följande uttalande: "Rätten till ett försvar och biträde för alla rättsökande av en ansvarskännande och engagerad advokatkår är av omistligt värde i en rättsstat. Ett väl fungerande och generöst rättshjälpssystem måste vi slå vakt om."

Om Hans Göran Franck menar detta bör han rösta på vpk-motionen 35, som jag härmed yrkar bifall till.

Anf. 81 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Som redan har framförts tillstyrker justitieukskottet enhälligt förslaget om att de nuvarande reglerna om rätt till offentlig försvarare skärps något, samtidigt som de ges en mer preciserad lydelse. I vpk-motionen anges att vi f. n. har en föråldrad och dessutom oprecis lagstiftning. Motionärerna ansluter sig därför till tanken att en närmare precisering av lagstiftningen görs. På denna punkt finns det alltså i och för sig inte delade meningar mellan utskottet och motionärerna. Men i motionen sägs att misstänkta skall ha rätt till offentlig försvarare och att eventuella undantag sedan kan definieras i lagtexten. Men varken i motionen eller i Marie-Ann Johanssons anförande anges vilka undantag som motionärerna anser vara motiverade.

Det finns ett stort antal mål av enkel beskaffenhet där de åtalade endast döms till böter eller till villkorlig dom och som är av den karaktären att något verkligt behov av offentlig försvarare inte föreligger. Det gäller därför att ta

ställning till vilka begränsningar som man är beredd att göra i rätten till offentlig försvarare för misstänkt.

I likhet med vad som redan gäller skall också i fortsättningen en anhållen eller häktad person alltid få en offentlig försvarare om han begär det. På begäran skall vidare enligt förslaget offentlig försvarare förordnas för den som är misstänkt för brott för vilket inte är stadgat lindrigare straff än fängelse i sex månader. Här föreslog rättshjälpskommittén att straffgränsen för rätten till offentlig försvarare skulle sättas vid fängelse ett år. Det var just på denna punkt som den skarpaste remisskritiken förekom. Med all rätt framfördes, att om kommitténs förslag accepterades, skulle den som misstänks för t. ex. grovt vållande till annans död, grov stöld, grovt bedrägeri, grov förskringring, grov oredlighet mot borgenärer och grov urkundsförfalskning kunna vägras offentlig försvarare. Som departementschefen framhållit, är dessa brott generellt sett av så allvarlig art att behov av offentlig försvarare föreligger, och en sådan skall sålunda enligt den föreslagna regeln alltid utses om den misstänkte begär det.

Häruöver föreslås att en misstänkt skall ha rätt till offentlig försvarare, om det behövs med hänsyn till utredningen om brottet eller med hänsyn till att det är tveksamt vilken påföljd som bör väljas och det kan bli aktuellt att döma till annan påföljd än böter eller villkorlig dom. Förslaget innebär ytterligare att offentlig försvarare skall förordnas, om det annars finns särskilda skäl till det med hänsyn till den misstänktes personliga förhållanden eller till vad målet rör. Vid bedömningen måste hänsyn givetvis tas till den misstänktes personliga förutsättningar att klara försvaret på egen hand.

Vad gäller förslaget att offentlig försvarare skall förordnas om det finns särskilda skäl med hänsyn till de personliga förhållandena, uttalar departementschefen i propositionen som exempel att den misstänkte har svårt att klara sitt försvar på grund av mycket hög levnadsålder, psykisk eller allvarlig fysisk sjukdom, nedsatt syn eller hörsel eller annat allvarligt handikapp.

Här har utskottet gjort två uttalanden som förtjänar att omnämnas. Med anledning av en motion av Hans Petersson i Röstånga uttalar utskottet förståelse för motionärens syn på utlänningars behov av offentlig försvarare och tillägger att det onekligen oftare torde finnas skäl att förordna offentlig försvarare för den person som står främmande inför svenska förhållanden.

Utskottet fäster också uppmärksamheten på den grupp av socialt gravt handikappade personer, exempelvis med svåra missbruksskador eller andra sjukdomsliknande tillstånd, som många gånger har sådana personliga förhållanden att det kan vara motiverat att förordna offentlig försvarare enligt den nu berörda regeln.

Även andra fall kan givetvis komma i fråga. Det rör sig, som departementschefen angett, endast om exempel. Någon uttömmande uppräknings är inte önskvärd eller ens lämplig att eftersträva.

I propositionen föreslås vidare att lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare ändras på så sätt att den åldersgräns under vilken det gäller speciellt generösa bestämmelser för förordnande av offentlig försvarare sänks från 21 till 18 år, dvs. den nuvarande myndighetsåldern. I anledning

av den kritik som framförts på denna punkt finns det skäl att erinra om vad departementschefen anfört i propositionen. Han påpekar att de speciella påföljdsfrågor som gäller för unga lagöverträdare ofta i det enskilda fallet kan vara sådana att det finns skäl att förordna offentlig försvarare om den tilltalade är mellan 18 och 20 år.

I vpk-motionen sägs att de som kommer i kläm är de som inte har förmåga att uttrycka sig muntligt och därmed inte klarar av vittnesförhör och pläderingar under rättegången. I dessa fall kan offentlig försvarare förordnas, även då förordnande inte är obligatoriskt, bl. a. därför att försvarare behövs med hänsyn till utredningen i målet eller därför att saken rör särskilda frågor som är komplicerade. Detta kan även gälla mål där böter eller villkorlig dom kan bli påföljden, men inte då saken är av enkel beskaffenhet.

Departementschefen anför i propositionen att andelen tilltalade som har offentlig försvarare enligt statistiska undersökningar har ökat under senare år och att offentlig försvarare numera inte sällan förordnas även i mål av enkel beskaffenhet.

Utskottet delar inte motionärernas uppfattning att statsfinansiella skäl inte får inverka på omfattningen av statens stöd genom offentlig försvarare och att rådande praxis i fråga om förordnande av sådan bör bestå eller t. o. m. utvidgas. Samhällets kostnader för offentliga försvarare har under den senaste tioårsperioden tredubblats och uppgick under budgetåret 1982/83 till 92 milj. kr.

Utskottet anser att det är befogat att man inskrider mot denna utveckling. Riktmärket bör i princip vara att åstadkomma en rättstillämpning som stämmer överens med vad som ursprungligen avsetts gälla om rätten till offentlig försvarare. De nu föreslagna reglerna är enligt utskottet ägnade att tillgodose det syftet.

Jag kan alltså inte finna att de föreslagna reglerna är av den karaktären att rättssäkerheten skulle vara i fara, som Majken Johansson har anfört här. Hon har inte heller närmare preciserat på vilket sätt den faran skulle uppstå med hänsyn till vad som anförts i utskottets betänkande och i departementschefens förslag.

Det är klart att utvecklingen på detta område liksom på alla rättsområden måste följas noga för att man skall se vilka verkningar som nya bestämmelser får. Den uppfattning som Majken Johansson framförde, att framför allt de svaga ställs helt utan stöd i rättegången är med hänvisning till vad jag tidigare anfört felaktig.

Sammanfattningsvis vill jag hänvisa till att utskottet framhåller att den föreslagna regleringens syfte självfallet måste vara att den som har ett verkligt behov av en offentlig försvarare också skall få denna förmån.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag anfört yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 82 MARIE-ANN JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Den som har ett verkligt behov av en offentlig försvarare skall också få denna förmån, var det sista som Hans Göran Franck sade i sitt

anförande. Det är något helt annat än vad han uttalade i SACO/SR-tidningen. Då hette det att rätten till ett försvar och biträde för alla rättssökande var mycket viktig.

Hans Göran Franck påpekar att vi i vpk ansluter oss till förslaget om att måhända precisera lagtexten. Det är också vad vi vill. Vi vill ha en precisering, men på helt andra grunder än dem som föreslås i propositionen. Vi anser att rätten till offentlig försvarare skall gälla alla. Eventuella undantag får preciseras i lagtexten.

Vi har inte gett exempel på sådana undantag. Under en kort motionstid hinner man naturligt nog inte ge sig in på sådana överväganden. Därför har vi föreslagit att riksdagen skall returnera den här frågan till regeringen och be om ett nytt förslag. Men undantagen måste gälla mål av mycket enkelt slag, där det exempelvis inte förekommer någon muntlig plädering. Om det föreliggande förslaget går igenom kommer, som vi har sagt, just de svaga grupperna i kläm, de som inte har råd att anlita privat försvarare och som inte heller har förmåga att uttrycka sig muntligt.

Nu säger Hans Göran Franck att offentlig försvarare kan förordnas i de fall som vi tar upp i motionen. Men i propositionen står det faktiskt att i enklare mål, framför allt mål om mindre förseelser, trafikbrott och brott i övrigt som endast ger böter i straffskalan, bör den misstänkte normalt kunna föra sin talan själv, även om muntlig bevisning förekommer. Faktum är att för brott med lägre straff än fängelse upp till sex månader finns ingen garanti för att man med den nya lagstiftningen får en offentlig försvarare.

Denna lagstiftning blir snart lika luddig och svårtolkad som den gamla. Det rör sig ju om många överväganden dels i propositionen, dels ytterligare i utskottets betänkande.

Jag blev mycket förvånad när jag hörde Hans Göran Franck, som ju är advokat, säga att man nu skall ha statsfinansiella skäl som grund när man beslutar om en lagstiftning som gäller rätten till offentlig försvarare. Utskottet är enligt min mening inne på en farlig väg. Antingen tycker man att den nivå som propositionen nu ligger på när det gäller offentlig försvarare är riktig, och då bör den gälla även i goda tider, dvs. när statsfinanserna är på plus, eller också tycker man att det föreliggande förslaget är dåligt och medför en urgröpning av rättssäkerheten. I så fall bör det avslås även i det läge som nu råder med underskott i budgeten. Det är faktiskt en glidning från propositionen till utskottet, där utskottet i sin hemställan faktiskt mer betonar statsfinansiella skäl. Det tycker jag är förvånande. Det är ju inte enorma summor som sparas. Även om vi också skall ta till vara småsummor, får inte rättssäkerheten äventyras.

Anf. 83 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag vill på nytt understryka att rätten till offentlig försvarare kommer att inskränkas endast i mål av enkel beskaffenhet, där den tilltalade kan klara sig utan att vara biträdd av offentlig försvarare. Men så snart det finns ett verkligt behov av försvarare, kommer, som utskottet har sagt, sådan att utses.

Med hänsyn till det statsfinansiella läget har man gjort vissa inskränkningar även i rättshjälpen på andra områden än när det gäller brottmål. På den punkten vet jag inte att Majken Johansson hade några invändningar mot att man fick ta hänsyn till det statsfinansiella läget.

De besparingar som det kan vara fråga om är, som Majken Johansson själv sade, begränsade. Rättshjälpskommittén har anfört att det skulle kunna bli fråga om ca 5 milj. kr. Men det är osäkert hur mycket det exakt kan bli. Med hänsyn till att vissa förändringar har gjorts i rättshjälpskommitténs förslag kan det tänkas bli lägre belopp. Men nivån belyser – om man beaktar vad jag nyss sade om att det nu rör sig om en total kostnad på 92 milj. kr. – att detta förslag syftar till en liten begränsning av rätten till offentlig försvarare.

Förslaget har alls inte den ingripande betydelse som Majken Johansson påstår. Rättssäkerheten är inte i fara. Bestämmelserna syftar också till att i viss utsträckning motverka kostnadsutvecklingen på detta område. Jag utgår från att Majken Johansson inte kan vara oberörd av att kostnaderna på detta område har tredubblats. Det behövs att man iakttar en viss sparsamhet också här. Reglerna kommer bara att skärpas något. Å andra sidan har reglerna blivit ytterligare preciserade på ett sätt som bör tillgodose rimliga rättssäkerhetskrav.

Majken Johansson berörde vad som står angivet om att det kan förekomma fall där muntlig bevisning åberopas utan att det förordnats offentlig försvarare. Det är riktigt att departementschefen har uttalat att sådana fall kan förekomma. Men då skall det röra sig om sådana fall där denna bevisning kan föreläggas på ett enkelt sätt utan att det betyder några påtagliga nackdelar för den misstänkte. Det ankommer givetvis i en sådan situation på både åklagare och domstol liksom på den tilltalade själv att se till att saken blir väl utredd. Men bedömer domstolen att det med hänsyn till utredningen i målet finns behov av offentlig försvarare, skall sådan förordnas.

Anf. 84 MARIE-ANN JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Först, Hans Göran Franck: Majken Johansson är poet och frälsningssoldat och finns inte i den här kammaren – men hon kanske hade instämt i vad jag säger, det är möjligt. Själv heter jag Marie-Ann Johansson.

Hans Göran Franck försöker mycket mångordigt försvara den här sjuka saken. Det är i stort sett inga förändringar alls, säger han och menar att om något är skärpt så är det undantag och gäller mål av enkel beskaffenhet, där man kan klara sig själv. Så snart verkligt behov föreligger skall det däremot förordnas offentlig försvarare. Då förstår jag inte varför man över huvud taget har lagt fram den här propositionen.

Vad man protesterade emot var ju just att domstolarna gjorde en generösare bedömning. Om nu det skall gälla som Hans Göran Franck talar om, skall alltså domstolarna också i fortsättningen så snart verkligt behov föreligger kunna förordna offentlig försvarare. Men nu är det inte riktigt så, utan det är faktiskt fråga om skärpningar och preciseringar som gör att det inte längre finns någon självklar rätt för sådana som är åtalade för brott med påföljden fängelse upp till sex månader att få offentlig försvarare. Jag tycker

Onsdagen den
7 december 1983

*Frikallelse av värn-
pliktiga*

faktiskt att detta har en ingripande betydelse, och jag vidhåller mitt yrkande om bifall till vpk-motionen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (avslag på propositionen)

Utskottets hemställan bifölls med 303 röster mot 17 för motion 35 av Lars Werner m. fl.

Mom. 2-5

Utskottets hemställan bifölls.

13 § Föredrogs

Försvarsutskottets betänkande

1983/84:4 Musiken i det militära försvaret

Utskottets hemställan bifölls.

14 § Frikallelse av värnpliktiga

Föredrogs försvarsutskottets betänkande 1983/84:5 om frikallelse av värnpliktiga.

Anf. 85 MARGOT WALLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag är naturligtvis mycket nöjd med försvarsutskottets behandling av min motion om frikallelse av värnpliktiga. Förslaget i betänkandet, att regeringen bör låta utvärdera och se över den nuvarande ordningen för frikallelser, är ju det viktiga, första steget när man har erkänt att problemen existerar. De här minuterna vill jag därför använda till att uttrycka några förhoppningar med avseende på utredningsarbetet.

För det första hoppas jag att konsekvenserna för den enskilde värnpliktige av att av psykiska skäl bli frikallad undersöks noga som en väsentlig del av det kartläggningsarbete som jag förmodar att utredningen vill genomföra.

För det andra är det mycket angeläget att granska det påtalade sambandet mellan antalet frikallelser och försvarets behov av soldater.

För det tredje måste sambandet mellan psykisk hälsa och militära krav utredas och därmed diagnostiseringsförfarandet och psykiatriens roll i det militära systemet.

För det fjärde är förhoppningen att de problem som nämnts i min motion behandlas i sitt sammanhang i utredningsarbetet. Det handlar ju om att leva upp till lagen om allmän värnplikt, att planera utifrån ekonomiska och personella resurser och att hitta system som tar hänsyn till både den enskilde värnpliktige och samhällets krav.

För det femte är det därför viktigt att nu få fram tidsenliga föreskrifter för tillämpning av värnpliktslagen från 1941. Behovet av sådana har påpekats

från olika håll och vid flera tillfällen.

· Dessa fem förväntningar är i stort sammanlänkade med varandra och utgör min och andras "önskelista" till den kommitté som regeringen väljer att ge utredningsuppdraget.

· Jag yrkar bifall till försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 5.

Anf. 86 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det är en mycket viktig fråga som har väckts i den motion som behandlas i föreliggande betänkande från försvarsutskottet.

Tidigare var det nästan omöjligt för värnpliktiga att bli frikallade, som det hette. I stort sett varje ung man i Sverige skulle in i värnplikten, och i många fall togs det in både halta och lytta, som fick göra sitt år i kronans tjänst. Nu ser vi en tydligt märkbar förändring. Man är väldigt villig att frikalla många värnpliktiga. Det har naturligtvis i mycket stor utsträckning att göra med den ändrade syn på det svenska militära försvaret som nu långsamt håller på att vinna mark.

I det sammanhanget har de frikallelser som sker med stämpeln "psykiskt labil", eller hur man nu vill uttrycka saken, varit ett användbart instrument som verkligen är värt att uppmärksammas. Det är flera år sedan man slog larm i Läkartidningen om just detta i en ganska frän artikel, och den har nu följts upp genom ett forskningsarbete som har klarlagt de här sakerna. Här finns reella sakskalet bakom, och det är mycket bra att det har uppmärksamats.

Jag vill bara instämma med motionären Margot Wallström, när hon hoppas att det uttalande som nu görs av försvarsutskottet med anledning av motionen verkligen tas ad notam och att det sker en ordentlig översyn av vad som sker när så många frikallas vid inskrivningsförfarandet. Annars kan det i den allmänna uppmjukning av värnpliktssystemet som f. n. pågår bli ett instrument som verkligen kan komma att missbrukas.

Jag instämmer varmt i motionens anda och tankegång och har inget särskilt yrkande.

Anf. 87 ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Utgångspunkten för diskussionen här är ju ytterst att vi har en allmän värnplikt. Det innebär att det finns en generell lagstiftning som endast i vissa speciella fall medger undantag från inkallelse. Utöver vapenfrilagen gäller alltså värnpliktslagen, som föreskriver att den som till följd av lyte, stadigvarande sjukdom, bestående kroppslig svaghet eller annan dylik orsak är oduglig till krigstjänst skall frikallas från värnpliktens fullgörande.

Jag har inte heller, vare sig från motionärens eller Oswald Söderqvists sida, hört någon kritik mot värnpliktslagen som sådan. Det är alltså en generell lagstiftning.

· Jag tror att jag kan uttala mig på hela utskottets vägnar och säga att ingen i utskottet har uppfattat att det finns något överskott av värnpliktiga. De värnpliktiga som är användbara för krigsplacering skall självfallet tas ut för

Nr 41

**Onsdagen den
7 december 1983**

---

*Frikallelse av värn-
pliktiga*

*Frikallelse av värn-
pliktiga*

grundutbildning. Men det var som en följd av 1982 års försvarsbeslut som denna klara koppling gjordes mellan krigsorganisationen och utbildningen, och den ledde till att man avstod från att inkalla en del handräckningsvärnpliktiga. Detta innebär också att de som inte uppfyller kraven blir något fler.

Jag skall å andra sidan gärna göra det erkännandet, att det onekligen är oroväckande att konstatera att av dem som frikallas är det omkring 70 % som frikallas av psykiska skäl. Det är självfallet viktigt, både för den värnpliktige och för inskrivningspersonalen, att det görs en så korrekt bedömning som möjligt. Om det också är så att flera psykologer har riktat allvarlig kritik mot den nuvarande ordningen för frikallelser av psykiska skäl, är det en tillräcklig anledning för att uppmärksamma denna problematik.

Om det dessutom tillkommer att en frikallelse kan få negativa följder för den värnpliktige senare i livet, t. ex. när han söker anställning, är det också ett viktigt skäl att titta på detta. I en undersökning som statistiska centralbyrån gjorde visade det sig exempelvis att 80 % av de arbetsgivare som intervjuades ansåg att det vid anställningsförfarandet var en klar negativ faktor om den sökande hade blivit frikallad från värnplikten av psykiska skäl. Utskottet menar att allt detta är tillräcklig grund för att göra en utvärdering av nuvarande ordning.

Samtidigt skall det också sägas att vi från utskottets sida, med de begränsningar som vi har haft, bl. a. av tidshänsyn, inte har funnit att prövningsförfarandet medvetet har använts för att minska något överskott av värnpliktiga. Detta framgår också av betänkandet.

Med detta som utgångspunkt vill utskottet för sin del att regeringen låter utvärdera den nuvarande ordningen för frikallelser. Vi nämner t. ex. att en sådan översyn kan anförtros 1983 års värnpliktsutbildningskommitté.

Jag vill ytterligare understryka att vi har en allmän värnplikt i detta land, och det är inte avsikten och får inte förekomma att värnpliktslagen urholkas bakvägen. Det är en mycket viktig principfråga att uttala sig om.

Anf. 88 MARGOT WALLSTRÖM (s):

Herr talman! Det är just för att undvika en urholkning av värnpliktslagen – på administrativ väg, så att säga – som denna översyn är nödvändig. Den är ju till för att få fram nya tillämpningsföreskrifter, som bättre motsvarar de etiska, moraliska och andra krav som ställs av bl. a. de yrkesgrupper som arbetar på detta område. Vi är alltså helt överens om att vi skall slå vakt om den allmänna värnplikten. Det är just därför som detta förslag har lagts fram.

Anf. 89 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Som jag sade tidigare tycker jag att det är tillfredsställande att utskottet har gjort detta uttalande, dvs. att vi nu får en översyn av dessa bestämmelser och i fråga om vad som händer vid inskrivningsförfarandet.

Det är inte riktigt korrekt – det var därför jag begärde ordet – att säga att det i och med 1982 års försvarsbeslut har hänt någonting särskilt. Den artikel i Läkartidningen som jag tidigare refererade till kom långt innan dess. Där påtalade man just dessa effekter av tidigare försvarsbeslut.

Här har alltså slagits larm från psykologer tidigare – före 1982 års försvarsbeslut – och jag vill instämma med de föregående talarna. Jag tycker det är viktigt att man slår vakt om den allmänna värnplikten, och då är det också oerhört viktigt att inskrivningsförfarandet är korrekt och inte tillämpas på ett vis som ej varit avsett från början.

Anf. 90 ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Först några ord till Oswald Söderqvist.

Det är möjligt att jag inte uttryckte mig tillräckligt klart när det gällde 1982 års försvarsbeslut. Vad jag *avsåg* att säga var i vart fall att i och med det beslutet höjdes minimikraven på de värnpliktiga, och det innebär i sin tur att något färre tas ut. Men detta beslut fattade riksdagen med öppna ögon så att säga, och händer det någonting annat, så att det håller på att ske en förändring genom en administrativ process, har man självfallet anledning att se på detta.

Därmed kan jag också knyta an till vad Margot Wallström sade, nämligen att man vill undvika en urholkning och att det därför måste ske en översyn, som leder fram till nya tillämpningsföreskrifter. Självfallet utesluter utskottet inte alls den möjligheten. Det är tvärtom mycket troligt att utvecklingen leder fram till nya tillämpningsföreskrifter och att vi därför måste göra en översyn på den här punkten.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

15 § Föredrogs

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

1983/84:8 Vissa invandrarfrågor

1983/84:12 Redogörelse för tillämpningen av terroristlagstiftningen (skr. 1983/84:49)

Vad utskottet hemställt bifölls.

16 § Tungmetaller i batterier

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1983/84:7 om tungmetaller i batterier.

Anf. 91 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! I jordbruksutskottets betänkande nr 7 behandlas ett antal motioner om tungmetaller i mindre batterier. Det är närmare bestämt sex motioner – tre från centerpartiet, en från folkpartiet, en från socialdemokraterna och en från vpk.

Tillförseln av tungmetaller i miljön är en mycket allvarlig fråga. Även små

mängder tungmetaller – i det här fallet är det fråga om kvicksilver och kadmium – kan skapa problem i de biologiska sammanhangen. Den allt värre försurningen leder också till en ökning av de här ämnena.

På 1960-talet fick vi ju upp ögonen för dessa problem, och man vidtog då en rad åtgärder för att råda bot på dem. Det var framför allt processindustrin som låg bakom att vi fick in de här icke önskvärda ämnena i vår miljö. Men genom de åtgärder som vidtogs fick man en ändring till stånd. Det var framför allt genom politiska beslut som detta skedde. Man ändrade förutsättningarna och införde bestämmelser som gjorde att kvicksilver och kadmium inte fick ingå i de processer det gällde. Beslutet beträffande kadmium är ju av relativt sent datum, och därvidlag har vi inte sett så stora effekter ännu.

Motionärerna påpekar att samma typ av åtgärder som tidigare vidtogs nu måste vidtas när det gäller batterier. Det är ju först under senare år som förekomsten av batterier ute i handeln har blivit så stor, och vi har ännu inget vedertaget och användbart system för återlämnande av batterierna, utan de hamnar i avfallet, i soporna, och bränns i stor utsträckning upp. Sedan faller tungmetallerna – det kvicksilver och det kadmium som finns i batterierna – till marken och tas upp av växterna och djuren. Därmed kommer de in i cirkulationen, så att också vi människor får i oss de här beståndsdelarna.

De åtgärder som man började vidta på 1960-talet när det gäller kvicksilver ledde ju fram till en ganska kraftig minskning av kvicksilverförekomsten.

I slutet på 1960-talet släpptes ungefär 50 ton kvicksilver ut i vår natur från industrin. År 1978 hade dessa utsläpp minskat till 10 ton, och vi räknar med att de i slutet på 1980-talet skall vara nere i 2–3 ton. Men kvicksilverbatterierna har ju kommit in i bilden, och 1982 tillfördes vår natur eller vår sophantering – vilketdera man nu vill säga – ungefär 6 ton kvicksilver genom batterier. Enda möjligheten att klara ut detta problem är att på något sätt ta hand om batterierna. Det är detta krav som ställs i motionerna.

Vi har samma situation när det gäller kadmium – en ganska stor tillförsel av kadmium till naturen, eftersom kadmium ingår i så många olika produkter. Riksdagen fattade emellertid ett beslut för något år sedan om att förbjuda kadmium i en rad produkter. Det har fått till följd att tillförseln av kadmium kommer att minska ganska kraftigt de närmaste åren.

Handelsgodsel omfattades inte av det nämnda beslutet, men genom att välja andra produkter för framställning av handelsgodsel har man ändå fått ner tillförseln av kadmium till naturen den vägen ganska kraftigt.

Naturvårdsverket har föreslagit ett handlingsprogram. Hantering av batterier, enligt vilket man genom olika aktiviteter skall minska spridningen av kadmium och kvicksilver i miljön. Framför allt skall man ha information om på vilket sätt vi som konsumenter skall ta hand om miljöfarliga batterier. Man skall vidare ha en information riktad till industrin för att försöka få tillverkarna att ta fram mindre giftiga batterier med andra ingredienser än de som förekommer i dag. Man skall ha en märkning av batterierna, så att vi vet vilka batterier det handlar om. Sist men inte minst skall man göra en utredning om hur vi skall kunna införa ett pantsystem. Det är kanske den

sista och egentligen enda möjligheten att klara av det här problemet. Många länder har redan ett pantsystem på detta område. I de övriga nordiska länderna finns ett sådant. I Japan får man inte köpa ett nytt batteri utan att lämna tillbaka det gamla. Det är också ett användbart system.

Som vi framhåller i reservationen och som också sägs i motionerna måste vi förbereda oss för att ha ett pantsystem att ta till, om information inte är en tillräcklig åtgärd när det gäller att få tillbaka alla förbrukade batterier.

Vi har varit överens i utskottet om en stor del av skrivningen, och jag vill citera en del av vad som står i betänkandet:

”Utskottet får erinra om att spridningen av giftiga tungmetaller genom batterier under senare år kommit att bli ett väsentligt miljöproblem. Samtidigt som utsläppen av kvicksilver från processindustrin och andra källor, liksom användandet av kadmium i olika produkter, minskat har spridningen av de båda tungmetallerna i miljön genom batterier ökat. Det är enligt utskottets mening väsentligt att man genom snabba och effektiva åtgärder kan radikalt minska tungmetallspridningen genom batterier.”

Men sedan gör utskottsmajoriteten en kullerbytta och hamnar i slutsatsen att man inte skall vidta någon åtgärd. Detta tar vi upp i reservationen och fortsätter i tankebanorna genom att säga att det enligt utskottets mening är angeläget att regeringen omedelbart vidtar åtgärder för att minska utsläppen av kadmium och kvicksilver via batterier. Ett system med pant måste utredas, och riksdagen måste ge regeringen detta till känna, så att regeringen vidtar åtgärder. Vi vill med andra ord sätta fart på den i detta sammanhang litet slöa regeringen.

Med dessa ord vill jag yrka bifall till reservationen. Jag kanske också skall nämna att detta är en reservation som centerpartiet, folkpartiet och vpk står bakom.

Anf. 92 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Riksdagen gjorde våren 1982 ett tillkännagivande på förslag av jordbruksutskottet. Tillkännagivandet innebar att åtgärder skulle vidtas för att hindra spridningen av tungmetallar i batterier, huvudsakligen genom hushållssoporna.

Sedan dess har egentligen ingenting skett, förutom utredningsarbete. Naturvårdsverket har redovisat ett förslag, som enligt utskottets betänkande bereds inom regeringskansliet. Remissarbete pågår. Det som i sammanhanget är oroande är att det av tidningsuppgifter framgått att en del remissinstanser är kritiska till förslaget. Det finns då risker för att det blir nya utredningsomgångar. Detta vore beklagligt.

Herr talman! Vi är nu i december månad 1983, och det har alltså gått mer än ett och ett halvt år sedan riksdagen tog ställning i den här frågan. Det är därför mycket angeläget att det nu görs ett nytt tillkännagivande i enlighet med den reservation som lämnats till betänkandet.

Batteriernas betydelse i samband med spridning av tungmetaller är, som tidigare har sagts, så stor att åtgärder måste vidtas omgående.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Anf. 93 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Det här betänkandet från jordbruksutskottet behandlar ett antal motioner om tungmetaller i batterier. Det är motioner från alla partier utom moderaterna, vad man nu skall dra för slutsatser av detta. Gemensamt för alla motionerna är att man vill ha skyndsamma åtgärder för att återsamla batterier som innehåller farliga tungmetaller. Det är främst tungmetallerna kvicksilver och kadmium som används. Dessa ämnen är starkt giftiga och får mycket allvarliga konsekvenser i miljön. De är också beständiga och har förmågan att lagras upp i näringskedjan. Det är främst när batterierna hamnar i hushållsavfallet och sedan bränns som dessa metaller hamnar i vår miljö.

Herr talman! Man borde väl inte behöva bråka och argumentera om det nödvändiga i att skyndsamma åtgärder vidtas. Här borde väl ändå det sunda förnuftet få råda. Det kommer ständigt larmrapporter om tungmetaller i vår miljö. Helt nyligen kom en rapport från naturvårdsverket om kvicksilvret i våra sjöar. I rapporten sägs att antalet svartlistade sjöar bara avspeglar hur många som analyserats. Om vi undersökte 2 000 sjöar, skulle vi säkert finna 1 000 som fick svartlistas, och hade vi 0,5 mg som gräns, liksom Canada, blev det inte många kvar, säger naturvårdsverket. Man framhåller från naturvårdsverket att målet måste vara att inte släppa ut något kvicksilver alls.

Naturvårdsverket har ju som bekant upprättat ett handlingsprogram när det gäller hantering av batterier. Det är ett handlingsprogram som, enligt vår mening, inte ställer några höga krav. Från deras håll räknar man med att från den tidpunkt då åtgärder sätts in skall mängden kvicksilver från batterier som kastats i avfallet eller kasserats på annat okontrollerat sätt inom två år minska till högst 3 ton per år. Motsvarande mängd kadmium bör ha minskats till högst 10 ton per år. Vidare räknar man med att inom ytterligare tre år ha minskat de på motsvarande sätt beräknade mängderna till högst 1,5 ton kvicksilver resp. högst 5 ton kadmium per år.

Naturvårdsverket har också i sitt handlingsprogram föreslagit att batteriinsamlingen skall skötas inom ramen för ett särskilt bolag. Men man påpekar att om det visar sig ta lång tid att bilda det föreslagna bolaget, så bör man starta verksamheten provisoriskt. Man framhåller vikten av att en intensifierad batteriinsamling som täcker hela landet kommer i gång så snabbt som möjligt.

När det gäller utskottsmajoritetens behandling av motionerna erkänner man att spridningen av giftiga tungmetaller genom batterier under senare år kommit att bli ett väsentligt miljöproblem. Man konstaterar att samtidigt som utsläppen av kvicksilver från processindustrin och andra källor, liksom användandet av kadmium i olika produkter, minskat, har spridningen av de båda tungmetallerna i miljön genom batterier ökat. Utskottsmajoriteten säger också att det är väsentligt att man genom snabba och effektiva åtgärder kan minska tungmetallspridningen, men man utgår från att regeringen kommer att vidta åtgärder som bedöms nödvändiga.

Det finns många källor till tungmetallspridningen i vår miljö. En del problem är svåra att åtgärda, andra däremot bör man med tämligen enkla

åtgärder kunna komma till rätta med. Det är därför viktigt att just sådana spridningskällor som kan betecknas som helt onödiga elimineras. En sådan är spridningen av tungmetaller genom batterier. Här anser vi att man inte bör diskutera graden av återsamling, utan här måste målet vara en nästan hundra procentig återgång. Det är nästan otroligt att 20 ton av det giftiga kadmiumet varje år genom batterier hamnar i hushållsavfallet för vidare transport till vår miljö. Här måste en ändring komma till stånd, och en det måste ske snabbt.

Herr talman! I betänkandet finns en reservation, där det krävs snabba åtgärder, en effektiv återsamling av batterier och en skyndsam utredning om ett pantsystem. Jag ber att få yrka bifall till denna reservation.

Anf. 94 OVE KARLSSON (s):

Herr talman! Reservanterna vill göra ett tillkännagivande. Så sent som våren 1982 gjordes ett tillkännagivande till den dåvarande regeringen angående tungmetaller i batterier. Det skedde på förslag av jordbruksutskottet. Utskottet gav redan i fjol uttryck åt uppfattningen att det är angeläget att särskilda åtgärder vidtas för att hindra spridning av giftiga tungmetaller genom hushållssoporna. Vi är ense om att spridning av tungmetaller är en allvarlig fråga som kräver åtgärder.

Man framhöll i fjol att spridning av giftiga tungmetaller till väsentlig del är ett informationsproblem. Det är enligt min uppfattning någonting som fortfarande gäller. Utskottet framhöll också i fjol att allmänheten borde på lämpligt sätt göras uppmärksam på nödvändigheten av att batterier som innehåller miljöfarliga ämnen samlas in för behandling och helst för återvinning av metallerna.

Statens naturvårdsverk har så sent som den 26 juni i år till regeringen lämnat en redovisning av problemet och föreslagit ett handlingsprogram, som syftar till att minska spridningen av tungmetaller genom batterier.

Som framgår av betänkandet har naturvårdsverket i sin utredning framhållit att staten bör ställa upp bestämda och tidsanknutna mål för den spridning av metaller genom batterier som kan tolereras i framtiden. Det handlingsprogram som naturvårdsverket föreslagit innefattar även ett informationsprogram för att förmå konsumenterna att lämna in miljöfarliga batterier till detaljhandlarna. Vidare föreslås ett märkningssystem för att underlätta sorteringen och självfallet också omhändertagandet av batterierna. Vi borde i en så här allvarlig fråga se vad det är som vi kan vara överens om i stället för att försöka konstruera motsättningar. Jag tycker att vi borde kunna vara överens om att detta är ett allvarligt problem som vi bör göra vad vi kan för att komma till rätta med. Utskottet sade redan i fjol och påpekar ånyo i det aktuella betänkandet att det är väsentligt att man genom snara och effektiva åtgärder radikalt kan minska tungmetallspridningen genom batterier.

Utskottsmajoriteten anser, att eftersom det ligger ett förslag från naturvårdsverket hos regeringen, som bearbetar förslaget, måste det vara naturligt att nu invänta de åtgärder som regeringen kan bedöma vara nödvändiga att vidta med anledning av det föreliggande förslaget – innan man går vidare med

nya förslag och nya åtgärder. Att i den här situationen göra tillkännagivanden blir att göra tillkännagivanden om tillkännagivanden – eller också är det för tillkännagivandets egen skull. Det finner jag helt meningslöst.

Det snabbaste sättet att komma fram till ett resultat är nog att invänta ett förslag från regeringen. Reservanternas förslag tycker jag närmast syftar till att förhålla hela frågans hantering.

Jag litar, herr talman, i den här frågan på regeringen. Om Lennart Brunander har erfarenheter av att regeringar är slöa, får det stå för hans räkning. Det måste väl i så fall avse tiden från hösten 1976 till hösten 1982. Den socialdemokratiska regeringen tror jag inte på något sätt kan beskyllas för att vara slö eller försöka förhålla några frågor. I den här frågan tror jag säkert att regeringen kommer att vidta åtgärder så snart den har behandlat frågan i vanlig ordning i regeringskansliet.

Jag vill därför, herr talman, med det anförda yrka bifall till utskottets hemställan och således avslag på reservationen.

Anf. 95 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Av Ove Karlssons redovisning framgår att den här frågan är ett typiskt exempel på ärenden där socialdemokraterna var mycket aktiva före valet. Den tidigare regeringen var beredd att lägga fram ett förslag. Nu har handläggningen bromsats upp, och vi vet inte när något förslag kommer. Vi måste därför pressa regeringen och begära en snabb handläggning av den här frågan.

Anf. 96 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Ove Karlsson sade att vi borde kunna vara eniga i den här frågan. Det tycker jag också. Detta är ett sådant problem som verkligen berör oss alla. Jag läste också upp en del av utskottets betänkande där vi faktiskt är eniga. Vi var ju eniga när det gällde att beskriva problemet, dess art och dess storlek, och också om att det är nödvändigt att någonting görs snart. Men där slutar också enigheten.

Att vi inte kunde vara eniga när det gäller det gemensamma målet kan knappast skrivas på reservanternas konto, eftersom vi fullföljer tankegången och begär åtgärder från regeringen.

Ove Karlsson säger att man kan påskynda det hela bäst genom att vänta. Jag vet inte när man kan göra någonting snabbare genom att vänta. Man måste vara aktiv för att åstadkomma någonting, och det måste vi vara också i den här frågan.

Det här är ett informationsproblem, säger Ove Karlsson. Ja, jag sade också att det är ett informationsproblem. Men för att vi skall kunna informera måste vi ha någonting att informera om. Det är på den punkten som det fordras regeringsåtgärder.

Vi måste alltså ha en bättre beredskap. Vi måste vidta åtgärder för att människor skall kunna göra den insamling som är så viktig och som de säkert ställer upp på. Men då måste de veta hur de skall bete sig, och det är vår sak att ansvara för det.

Ove Karlsson sade sedan att han litat på regeringen. Ja, det är väl hans problem.

Anf. 97 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Ove Karlsson säger att vi är ense om att spridningen av tungmetaller till vår miljö är ett stort problem. Det kan vi vara ense om, det behöver vi inte bråka om.

Däremot är vi oense på en annan punkt. Vi reservanter anser att detta stora problem kräver snara åtgärder, medan utskottsmajoriteten anser att vi skall vänta och se vilka åtgärder som regeringen bedömer skall vidtas. Vi reservanter vet inte vilka åtgärder som regeringen bedömer vara nödvändiga. Det vi reservanter är på det klara med är att det nu behövs snara åtgärder, och det är därför som vi i reservationen kräver åtgärder utan något dröjsmål. Här behövs det omedelbara åtgärder för att få till stånd en effektiv batteriinsamling. Man kan av goda skäl misstänka att vi inte löser det här problemet förrän vi får ett pantsystem. Det är mycket som talar för just det. Därför vore det väl bra om man redan i dag kunde starta förberedelser för att införa ett pantsystem.

Anf. 98 OVE KARLSSON (s):

Herr talman! Som vi har sagt i majoritetsskrivningen, är det enligt utskottets mening väsentligt att man genom snara och effektiva åtgärder radikalt kan minska tungmetallspridningen genom batterier. Vi tycker att det är angeläget att man läser vad naturvårdsverket har sagt i sitt förslag, som ju kom så sent som den 26 juni, således för drygt fem månader sedan. Ingen kan påstå att någon försöker förhåla, eftersom förslaget inte har funnits längre tid i regeringskansliet. Man gör säkert vad man kan för att komma med ett förslag i den här frågan.

Det reservanterna vill är egentligen bara att skriva till regeringen och kräva vissa åtgärder. De åtgärderna är ingalunda mer långtgående än de som majoriteten har skrivit om i betänkandet. Jag vidhåller att det snabbaste sättet att åstadkomma någonting är att stödja majoritetens förslag i den här frågan.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets skrivning.

Anf. 99 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Regeringen har suttit ganska länge nu, och Ove Karlsson säger att han litat på regeringen. I så fall undrar jag: När kommer förslaget?

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (tungmetallhaltiga batterier)

Utskottets hemställan bifölls med 235 röster mot 85 för reservationen av Kerstin Andersson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Nr 41

Onsdagen den
7 december 1983

Tungmetaller i batterier

Utskottets hemställan bifölls.

17 § Föredrogs

Jordbruksutskottets betänkande

1983/84:9 Tillvaratagande av bär och svamp

Utskottets hemställan bifölls.

18 § Franchising

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1983/84:3 om franchising.

Anf. 100 LARS AHLSTRÖM (m):

Herr talman! I den socialdemokratiska motionen 1982/83:2016 hemställs om en skyndsamt utredning av franchising.

Det torde råda total enighet om att vad vi i Sverige behöver är ett ökat nyföretagande. För att skapa detta önskade nyföretagande krävs en näringspolitik som inte inskränker sig till fagert tal utan som i handling verkligen ger de initiativrika, skapande människorna reella möjligheter att etablera sig som egna företagare.

Ett av många problem vid startande av företag brukar vara svårigheten att skaffa nödvändigt kapital. Franchisesystemet erbjuder här en möjlighet för arbetsamma, serviceinriktade människor att med en ringa kapitalinsats starta en egen verksamhet.

Administrationen, bokföringen och reklamen är exempel på stöttestenar på den nyetablerade företagarens väg. Även i dessa avseenden underlättar franchisesystemet igångsättandet av företag.

Erfarenheten visar också att när ett företag inför franchising – dvs. blir franchisegivare – så blir oftast resultatet att kontakten med kunderna förbättras. Detta är franchisegarnas förtjänst. Genom att de arbetar som egna företagare vinnlägger de sig om att ge all tänkbar service till sina kunder.

Det är inte ytterligare byråkrati, lagar, bestämmelser och utredningar som sätter fart på vårt näringsliv och vår ekonomi. Låt ett väl fungerande system få arbeta ostört vidare till gagn för företag, anställda och kunder!

Herr talman! Mot bakgrund av det anförda – nämligen att allt måste göras för att underlätta etablering och drift av småföretag – yrkar jag bifall till den borgerliga reservationen.

Anf. 101 BO FINNKVIST (s):

Herr talman! Stig Gustafsson m. fl. socialdemokrater kräver i en motion att en företeelse som kallas franchising skall utredas.

Vad är då franchising? Jag skulle vara glad om jag kunde stå här i talarstolen och förklara det. Ännu gladare skulle jag vara om jag därutöver

kunde använda ett svenskt uttryck för denna företeelse, men det finns inte.

Franchising är ett system för marknadsföring av varor och tjänster. Det är en rätt ny företeelse här i Sverige. Systemet förekommer främst inom detaljhandeln, men det finns även inom tillverkningsindustrin.

Den kritik som riktas mot franchising från fackligt håll har i allmänhet haft som utgångspunkt att det är oklart i vilken grad det arbetsrättsliga regelsystemet till skydd för arbetstagarna är tillämpligt på de anställda i dessa företag. Det är detta missförhållande som tas upp i motionen.

Franchisetagarens handlingsutrymme är enligt motionärerna ofta så beskuret av det avtal som träffats med franchisegivaren att man knappast kan betrakta honom som arbetsgivare i vanlig mening. Det anses därför att konsekvenserna av denna företagsform måste utredas innan den får större spridning. Frågan har varit ute på remiss och flera remissinstanser, både fackliga och andra, uttalar att arbetstagarbegreppet är oklart till sin innebörd i detta sammanhang och att det vore önskvärt att begreppet preciserades närmare.

Utskottsmajoriteten instämmer med motionärerna i att de frågor och problem av juridisk natur som kan aktualiseras i samband med franchising-verksamhet bör belysas närmare. Regeringen bör därför se till att hithörande frågor utreds i lämpligt sammanhang.

Utskottet understryker betydelsen av att franchisetagaren tillförsäkras en ställning som möjliggör för honom att i vanlig mening utöva sin arbetsgivarfunktion gentemot de anställda. Syftet med motionen blir därigenom i allt väsentligt tillgodosett.

Även de borgerliga reservanterna anför att det finns oklarheter i sammanhanget, men man anser inte att det är nödvändigt med en utredning. Ur de anställdas synpunkt är detta en så viktig fråga att den bör klarläggas så fort som möjligt. Det handlar om att den anställde skall veta på vilka villkor han är anställd och vilka lagar som gäller. Det är ett rimligt krav som bör ställas på alla former av anställning.

Detta innebär inte att utskottsmajoriteten vill förstöra möjligheterna till nyföretagande, vilket Lars Ahlström påstod. Vad det handlar om är således att de anställda i företagen skall få reda på vilka anställningsformer som gäller.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 169 röster mot 150 för reservationen av Tage Sundkvist m. fl.

19 § Föredrogs

Näringsutskottets betänkande

1983/84:4 Ändring i lagen om sparbanker och om ökning av Sveriges allmänna hypoteksbanks grundfond, m. m. (prop. 1983/84:44)

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
7 december 1983.

*Meddelande om in-
terpellationer*

20 § Anf. 102 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att på morgondagens föredragningslista sätts arbetsmarknadsutskottets betänkande 8 främst bland två gånger bordlagda ärenden.

21 § Anmäldes och bordlades
Konstitutionsutskottets betänkande
1983/84:12 Vissa kyrkliga frågor

Utrikesutskottets betänkanden

1983/84:1 Nedrustning

1983/84:3 Verksamheten inom Nordiska rådet (redog. 1983/84:4)

1983/84:4 Godkännande av protokoll angående avskaffande av dödsstraffet
(prop. 1983/84:31)

1983/84:6 Det nordiska samarbetet

1983/84:7 Verksamheten inom Europarådet (redog. 1982/83:23 och skr.
1983/84:72)

Näringsutskottets betänkande

1983/84:6 Kontroll över tillverkningen av krigsmateriel, m. m. (prop.
1983/84:36)

22 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställts

den 6 december

1983/84:66 av Görel Bohlin (m) till finansministern om försäljningen av skattefria varor på fartyg i internordisk trafik:

Enligt FN:s konvention om tullformaliteter och tullåttnader för turisttrafik från den 4 juni 1954 skall fördragsslutande stat medge vissa lättnader för i konventionen angivna artiklar för personligt bruk och för viss i konventionen angiven mängd. Konventionen kompletteras med särskilt förbehåll för de skandinaviska länderna, som fick rätt att utfärda särskilda regler för personer bosatta i de skandinaviska länderna.

De nordiska länderna anslöt sig till överenskommelsen, men Finland gjorde följande reservation: "Provanter medges med en efter tullmyndigheternas bedömning skälig kvantitet obeskattade parfymvaror för försäljning till passagerare från kiosker eller liknande försäljningsställen ombord."

På grund av uppfattningen, att fartyg i nordisk trafik utvecklats till, som man menade, "flytande butiker" och ansågs konkurrera på oförmånliga villkor med motsvarande handel i land – vilket nu kan påvisas är felaktigt – inskränktes genom riksdagsbeslut rätten till försäljning av vissa tullfria varor på svenska fartyg, bl. a. parfym och kosmetika.

Den bestämmelse som gav de skandinaviska länderna rätt att utfärda egna regler för den internordiska trafiken och tullfriförsäljningen har således lett till att svenska rederier sedan den 1 januari 1969 ej kunnat proviantera skattefria parfym och kosmetika för internordisk trafik och att således svenska fartyg diskrimineras jämfört med utländska, t. ex. finska, samt jämfört med flygtrafiken.

Färjetrafiken har expanderat snabbare än utrikeshandeln i övrigt, vilket ger en indikation på att den är ett effektivt konkurrensmedel för svensk exportnäring. 35 % av färjornas intäkter kommer från försäljning av obeskattade varor, varför även marginella förändringar i provianteringsrätten får negativa effekter på fraktpriser och kapacitetsutnyttjande.

Den minskade försäljningen av skattefria varor ombord på färjorna har inneburit starkt minskade inkomster. Denna inkomstminskning i kombination med de enorma oljeprishöjningarna och ökade personal- och andra kostnader har medfört att svenskflaggade passagerarfärjor måst säljas eller tas ur trafik.

Jag vill därför fråga finansministern:

Instämmer finansministern i att svenska fartyg i det här hänseendet diskrimineras?

Vill finansministern medverka till ett återinförande av rätten till proviantering och tullfrihet beträffande parfym och kosmetika på svenska fartyg i internordisk trafik?

den 7 december

1983/84:67 av *Pär Granstedt* (c) till statsrådet Birgitta Dahl om remissen av kraftindustrins förslag till slutförvaring av utbränt kärnbränsle:

Våren 1978 presenterade kraftindustrin ett förslag till slutförvaring av utbränt kärnbränsle som inte byggde på upparbetning, kallat KBS 2. Trots att förslaget inte åtföljdes av någon laddningsansökan skickade den dåvarande regeringen ut förslaget på remiss till ett stort antal instanser inom och utom landet – 22 svenska och 11 utländska. Under remissbehandlingen fick förslaget delvis mycket hård kritik. Eftersom ingen laddningsansökan förelåg ledde förslaget inte heller till något ställningstagande.

Sedan dess har kärnkraftsindustrin fortsatt sitt arbete inom ramen för projekt kärnbränslesäkerhet, och man har i år presenterat ett nytt förslag kallat KBS 3. Detta förslag beskrivs av projektledaren Lars Bertil Nilsson (Ny Teknik 1983:48) som en uppdatering av KBS 2. Förslaget är nu ute på remiss.

Man skulle ha kunnat förvänta sig att de organ som yttrat sig över KBS 2, och i synnerhet de som var kritiska, skulle få tillfälle att yttra sig över det nya förslaget för att på det sättet skapa möjlighet till jämförelse. Så har dock inte skett mer än delvis. Av de elva utländska remissorganen har sex uteslutits i den nya omgången. Däremot har tre nya kommit till.

I den situationen har Folkkampanjen mot Kärnkraft på eget initiativ och

Onsdagen den
7 december 1983

*Meddelande om
frågor*

på egen bekostnad tillställt de uteslutna-remissinstanserna materialet för yttrande.

Med hänvisning till det anförda ber jag att få ställa följande frågor till statsrådet Birgitta Dahl:

1. Vad är orsaken till att en rad av de instanser som yttrade sig över – och som i många fall kritiserade – KBS 2 inte ombetts yttra sig över KBS 3?

2. Är regeringen beredd att i sin prövning också ta hänsyn till synpunkter som framkommit genom den av Folkkampanjen mot Kärnkraft genomförda remissen.

23 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 7 december

1983/84:224 av *Oswald Söderqvist* (vpk) till justitieministern om lagligheten av viss organisations verksamhet:

Enligt uppgifter i pressen har det i Sverige bildats ett slags militär eller halvmilitär organisation kallad Special Air Service (SAS). Den sysslar med militär utbildning under hårda former och kallar sig själv en friluftss- och äventyrsorganisation för Sveriges ungdom. Någon form av uniformsplikt förekommer, och språket i organisationen är engelska.

Med anledning av dessa uppgifter vill jag fråga justitieministern:

Tillåter svensk lag verksamhet av det här slaget, och om inte vilka åtgärder kommer regeringen att vidta?

1983/84:225 av *Stina Gustavsson* (c) till civilministern om hemkonsulentverksamheten efter 1985:

I kommittédirektiven Översyn av konsumentpolitiken (Dir. 1983:15) anger chefen för finansdepartementet bl. a. följande: "Ytterligare en fråga av mer allmänt intresse är förhållandet mellan å ena sidan de statliga centrala och regionala insatserna på konsumentområdet och å andra sidan de kommunala. Framför allt utvecklingen av den kommunala konsumentverksamheten har på sina håll gått långsammare än vad man hade anledning att räkna med vid 1975 års riksdagsbeslut. Samtidigt får man vara medveten om den pressade ekonomiska situation som kommunerna befinner sig i. Kommittén bör utifrån dessa förutsättningar och inom ramen för den offentliga sektorns totala resurser för konsumentpolitiken kunna pröva om förhållandet mellan insatserna på de olika nivåerna är det bästa eller om förändringar är påkallade. Härvid måste en utgångspunkt vara att konsumentpolitiken måste ha en lokal förankring i kommunerna. Folkrorelsens roll i konsumentpolitiken måste särskilt beaktas i detta sammanhang."

Rykten gör gällande att regeringen redan nu har för avsikt att föreslå att

den regionala verksamheten, hemkonsulentverksamheten, skall upphöra fr. o. m. 1985.

Jag vill med anledning härav ställa följande fråga till civilministern:

Är statsrådet beredd att redogöra för vad som händer med hemkonsulentverksamheten efter 1985?

1983/84:226 av *Andres Käng* (fp) till statsrådet *Bengt Göransson* om viss ändring i presstödskungörelsen:

Tidningar som utges i vårt land på annat språk än svenska måste ägna minst hälften av utrymmet i varje enskilt tidningsnummer åt "nyheter och annan information samt debatt om förhållandena i Sverige".

Denna hårda bestämmelse skapar oro och osäkerhet hos de tidningar det gäller, därför att de kan aldrig vara säkra på om myndigheterna kommer att godta ett visst material som "svenskt" eller inte. Hur skall man t. ex. räkna en diskussion om en bok skriven av en svensk författare och utgiven i Sverige, men som handlar exempelvis om Baltikum eller Latinamerika?

Det kan knappast anses rimligt att en tidning skall kunna förlora presstöd i miljonklassen bara för att myndigheterna bedömer vissa artiklar annorlunda än tidningens egen redaktion.

Kan statsrådet därför tänka sig att föreslå ändringar av de rigida bestämmelserna i presstödskungörelsen 4 § 8 p., så att invandrar- och minoritetstidningarna slipper nuvarande oro och osäkerhet på denna punkt?

1983/84:227 av *Jörgen Ullenhag* (fp) till utrikesministern om utlämning av vissa hemliga handlingar:

I syfte att få svar på frågan om Svenska Dagbladet disponerat hemliga UD-handlingar har utrikesministern enligt egen uppgift i Svenska Dagbladet den 6 december 1983 bett en utomstående språkexpert att göra en systematisk jämförelse mellan originalhandlingar från UD och artiklar i Svenska Dagbladet.

Språkexperten bekräftar i en egen artikel i Svenska Dagbladet den 7 december att han haft tillgång till "ett hemligstämplat häfte kallat den blå boken". I samma tidning uppges att utrikesministern själv till språkexperten utlämnat "hemliga handlingar, från bland annat utrikesnämnden".

Mot denna bakgrund vill jag till utrikesministern ställa följande frågor:

1. Är uppgifterna om att utrikesministern till utomstående person utlämnat hemliga handlingar riktiga?
2. På vilka grunder har i så fall detta skett?

Nr 41

Onsdagen den
7 december 1983

---

*Meddelande om
frågor*

Nr 41

24 § Kammaren åtskildes kl. 17.39.

Onsdagen den
7 december 1983

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert